Ministerul Educației

ISTORIE

Elvira Rotundu
Carmen Tomescu-Stachie

Manual pentru clasa a V-a

CORINT LOGISTIC

Acest manual este proprietatea Ministerului Educației.
Acest manual școlar este realizat în conformitate cu Programa școlară
aprobată prin Ordinul ministrului educației și cercetării nr. 3393 din 28.02.2017.

116.111 – numărul de telefon de asistență pentru copii

Ministerul Educației

ISTORIE

Elvira Rotundu
Carmen Tomescu-Stachie

Manual pentru clasa a V-a

CORINT LOGISTIC

Manualul școlar a fost aprobat de Ministerul Educației prin ordinul de ministru nr. ..... .

Manualul este distribuit elevilor în mod gratuit, atât în format tipărit, cât și în format digital, și este transmisibil timp de patru ani școlari, începând cu anul școlar 2022–2023.

Inspectoratul școlar .....

Școala / Colegiul / Liceul .....

ACEST MANUAL A FOST FOLOSIT:

Anul	Numele elevului	Clasa	Anul școlar	Aspectul manualului*			
				format tipărit		format digital	
				la primire	la predare	la primire	la predare
1							
2							
3							
4							

* *Pentru precizarea aspectului manualului se va folosi unul dintre următorii termeni:* ***nou, bun, îngrijit, neîngrijit, deteriorat.***

- Cadrele didactice vor verifica dacă informațiile înscrise în tabelul de mai sus sunt corecte.
- Elevii nu vor face niciun fel de însemnări pe manual.

Date despre autori:

Elvira Rotundu – profesor de istorie, gradul didactic I, Colegiul Național „Costache Negruzzi" din Iași, doctor în Științele Educației, profesor-asociat la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iași. Profesor metodist, mentor, formator, membru în Comisia Națională pentru disciplina Istorie și în grupuri de lucru pentru elaborarea programelor de liceu; coautor a unor manuale și auxiliare școlare.

Carmen Tomescu-Stachie – profesor de istorie, gradul didactic I, Colegiul Național „Costache Negruzzi" din Iași. Profesor metodist, mentor, coordonator de practică pedagogică la Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iași. Formator în cadrul Proiectului POSDRU „Istoria recentă a României" și membru al colectivului de elaborare a Programei școlare pentru Istorie, clasa a IV-a coautor a unor manuale și auxiliare școlare.

Referenți științifici:

Conf. dr. **Alexandru-Murad Mironov**, Facultatea de Istorie, Universitatea din București; cercetător științific III la Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului.

Prof. dr. **Mihai Manea**, Senior Expert al Consiliului Europei, Colegiul Național „Iulia Hașdeu", București.

Redactare: **Alina Perțea, Mariana Preda**

Tehnoredactare computerizată: **Dan Mihalache, Adrian Frigioiu**

Design copertă: **Dan Mihalache**

Surse foto: **Shutterstock**

Varianta digitală: **MyKoolio**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ROTUNDU, ELVIRA

Istorie : manual pentru clasa a V-a / Elvira Rotundu, Carmen Tomescu-Stachie. - București : Corint Logistic, 2022

ISBN 978-630-6526-02-4

I. Tomescu-Stachie, Carmen

94

Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate Editurii Corint Logistic.

Pentru comenzi și informații, contactați:

GRUPUL EDITORIAL CORINT

Departamentul de Vânzări

Str. Mihai Eminescu nr. 54A, sector 1, București,
cod poștal 010517. Tel./Fax: 021.319.47.97; 021.319.48.20

Depozit

Str. Gării nr. 11, Mogoșoaia, jud. Ilfov
Tel.: 0758.053.416
E-mail: vanzari@edituracorint.ro
Magazin virtual: www.edituracorint.ro

Deşteaptă-te, române!

Versuri de Andrei Mureşanu
Muzică de Anton Pann

Deşteaptă-te, române, din somnul cel de moarte,
În care te-adânciră barbarii de tirani!
Acum ori niciodată croieşte-ți altă soarte,
La care să se-nchine şi cruzii tăi duşmani!

Acum ori niciodată să dăm dovezi la lume
Că-n aste mâni mai curge un sânge de roman,
Şi că-n a noastre piepturi păstrăm cu fală-un nume
Triumfător în lupte, un nume de Traian!

Priviți, mărețe umbre, Mihai, Ştefan, Corvine,
Româna națiune, ai voştri strănepoți,
Cu brațele armate, cu focul vostru-n vine,
„Viață-n libertate ori moarte!” strigă toți.

Preoți, cu crucea-n frunte! căci oastea e creştină,
Deviza-i libertatea şi scopul ei preasfânt.
Murim mai bine-n luptă, cu glorie deplină,
Decât să fim sclavi iarăşi în vechiul nost’ pământ!

Cuprins

Recapitulare inițială 7
Evaluare inițială 8
Unitatea 1. ALFABETUL ISTORIEI – RECONSTITUIREA TRECUTULUI 9
Izvoare istorice 10
Perceperea timpului și a spațiului 12
Recapitulare 14
Evaluare 15
Unitatea 2. PREISTORIA 16
Primii oameni 17
Revoluția neolitică 19
Inventarea metalurgiei 21
Recapitulare 23
Evaluare 24
Unitatea 3. CIVILIZAȚIA ORIENTULUI ANTIC 26
Mediul natural și viața cotidiană 27
Studiu de caz: Orașul-stat Babilon 29
Studiu de caz: Temple și piramide 30
Popoare și civilizații pe harta Orientului antic 31
Studiu de caz: Chinezii 33
Studiu de caz: Evreii 34
Inventarea scrierii: de la pictograme la alfabet 35
Studiu de caz: Epopeea lui Ghilgameș 37
Studiu de caz: Codul lui Hammurabi 38
Recapitulare 39
Evaluare 40
Unitatea 4. CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ 41
Mediul natural și ocupațiile grecilor 42
Studiu de caz: Ceramica între utilitate și artă 44
Adevăr și legendă. Legendele Olimpului. Războiul troian 45
Polisul – Atena și Sparta. Procesul de colonizare 47
Studiu de caz: Histria, Tomis și Callatis 49
Războaiele grecilor 50
Studiu de caz: Bătălia de la Maraton 53
Alexandru Macedon și civilizația elenistică 54
Frumos și cunoaștere în lumea greacă 56
Studiu de caz: Acropola ateniană 58
Studiu de caz: Moștenirea lumii grecești 59
Studiu de caz: Jocurile Olimpice în Antichitate 60
Recapitulare 61
Evaluare 62
Unitatea 5. LUMEA ROMANĂ 63
Fondarea Romei: istorie și legendă 64
Statul roman 66
Viața cotidiană în lumea romană 68
Studiu de caz: Orașul și monumentele publice 70
Studiu de caz: Colosseum și gladiatorii 71
Studiu de caz: Pompei 72
Studiu de caz: Armata romană 73
Studiu de caz: Zeii romanilor. Templele 74
Studiu de caz: Creștinismul 75
Romanizarea 76
Recapitulare 78
Evaluare 79
Unitatea 6. GETO-DACII 80
Geții și dacii. Rânduieli, obiceiuri, credințe 81
Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane 83
Recapitulare 85
Evaluare 86
Unitatea 7. CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ 87
Apariția Islamului. Credința musulmană. Expansiunea militară și culturală a Islamului 88
Recapitulare 90
Evaluare 91
Unitatea 8. EUROPA MEDIEVALĂ 92
Formarea popoarelor europene 93
Etnogeneza românească 95
Europa creștină în mileniul I 97
Studiu de caz: Creștinarea francilor. Carol cel Mare 99
Studiu de caz: Imperiul Bizantin 100
Viața cotidiană în Evul Mediu 101
Studiu de caz: Domeniul feudal 103
Studiu de caz: Orașul medieval – spațiu al libertății 104
Studiu de caz: Cavalerism și onoare 105
Studiu de caz: Cruciadele 106
Studiu de caz: Catedrale și universități 107
Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German 108
Studiu de caz: Lumea românească și statele medievale în secolele XIV-XV. Târgoviște și Suceava 110
Studiu de caz: Diversitate culturală în lumea românească: Brașov și Cluj 111
Recapitulare 112
Evaluare 113
Recapitulare finală 115
Evaluare finală (1) 119
Evaluare finală (2) 120

Ghid de utilizare a manualului

Manualul cuprinde variantele tipărită și digitală

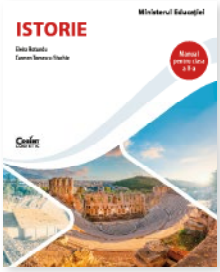

+

Simboluri folosite în varianta digitală

- Rezolvă
- Privește
- Vizionează

Manualul este structurat în unități de învățare, care cuprind:

Lecție

Captarea atenției
Titlul lecției
Textul lecției
Idei principale
Vocabular cu termeni istorici
Surse istorice
În zilele noastre
Știai că?

Studiu de caz

Recapitulare

Evaluare

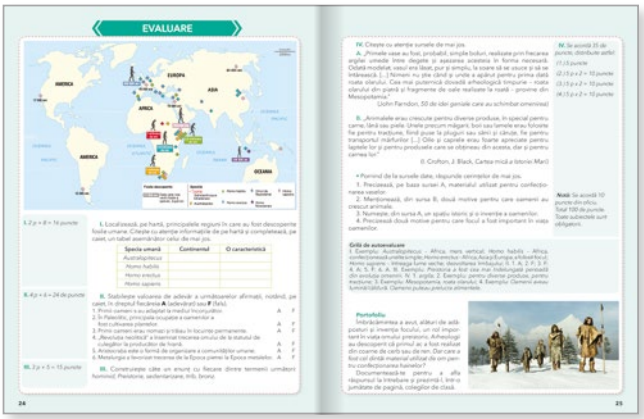

Criterii de apreciere a portofoliului:

- respectarea temei și a sarcinii de lucru;
- calitatea componentelor portofoliului;
- organizarea informațiilor și aspectul estetic;
- încadrarea în timp.

Competențe generale și competențe specifice

1. Utilizarea în contexte diverse a coordonatelor și reprezentărilor de timp și spațiu

1.1. Ordonarea pe criterii cronologice a faptelor/proceselor istorice
1.2. Identificarea diferențelor temporale dintre evenimente și procese istorice
1.3. Localizarea în timp și în spațiu a faptelor și/sau a proceselor istorice

2. Utilizarea critică și reflexivă a limbajului de specialitate și a surselor istorice

2.1. Folosirea termenilor de specialitate în descrierea unui eveniment/proces istoric
2.2. Relatarea unui eveniment/proces istoric, utilizând informații din surse istorice
2.3. Stabilirea de asemănări și deosebiri referitoare la evenimente/procese istorice, pe baza unor surse diferite

3. Manifestarea comportamentului civic prin valorificarea experienței istorice și a diversității socioculturale

3.1. Asumarea de roluri în grupuri de lucru
3.2. Descrierea rolului unor personalități în desfășurarea evenimentelor istorice

4. Folosirea autonomă și responsabilă a instrumentelor necesare învățării permanente

4.1. Folosirea unor tehnici de învățare în rezolvarea sarcinilor de lucru
4.2. Utilizarea resurselor multimedia în scopul învățării

RECAPITULARE INIȚIALĂ

1. Să ne amintim

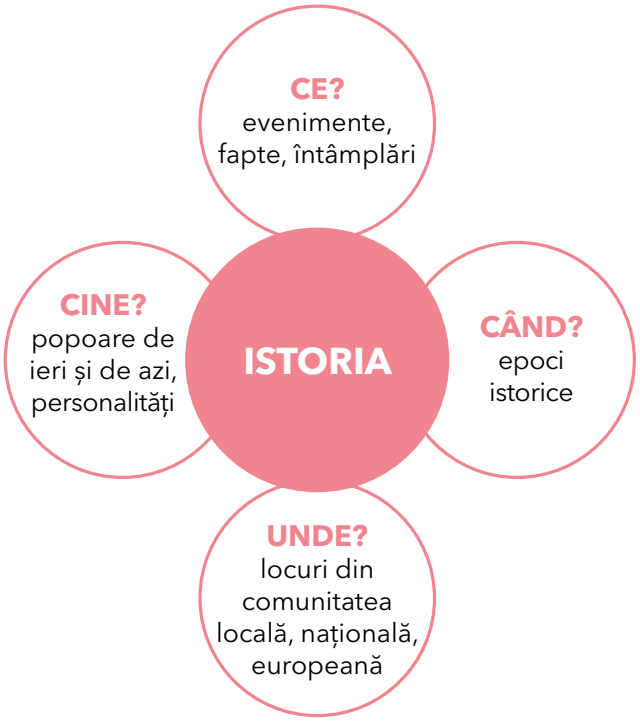

2. Realizează, în aproximativ cinci rânduri, o prezentare a unui monument, a unui castel sau a unei cetăți din cele studiate în clasa a IV-a, la Istorie. Folosește cel puțin trei argumente prin care să îți convingi colegii de clasă să viziteze acest loc.

3. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Nu știu alții cum sunt, dar eu, când mă gândesc la locul nașterii mele, la casa părintească din Humulești, la stâlpul hornului unde lega mama o șfară cu motocei la capăt, de crăpau mâțele jucându-se cu ei, la prichiciul vetrei cel humuit, de care mă țineam când începusem a merge copăcel, la cuptorul pe care mă ascundeam, când ne jucam noi, băieții, de-a mijoarca, și la alte jocuri și jucării pline de hazul și farmecul copilăresc, parcă-mi saltă și acum inima de bucurie!”

(Ion Creangă, *Amintiri din copilărie*)

a. Pe baza sursei și a discuțiilor cu părinții și bunicii, completează, pe caiet, un tabel după modelul dat.

Copilăria	în trecut	în prezent
Timpul liber		
Jocurile preferate		
Jucăriile preferate		
Educația		

4. Scrie, pe caiet, numele fiecărei construcții din imaginile date, menționând și numele ctitorului.

A.

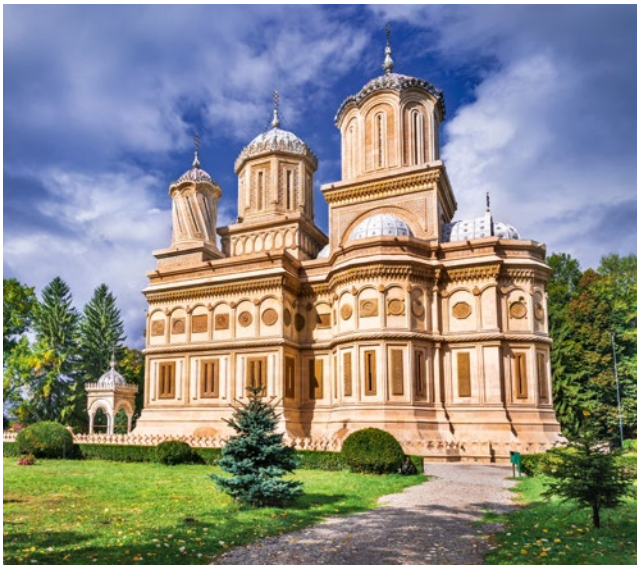

B.

EVALUARE INIȚIALĂ

I. Scrie, pe caiet, litera corespunzătoare răspunsului corect pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos.

5 p x 5 = 25 de puncte

1. Capitala statului dac se afla la:
a. Alba Iulia. b. Orăștie. c. Sarmizegetusa Regia. d. Sighișoara.
2. Dacia a fost transformată în provincie romană în anul:
a. 101 d.H. b. 102 d.H. c. 105 d.H. d. 106 d.H.
3. Ștefan cel Mare a domnit în statul medieval:
a. Dobrogea. b. Moldova. c. Transilvania. d. Țara Românească.
4. În fruntea statului român, creat în 1859, a fost ales ca domn:
a. Al. I. Cuza. b. Carol I. c. Ferdinand I. d. Mihai Viteazul.
5. Ziua Națională a României se sărbătorește, în fiecare an, în ziua de:
a. 24 Ianuarie. b. 10 Mai. c. 1 Iunie. d. 1 Decembrie.

II. Scrie, pe caiet, corespondența dintre termenii din coloana A și explicațiile din coloana B.

4 p x 5 = 20 de puncte

A	B
1. comunitate	a. studiază ceea ce s-a petrecut în lume, din cele mai vechi timpuri până în prezent
2. cronologie	b. grup de oameni care trăiesc într-un spațiu
3. familie	c. cuprinde o mie de ani
4. istorie	d. știință care se ocupă cu măsurarea timpului
5. mileniu	e. conducător de stat
	f. bunici, părinți, copii

III. Completează spațiile libere cu termenii corespunzători din lista dată.

3 p x 7 = 21 de puncte

Orașul … este situat în … și a fost capitala unui mare … al Antichității. Este recunoscut pentru monumentele sale minunate. Provinciile erau legate de capitală prin numeroase … și … . Unul dintre cei mai de seamă împărați a fost …, care a reușit să îl supună pe …, regele dacilor.

Lista termenilor: *Atena, Burebista, Caesar, Decebal, drumuri, Grecia, imperiu, Italia, poduri, Roma, temple, Traian*.

IV. Privește imaginile de mai jos. Scrie pe caiet numele personalităților ilustrate și notează, în dreptul fiecăruia, evenimentul istoric corespunzător din lista dată.

4 p x 3 + 4 p x 3 = 24 de puncte

1.
2. 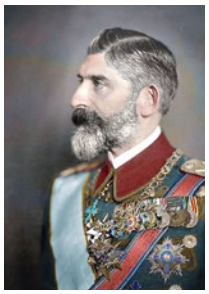
3.

a. „atacul de noapte” de la Târgoviște
b. desăvârșirea unității statului național român
c. obținerea independenței de stat a României

Notă: *toate subiectele sunt obligatorii. Se acordă 10 puncte din oficiu.*

Grilă de autoevaluare

I. 1. c; 2. d; 3. b; 4. a; 5. d. **II.** 1. b; 2. d; 3. f; 4. a; 5. c. **III.** *Roma, Italia, imperiu, drumuri, poduri, Traian, Decebal.* **IV.** 1. Carol I – c; 2. Ferdinand I – b; 3. Vlad Țepeș – a.

UNITATEA I

ALFABETUL ISTORIEI

Reconstituirea trecutului

„Fiecare loc de pe Pământ are o poveste a lui, dar trebuie să tragi bine cu urechea ca s-o auzi și mai trebuie un gram de iubire ca să o înțelegi.” (Nicolae Iorga)

1. IZVOARE ISTORICE
2. PERCEPEREA TIMPULUI ȘI A SPAȚIULUI

CUNOȘTINȚE

În această unitate de învățare, vei descoperi informații interesante despre ce este istoria și importanța cunoașterii faptelor din trecut. Tot aici, vei afla despre instrumentele și metodele care ajută la descoperirea urmelor vieții și activității oamenilor din alte timpuri. Vei mai descoperi și importanța pentru istorie a altor domenii care ne ajută să înțelegem mai bine vremurile dispărute.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse, vei avea ocazia să ordonezi pe criterii cronologice faptele și procesele istorice, să identifici, pe baza diferitelor surse, asemănările și deosebirile între evenimentele și procesele istorice. Vei putea să localizezi pe hartă spațiile în care au avut loc fapte și procese istorice și să utilizezi termenii de specialitate în descrierea acestora.

Evoluția instrumentelor de măsurare a timpului

CUM SE SCRIE ISTORIA?

Istoria ne prezintă marea poveste a omenirii, de la origini până în zilele noastre. Pentru a scrie această poveste, istoricii analizează și interpretează *izvoare* sau *surse istorice*. Acestea pot fi informații scrise, urme materiale, precum și alte tipuri de dovezi ale vieții și activității oamenilor din trecut.

Pictură rupestră din peștera Lascaux, Franța

Izvoare istorice

De la Preistorie la istoria scrisă este un drum lung. Preistoria este cea mai îndepărtată și cea mai îndelungată perioadă din evoluția omenirii. Informațiile despre viața oamenilor preistorici sunt obținute doar pe baza cercetării izvoarelor nescrise, care sunt scoase la lumină de către arheologi. Aceștia pot fi considerați adevărați detectivi, care caută urme ale prezenței omului: ***fosile*** sau obiecte ascunse în pământ, în peșteri sau în ape. Arheologii colaborează cu alți specialiști pentru a stabili vechimea ***artefactelor*** descoperite și pentru a le încadra în perioadele corespunzătoare. După ce sunt datate, acestea devin surse importante pentru scrierea istoriei și sunt expuse în muzee.

Istoria orală. De-a lungul timpului, cunoștințele și experiențele umane s-au transmis din generație în generație și pe cale orală. Legendele, miturile, poveștile, cântecele reprezintă importante resurse pentru cercetarea istorică. În același timp, mărturiile și amintirile personale ale unor oameni care au fost implicați în diferite evenimente pot aduce completări unor aspecte mai puțin cunoscute, care nu apar în alte tipuri de surse istorice.

Odată cu apariția scrisului, izvoarele istorice au cunoscut o mare diversificare și au fost mai ușor de descifrat de către cercetători. Scrierile literare, documentele oficiale, scrisorile sau jurnalele ofereau o imagine mult mai clară asupra vieții și activității oamenilor din trecut.

Importanța studiului istoriei. Sunt multe motive pentru care studiem istoria. Cunoașterea trecutului ajută la înțelegerea prezentului. Invențiile și realizările remarcabile din trecut sunt adevărate lecții de viață. Istoria ne oferă exemple de succes și modele de urmat, dar și greșeli care nu trebuie repetate. Prin cunoașterea evenimentelor trecute putem extrage învățăminte pentru acțiuni și decizii din viitor. Nu în ultimul rând, prin cunoașterea diversității de credințe și civilizații învățăm să-i acceptăm pe ceilalți și să respectăm idei și opinii diferite de ale noastre.

VOCABULAR

- Arheologie = **disciplină care se ocupă cu descoperirea și valorificarea științifică a urmelor materiale ale vieții și activității oamenilor din trecut.**
- Artefact = **obiect, produs al activității umane.**
- Cartografie = **știință care se ocupă cu studierea hărților istorice.**
- Fosilă = **rest sau urmă de organism animal sau vegetal, conservat în pământ.**
- Heraldică = **disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul stemelor statelor și al blazoanelor nobiliare.**
- Numismatică = **disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul monedelor și al medaliilor vechi.**

DE REȚINUT

a. Istoria, împreună cu alte discipline auxiliare *(arheologia, cartografia, numismatica, heraldica),* reconstituie trecutul omenirii.

b. Studiul istoriei ne ajută să înțelegem prezentul și să ne pregătim pentru viitor.

ACTIVITĂȚI

Instrumente de lucru ale istoricilor

Surse primare: provin de la persoane care au luat parte sau au fost martore la un eveniment.

Surse secundare: provin de la persoane care nu au fost martore la eveniment, dar se bazează pe informațiile oferite de sursele primare. Atunci când istoricii au la dispoziție doar surse secundare, este foarte important ca acestea să fie atent selectate, analizate și comparate.

1. Pornind de la explicațiile de mai sus, menționează trei exemple de surse istorice primare și trei exemple de surse istorice secundare. Explică diferența dintre sursele primare și sursele secundare.

a. Caută în reviste sau pe internet imagini care să reprezinte diferite tipuri de surse (*figura 1*). Decupează-le sau printează-le și lipește-le pe o foaie de hârtie. Notează, în dreptul fiecăreia, tipul de sursă în care se încadrează.

2. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Dacă ne îndreptăm spre răsărit, în Grecia, Asia Mică, Palestina, Egipt sau Irak, sau spre sud, în Mexic, Guatemala și Peru, vom găsi oameni care răscolesc ruinele frumoase și triste. Oamenii aceștia nu vânează comori [...]. Căci scopul urmărit de ei este mult mai înalt. Ei vor să reînvie civilizații pierdute și pe acei oameni aproape legendari – regi, preoți, ostași, artiști și unii meșteșugari – care, înainte de a fi dispărut, au lăsat opere care ne uimesc și astăzi. Acești oameni se numesc arheologi."

(Anne Terry White, *Lumi dispărute*)

a. Precizează, pe baza sursei, scopul muncii arheologilor. Compară munca arheologilor cu cea a istoricilor, menționând o asemănare și o deosebire.

3. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„În rostul cunoașterii faptelor omenești, învățătura va fi temeinică și rodnică, dacă afli într-o faptă strălucită o pildă luminoasă și un îndemn puternic, ca să-ți zidești o viață nouă, adevărată, pentru binele și propășirea ta, dar mai ales a patriei tale, și să te ferești de ceea ce a fost rușinos și urât la începutul ei dintâi, și dăunător și meritând osândă, prin sfârșitul josnic al faptelor."

(Titus Livius, *De la întemeierea Cetății*)

a. Precizează, pe baza sursei, două avantaje ale cunoașterii faptelor omenești (istoriei).

Figura 1. Ruinele cetății Histria

Află mai multe despre patrimoniul din România.

4. Imaginează-ți că lucrezi într-un grup de cercetători alcătuit din arheologi, geografi, istorici, muzeografi. Alege câte un rol în cadrul grupului de cercetare și descrie cum vei proceda în cazul următoarelor surse istorice.

Sursa istorică	*Rolul istoricului*	*Rolul geografului*	*Rolul arheologului*	*Rolul muzeografului*

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Progresul științific și tehnologic contribuie la perfecționarea continuă a metodelor folosite de cercetători în descoperirea, analiza și interpretarea de noi dovezi ale trecutului.**

ȘTIAI CĂ...

...Herodot a utilizat, ca izvoare în scrierea operei sale, inscripțiile templelor din țările vizitate?

...există o știință care se ocupă cu descifrarea și interpretarea inscripțiilor care se numește epigrafie?

...în Iran, la Behistun se află o inscripție uriașă cu sculpturi în relief, săpată în munte, care descrie, în trei limbi, cuceririle regelui Darius I?

...primele izvoare scrise datează din anul 3200 î.H. și provin de la sumerieni, o veche populație care trăia în sudul Irakului de astăzi?

PRIMUL CALENDAR

Se pare că primul „calendar" din lume a fost realizat cu aproape 17 000 de ani în urmă pe un os de vultur, pe care un vânător din epoca de piatră a însemnat fazele Lunii. Era acesta un fel de ceas rudimentar, după care primele comunități umane se orientau și își organizau principalele activități. Cu ajutorul acestor însemnări, primii oameni anticipau migrațiile păsărilor, identificau perioadele cele mai potrivite pentru vânătoare și, mai ales, stabileau anumite ritualuri și ceremonii religioase.

Calendar antic egiptean

Perceperea timpului și a spațiului

Timpul istoric. Oamenii au fost preocupați dintotdeauna de ritmul vieții. Însă, în trecut, timpul nu era calculat și măsurat cu exactitatea din zilele noastre. La început, oamenii s-au orientat în funcție de schimbarea anotimpurilor și de revenirea periodică a luminii sau a întunericului. Pe măsură ce ocupațiile oamenilor s-au diversificat, au fost realizate primele ***calendare***. Acestea se bazau pe fenomene naturale cu o anumită periodicitate sau pe rotația Lunii în jurul Pământului. Calendarul solar, utilizat în zilele noastre, are în vedere rotația Pământului în jurul Soarelui.

Cum măsurăm timpul istoric? Pentru istorici, stabilirea succesiunii evenimentelor pe axa timpului are o mare importanță. Ei apelează la ***cronologie*** pentru măsurarea timpului și pentru datarea evenimentelor istorice. Încă din cele mai vechi timpuri, astronomia a oferit unitățile fundamentale pentru măsurarea timpului: *ziua, luna* și *anul*. Pentru o datare mai precisă a evenimentelor, specialiștii au folosit însă și unități de timp mai mici decât *ziua* (ora, minutul, secunda), precum și unități mai mari decât anul: *deceniul, secolul* (veacul), *mileniul*. Pentru perioadele foarte mari se folosește cea mai mare unitate de măsură a timpului, ***era istorică***.

Spațiul istoric. Istoria nu se desfășoară doar în timp, ci și în spațiu. Pentru a explica modul în care omenirea a evoluat în interacțiune cu mediul înconjurător, istoricii au nevoie și de cunoștințe de geografie. Ei trebuie să identifice locul unde s-au petrecut evenimentele și să explice modul în care cadrul natural geografic a influențat viața și activitatea oamenilor. Geografia vine în sprijinul istoriei cu hărți pe care sunt reprezentate continentele, formele de relief, oceanele, mările, cursurile de ape. Relieful și tipul de climă au influențat alimentația oamenilor, tipurile de materiale folosite pentru diverse obiecte, construcția așezărilor umane, precum și trăsăturile culturale și comportamentale.

VOCABULAR

- Calendar = **sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, având la bază fenomene astronomice.**
- Cronologie = **(*cronos* = timp, *logos* = știință) disciplina care se ocupă cu datarea evenimentelor și măsurarea timpului.**
- Eră istorică = **perioadă care are ca reper un eveniment real sau imaginar, pentru numărarea anilor.**

DE REȚINUT

a. Pentru măsurarea timpului istoric, cronologia utilizează: *anul, deceniul, secolul, mileniul, epoca, era istorică*.

b. *Spațiul istoric* reprezintă mediul geografic, locul în care au avut loc evenimente și procese istorice.

c. Principalele epoci din evoluția omenirii sunt: *Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca modernă* și *Epoca contemporană*.

d. Titlul hărții face referire la un eveniment, iar legenda sprijină înțelegerea informațiilor prin utilizarea de culori, semne și simboluri.

Află mai multe despre erele istorice.

ACTIVITĂȚI

Planiglobul

1. Studiază cu atenție planiglobul în varianta digitală. Precizează semnificația culorilor.

a. Menționează trei continente, respectiv trei oceane identificate.

Unități de timp istoric

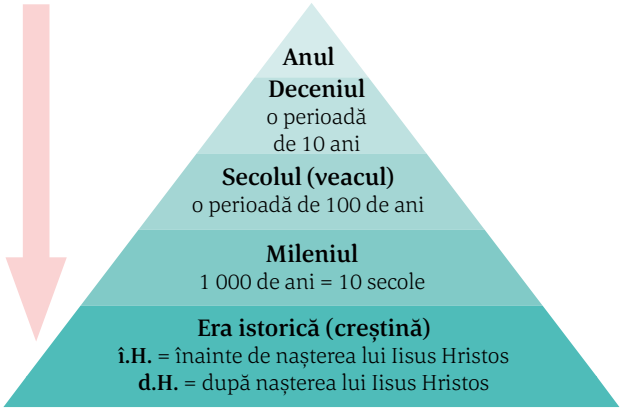

2. Folosind unitățile de măsurare a timpului din tabelul de mai jos, completează secolele și mileniile în care se încadrează următoarele date istorice.

Data	Mileniul	Secolul
82 î.H.		
753 î.H.		
1457	*al II-lea*	*al XV-lea*
1601		
2022		

3. Portofoliu

a. Citește cu atenție informațiile de mai jos.

A. Fiecare civilizație, mai ales dintre cele ale căror economii erau bazate pe agricultură, a elaborat un calendar propriu.

B. „Pentru egipteni, Nilul era dovada cea mai convingătoare că natura era condusă de deciziile luate de zei. Ca după ceas, fluviul inunda la fiecare 365 de zile. [...] Au inventat calendarul [...] cele 365 de zile dintre cele două inundații erau împărțite în 12 luni a câte 30 de zile fiecare. Era aproximativ timpul dintre fiecare lună plină. După aceste 12 luni, mai rămâneau cinci zile [...] împărțite între luni și au devenit sărbători în onoarea zeilor [...]."

(K. Lücker, U. Daenschel, *O istorie a lumii... cu femeile în prim-plan*)

b. Realizează o axă cronologică pe care vei plasa tipurile de instrumente de măsurare a timpului utilizate până în prezent.

Timp de lucru: pe parcursul unei săptămâni.

- Citește cu atenție criteriile de evaluare a portofoliului de la pagina 5.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Progresele înregistrate în tehnologiile de informare și comunicare i-au determinat pe unii specialiști să afirme că omenirea a intrat într-o nouă eră a internetului, dat fiind numărul tot mai mare al orelor petrecute în mediul online.**
- **Dezvoltarea tehnologiei GPS *(Global Positioning System)* vine în ajutorul oamenilor cu date mult mai exacte și ne ajută să utilizăm hărțile pentru a ne orienta în locuri mai puțin cunoscute.**

ȘTIAI CĂ...

...majoritatea țărilor din Europa utilizează, astăzi, calendarul care a fost introdus, în anul 1582, de papa Grigore al XIII-lea și care, din acest motiv, se numește calendarul gregorian?

Mileniul I (din anul 1 până în anul 1000)

Sec. I	Sec. II	Sec. III	Sec. IV	Sec. V	Sec. VI	Sec. VII	Sec. VIII	Sec. IX	Sec. X
1-100	101-200	201-300	301-400	401-500	501-600	601-700	701-800	801-900	901-1000

RECAPITULARE

Să ne amintim

- Istoria ne prezintă marea poveste a omenirii, de la începuturi până în zilele noastre.
- În reconstituirea vieții și a activității oamenilor din trecut, istoria folosește discipline auxiliare, precum: arheologia, cronologia, cartografia, numismatica.
- Timpul istoric se măsoară în *ani, decenii, secole, milenii, epoci* și *ere*.
- Hărțile geografice indică spațiile în care s-au petrecut evenimentele și procesele istorice.
- Studiul istoriei ne ajută să înțelegem realitățile prezentului și să fim pregătiți pentru viitor.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Arheologia nu mai poate fi considerată, deja de multă vreme, o știință legată de anticari, aceasta reprezentând un cuprinzător mănunchi de direcții de cercetare, în care, de exemplu, științele naturii joacă un rol de seamă. De la fizică așteptăm datări precise ale resturilor organice, obținute pe baza măsurătorilor cu radiocarbon. [...]. Științele geografice înlesnesc reconstituirea schimbărilor peisajului în decursul ultimelor milenii. Biologia este o parte componentă a oricărui șantier arheologic, oferindu-ne explicații asupra speciilor de animale vânate și de animale domestice crescute, asupra speciilor de plante culese și cultivate, dar și asupra felului în care oamenii tratau problema resurselor naturale."

(Svend Hansen, *Descoperiri arheologice din Germania*)

a. Pornind de la sursa dată, stabilește, pe caiet, corespondența între cele două coloane, după modelul dat.

A. Fizica	1. „un cuprinzător mănunchi de direcții de cercetare"
B. Biologia	2. „datări precise ale resturilor organice"
C. Geografia	3. „explicații asupra speciilor de animale vânate şi de animale domestice crescute"
	4. „reconstituirea schimbărilor peisajului în decursul ultimelor milenii"

b. Folosind informații de pe internet, precizează și alte științe care contribuie la cunoașterea istoriei.

Tipuri de calendare

2. Urmărește informațiile despre calendare oferite în varianta digitală. Folosind diagrama Venn, notează două asemănări și două deosebiri între două dintre calendarele prezentate.

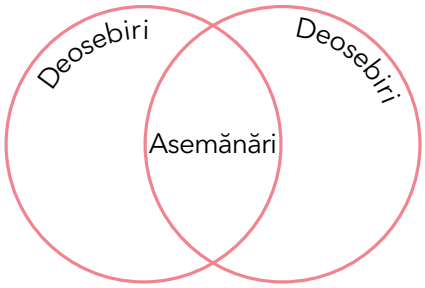

3. Construiește o axă a timpului, pe care să notezi două momente mai importante din viața personală. Stabilește care dintre acestea este mai apropiat de ziua în care realizezi acest exercițiu.

4. Imaginează-ți că ești muzeograf și că ar trebui să prezinți copiilor o sursă istorică, după modelul de mai jos. Alege o altă sursă istorică și prezint-o colegilor.

Tipul documentului:	cartografic (hartă)
Datare	sec. al VI-lea î.H.
Locul de proveniență	Babilon, azi Irak
Autor	necunoscut
Material	tăbliță de lut
Ce reprezintă	lumea cunoscută la acel moment

EVALUARE

I. Stabilește, pe caiet, corespondența între datele istorice din coloana **A** și secolele precizate în coloana **B**.

5 p × 6 = 30 de puncte

	A	B
a.	1785 î.H.	1. secolul al II-lea d.H.
b.	60 î.H.	2. secolul al XV-lea
c.	101	3. secolul XXI
d.	800	4. secolul al XVIII-lea î.H.
e.	1453	5. secolul I î.H.
f.	2022	6. secolul XX
		7. secolul al VIII-lea

II. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

5 p × 3 = 15 puncte
(1.) *5 puncte* pentru denumirea științei;
(2.) *câte 5 puncte* pentru precizarea oricăror două informații referitoare la obiectul de studiu al științei menționate

„Istoria este știința care studiază evoluția societății omenești din trecut până în prezent. Obiectul istoriei nu se limitează doar la evenimentele politice, cum ar fi, de exemplu, bătăliile sau faptele conducătorilor. Acesta cuprinde și aspectele economice, sociale și culturale (uneltele, ocupațiile și organizarea oamenilor, creațiile artistice și credințele religioase, viața de zi cu zi etc.). Istoria este o relatare, o construcție a unei imagini a trecutului făcută de oameni (istorici) care încearcă să descrie, să explice sau să facă înțelese timpurile care s-au scurs."

(Ph. Ariès, *Timpul istoriei*)

1. Numește știința care studiază evoluția societății omenești.
2. Precizează două informații referitoare la obiectul de studiu al științei menționate.

III. Completează enunțurile, pe caiet, cu termenii istorici corecți.

5 p × 4 = 20 de puncte

1. Disciplina care se ocupă cu datarea evenimentelor și măsurarea timpului este … .
2. Urma de organism animal sau vegetal conservat în pământ este cunoscut sub numele de … .
3. Știința care se ocupă cu descifrarea și interpretarea inscripțiilor se numește … .
4. Teritoriul sau zona geografică în care a avut loc un eveniment istoric se numește … .

IV. Realizează o axă a timpului după modelul dat și plasează în ordine cronologică epocile istorice despre care ai învățat.

5 p × 5 = 25 de puncte

Grilă de autoevaluare

I. a. 4; b. 5; c. 1; d. 7; e. 2; f. 3.
II. 1. istorie; 2. de exemplu, aspectele economice, sociale și culturale.
III. 1. cronologie; 2. fosilă; 3. epigrafie; 4. spațiu istoric.
IV. Preistoria, Antichitatea, Evul Mediu, Epoca modernă, Epoca contemporană

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

UNITATEA II

PREISTORIA

„Cine suntem? De unde venim? Unde mergem? Încotro ne îndreptăm? [...] Într-o bună zi, s-a întâmplat marea minune. [...] Un mamifer în mod deosebit părea să le întreacă pe toate celelalte prin capacitatea de a-și găsi adăpost și hrană. [...] Chiar dacă nu prea vă vine a crede, creatura asta a fost primul vostru strămoș «antropoid».” (Hendrik Willem van Loom, *Istoria omenirii*)

1. **PRIMII OAMENI**
2. **REVOLUȚIA NEOLITICĂ**
3. **INVENTAREA METALURGIEI**

CUNOȘTINȚE

În această unitate de învățare, vei afla informații interesante despre cei mai vechi strămoși ai omului modern, despre modul în care primii oameni au reușit să supraviețuiască într-un mediu neprietenos și să creeze chiar opere de artă.

COMPETENȚE

Prin analiza surselor istorice, vei identifica noi informații privind viața oamenilor din Preistorie. Rezolvând aplicațiile din manual, vei plasa pe hartă evenimente și procese istorice și vei utiliza corect limbajul istoric în diferite contexte. În final, vei aprecia, prin realizarea unor sarcini de lucru, progresele primelor comunități umane în domeniul artelor și al credințelor religioase.

cca 5 milioane de ani î.H., *Australopithecus* în Africa

cca 2,5 milioane de ani î.H., *Homo habilis*

cca 1,5 milioane de ani î.H., *Homo erectus*

cca 200 000 de ani î.H., *Homo sapiens* (omul modern)

cca 10 000 ani î.H., Epoca glaciară ia sfârșit, clima se încălzește, omul începe să cultive plante

Lucy – Etiopia. Scheletul a fost descoperit în 1974 și aparține unei tinere hominid, care a trăit acum peste 3 milioane de ani. Lucy avea forma și dimensiunea craniului unei maimuțe, dar putea să meargă biped.

Spărgătorul de nuci, numit așa datorită maxilarelor foarte puternice, a fost descoperit de Louis și Mary Leakey în Valea Olduvai, din Tanzania. Aparținea speciei *Homo habilis.*

Primii oameni

Omul este o ființă care se deosebește de celelalte viețuitoare prin capacitatea de *a gândi* și de *a vorbi*. Rezultat al evoluției vieții pe Pământ, apariția omului a fost un proces îndelungat, inclus de istorici în perioada numită ***Preistorie*.**

Africa – „leagănul omenirii"

Cercetările arheologice demonstrează că primii oameni au trăit în estul Africii. Fosilele descoperite aparțineau celor mai îndepărtați strămoși ai omului modern: **hominizii** din specia ***Australopithecus***. Cu o înfățișare apropiată de cea a maimuței, aveau mersul aproape vertical și utilizau membrele superioare pentru a-și asigura hrana. Tot în Africa, au fost descoperite urmele lui ***Homo habilis,*** capabil să făurească unelte. Mersul biped și poziția complet verticală a lui ***Homo erectus*** au reprezentat pași importanți în nașterea omului modern. A fost primul care a folosit focul și, în căutare de noi surse de hrană, a migrat din spațiul Africii, populând zone din Asia și Europa.

Omul inteligent (***Homo sapiens***), cu o capacitate craniană sporită, a făcut noi progrese în dezvoltarea limbajului și a manifestat primele preocupări artistice. În această etapă, oamenii au ajuns la înfățișarea actuală și s-au răspândit în întreaga lume, inclusiv în cele două Americi și în Oceania.

Primii oameni și mediul înconjurător

Pentru a înțelege schimbările care s-au produs, istoricii au împărțit Preistoria, în funcție de materialul din care erau realizate uneltele și armele, în **Epoca pietrei** (Paleolitic, Mezolitic și Neolitic) și **Epoca metalelor.**

În **Paleolitic**, cea mai îndelungată perioadă a Preistoriei, viața oamenilor a fost total dependentă de natură. Principalele ocupații erau vânătoarea, pescuitul și culesul plantelor – rădăcini, semințe și fructe. Pentru a procura mai ușor hrana, oamenii au confecționat unelte din piatră cioplită, os, corn sau lemn. Majoritatea vânătorilor-culegători trăiau în grupuri mici, acestea devenind mai numeroase când vânatul era abundent. Descoperirea focului a însemnat hrană mai gustoasă, căldură, lumină, dar și un important mijloc de apărare. Primii oameni erau ***nomazi*** și trăiau sub cerul liber sau în adăposturi oferite de natură. Spre sfârșitul Paleoliticului, apar și primele manifestări artistice: desene și picturi pe pereții peșterilor. Inspirate de mediul înconjurător, acestea înfățișează animale, păsări, reptile sau pești, cât și siluete umane.

VOCABULAR

- Hominid = **strămoșul omului modern.**
- Nomad = **persoană sau grup de persoane care se mută dintr-un loc în altul, care nu are o așezare stabilă.**
- Preistorie = **(„pre" înainte, istorie) cea mai îndelungată perioadă istorică din trecutul omenirii.**
- Stat = **teritoriu în care toți locuitorii se află sub aceeași conducere și respectă aceleași reguli sau legi.**

DE REȚINUT

a. Savanții au ajuns la concluzia că primii oameni au trăit în Africa, de unde s-au răspândit apoi în întreaga lume.

b. Oamenii au evoluat ca urmare a nevoii de adaptare la mediul înconjurător.

c. În Paleolitic, oamenii au creat unelte simple, au învățat să producă focul, au utilizat limbajul și au manifestat primele preocupări artistice.

Figura 1. Peștera Lascaux, Franța

Figura 2. Peștera Coliboaia, Bihor, România

ACTIVITĂȚI

1. Descrie, în aproximativ cinci rânduri, *figurile 1* și *2*, precizând o asemănare și o deosebire între acestea.

2. Citește cu atenție sursele următoare și răspunde cerințelor.

A. „Un pas semnificativ în drumul spre vârf a fost utilizarea focului. [...] Oamenii aveau acum o sursă de lumină și căldură pe care se puteau baza și o armă mortală împotriva leilor aflați în căutare de pradă. [...] Un foc atent controlat putea să transforme desișuri de netrecut în pășuni de cea mai bună calitate mișunând de vânat. [...] Însă cel mai bun lucru pe care îl făcea focul era să gătească hrana. Alimentele [...] – precum grâul, orezul și cartofii – au devenit baza dietei noastre grație gătitului."

(Yuval Noah Harari,
Sapiens. Scurtă istorie a omenirii)

B. „Știi cumva ce au mai inventat oamenii peșterilor? Ai idee? Vorbirea. [...] Și au mai inventat ceva frumos. Pictura și sculptura. Putem vedea și acum pe pereții peșterilor imagini pictate și scrijelite de ei. [...] Elefanți cu blană și fildeși curbați: mamuții. Și alte animale din era glaciară. ***De ce crezi oare că au pictat oamenii preistorici astfel de animale pe pereții peșterilor?***"

(Ernst H. Gombrich,
O scurtă istorie a lumii)

a. Precizează, pe baza sursei A, un motiv pentru care focul a fost important pentru primii oameni.

b. Menționează, pe baza sursei B, o invenție care a ajutat procesul de comunicare.

c. Numește, din sursa A, două activități în care oamenii au utilizat focul.

d. Scrie, în cel mult trei rânduri, răspunsul la întrebarea marcată în sursa B.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Este important să înțelegem că avem un început comun, iar asemănările dintre oameni sunt mult mai numeroase decât diferențele.**
- **Cercetările privind apariția și evoluția omului continuă și oricând pot apărea noi interpretări sau pot fi făcute noi descoperiri care să completeze sau chiar să schimbe teoriile actuale.**

ȘTIAI CĂ...

...în istoria sa, Pământul a cunoscut perioade când mari suprafețe ale planetei au fost acoperite de gheață? Perioadele de îngheț, care puteau dura și mii de ani, se numesc glaciațiuni. Extinderea, deplasarea și retragerea ghețarilor au avut drept consecință modificarea faunei și a florei de pe Glob.

...peștera Lascaux din Franța a fost denumită „Capela Sixtină a Preistoriei"? Calitatea picturilor de aici poate fi comparată cu cea a picturilor lui Michelangelo, unul dintre cei mai renumiți artiști italieni (pictor, sculptor, arhitect și poet).

...picturile realizate acum 8 000 de ani în „Peștera Înotătorilor" din Sahara demonstrează că, în acea vreme, acest spațiu avea o vegetație bogată?

Revoluția neolitică

Schimbări în viața oamenilor. „Revoluția ***neolitică***" a însemnat trecerea la o nouă etapă în evoluția omenirii. Încălzirea climei a produs schimbări importante asupra plantelor și animalelor, dar și în viața oamenilor. În funcție de nevoile sale de hrană, adăpost și apărare, omul a început să controleze mediul natural. A selectat și a cultivat plante din natură (*figura 3),* a domesticit animale pentru apărare, hrană, îmbrăcăminte sau pentru transportul produselor. Aceste noi activități au influențat și credințele oamenilor. Din dorința de a obține recolte mai bogate, ei au început să divinizeze elemente ale naturii, precum pământul, soarele, apa.

Sedentarizarea grupurilor umane. Noile ocupații au determinat trecerea comunităților umane de la viața nomadă la viața ***sedentară***. Astfel, s-au întemeiat primele așezări permanente și s-au perfecționat tehnicile de realizare a locuințelor. Agricultorii aveau nevoie de apă și soare pentru culturile lor, de aceea s-au stabilit în apropierea marilor fluvii. Primele locuințe erau sub formă de colibe cu pereți de lut sau lemn, bordeie parțial îngropate în pământ sau ridicate deasupra apei (***lacustre***). Schimbarea modului de viață a dus la creșterea numerică a comunităților umane și la organizarea în ***ginți*** și ***triburi***. Treptat, se formează primele orașe, adesea înconjurate de ziduri pentru a proteja depozitele de grâne și turmele de animale.

Economia. Principalele ocupații. După o lungă perioadă în care au trăit din vânat și cules, oamenii au început să producă o mare parte din hrană. Cultivarea plantelor și creșterea animalelor au determinat perfecționarea uneltelor folosite. Au fost inventate noi tehnici de prelucrare a pietrei, precum șlefuirea și perforarea. Totodată, s-au perfecționat și tehnicile de prelucrare a lemnului. Modelarea lutului a dus la inventarea ceramicii. Modul de viață se îmbunătățește întrucât cerealele puteau fi depozitate, iar hrana rezista mai mult timp. Un alt progres a fost utilizarea pietrelor de moară pentru măcinarea grânelor și producerea făinii. Oamenii încep să confecționeze obiecte de îmbrăcăminte prin tehnica torsului, a împletirii și a țesutului. Surplusul de produse a permis schimbul cu alte comunități.

VOCABULAR

- **Gintă = grup de oameni care provin dintr-un strămoș comun.**
- **Lacustră = locuință construită pe stâlpi, deasupra apei.**
- **Neolitic = (din greacă, *neos* = nou; *lithos* = piatră) Epoca nouă a pietrei.**
- **Sedentar = persoană, grup uman care se stabilește într-un loc.**
- **Trib = comunitate umană alcătuită din mai multe familii, care locuiesc pe un anumit teritoriu și se află sub autoritatea unui conducător.**

DE REȚINUT

a. Primii oamenii au învățat să se adapteze la mediul natural, au perfecționat uneltele și au învățat să își producă hrana pentru îmbunătățirea traiului zilnic.

b. Primele așezări umane stabile au fost întemeiate ca urmare a noilor ocupații: cultivarea plantelor și creșterea animalelor.

c. Creativitatea oamenilor s-a manifestat prin dezvoltarea limbajului și a credințelor religioase.

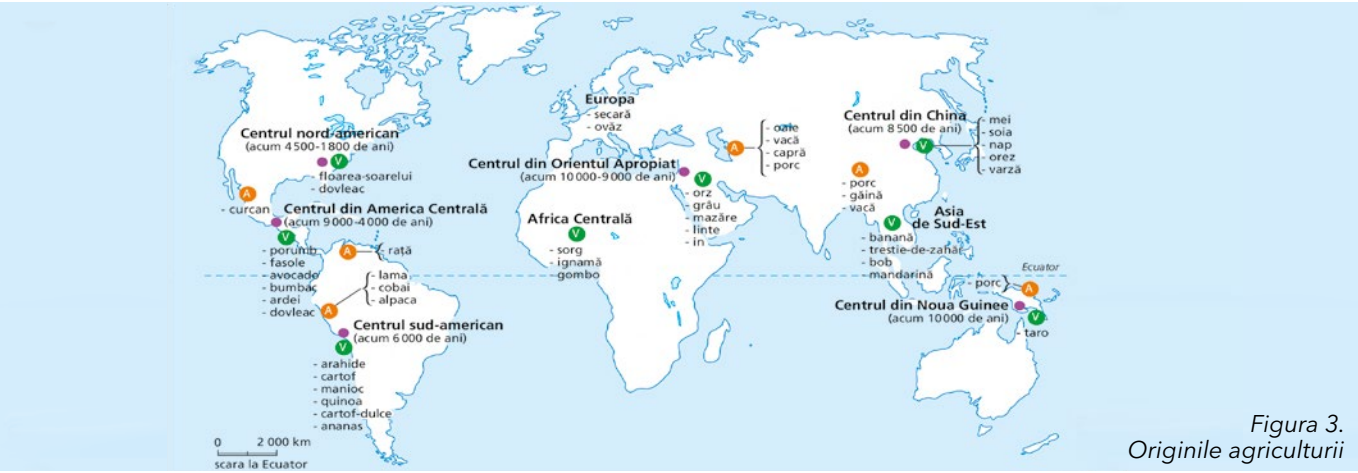

Figura 3. Originile agriculturii

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „La un moment dat în istorie, vânătorii și culegătorii devin sedentari. Își construiesc case durabile, cultivă pământul și pun bazele satelor și orașelor. […] Vânătorii și culegătorii au devenit agricultori și păstori; alimentația cu fructe sălbatice și vânat a fost îmbogățită cu pâinea făcută din grâul pe care îl cultivau, respectiv carnea vitelor pe care le creșteau. Puteau produce cantități mari de hrană, așa că împărțeau produsele în comunitate și începeau să facă schimburi unii cu alții."

(K. Lücker, U. Daenschel, *O istorie a lumii… cu femeile în prim-plan*)

B. „Înainte de inventarea ceramicii, oamenii foloseau pieile sau coșuri din frunze și crengi, dar aceste materiale erau afectate de paraziți și puteau fi distruse cu ușurință de foc sau apă. Vasele fabricate din lut, care era un material accesibil, au oferit o soluție durabilă. Vasele nu sunt doar rezistente, ci ele pot fi acoperite, așa că păstrează alimentele proaspete și nu permit pătrunderea paraziților. Vasele din ceramică păstrează lichidul în interior, chiar și atunci când intră în contact cu focul. Sunt rezistente la foc, deci pot fi folosite pentru gătit."

(I. Crofton, J. Black, *Cartea mică a Istoriei Mari*)

a. Menționează, pe baza sursei A, două schimbări intervenite în viața oamenilor după sedentarizare.

b. Precizează, pe baza sursei B, două avantaje ale inventării ceramicii.

2. Portofoliu

O zi în Neolitic

Imaginează-ți că trăiești în perioada „revoluției neolitice". Pe baza informațiilor din manual și de pe internet, realizează o suită de benzi desenate prin care să prezinți o zi din viața ta, având în vedere aspectele pe care ți le propune **Gânditorul de la Hamangia**.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Cultivarea plantelor și creșterea animalelor reprezintă, și în zilele noastre, principalele modalități de asigurare a resurselor de hrană pentru populație.**
- **Obsidianul, un material din care erau confecționate unelte și arme în Epoca de piatră, este folosit și în prezent în chirurgie, lamele de tăiere din obsidian având o precizie mai ridicată decât oțelul.**

ȘTIAI CĂ...

…primele *plante comestibile* au fost cultivate în Orientul antic? De exemplu, ceapa și usturoiul erau apreciate și pentru proprietățile lor curative.

…*Cultura Cucuteni* este unică în Europa pentru vasele decorate cu motive spiralate? Numită după o localitate din județul Iași, ceramica de Cucuteni este pictată în două sau trei culori (alb, roșu, negru), fiind specifică sfârșitului Neoliticului.

…grupul statuar *Gânditorul și femeia sa* a fost descoperit la Hamangia (România)? Bărbatul, așezat pe un scăunel, își sprijină capul în mâini („poziție gânditoare"), în timp ce femeia este reprezentată în poziție de odihnă.

Află mai multe despre Cultura Cucuteni urmărind videoclipul din manualul digital.

Inventarea metalurgiei

Trecerea spre epoca metalelor. Primele obiecte de podoabă din aur și cupru au fost folosite încă din Neolitic. Acestea erau realizate din bucăți de metal preluate din natură și prelucrate rudimentar prin tehnica lovirii cu ciocanul. Treptat, oamenii au constatat că, prin încălzire, metalele se topesc și pot fi prelucrate mai ușor. Un alt avantaj consta în turnarea materialului în diverse forme (matrițe). Astfel, au fost obținute unelte și arme mai bune și mai rezistente decât cele din piatră: brăzdare pentru plug, seceri, coase, topoare, săbii. Primul metal folosit a fost cuprul (arama), apoi bronzul și fierul. Inventarea ***metalurgiei*** a favorizat trecerea de la Epoca pietrei la Epoca metalelor (*figura 4)*.

Metalurgia bronzului și a fierului. Cuprul era un metal moale și ușor de modelat, dar uneltele și armele nu aveau o mare rezistență. Oamenii au descoperit că, prin amestecul acestuia cu alte metale (cositor, plumb), se obține un material mai rezistent – ***bronzul***. Rezervele naturale de cupru și cositor erau limitate, ca urmare bronzul era un metal scump, ajungând în posesia unui număr restrâns de persoane.

Căutarea de noi surse și modalități de prelucrare a metalelor a dus la descoperirea metalurgiei fierului, în jurul anului 1500 î.H. Deși presupunea tehnici de prelucrare mai complicate, fierul a fost preferat și a devenit materia primă de bază pentru unelte și arme. Zăcămintele de fier se găseau din abundență, nu era necesară combinarea fierului cu alte metale și, în plus, avea o rezistență sporită față de bronz.

„Revoluția metalurgică" a influențat viața oamenilor. Inventarea metalurgiei a avut consecințe importante asupra comunităților umane. Folosirea plugului cu brăzdar de fier a determinat creșterea producției agricole. Surplusul de produse a încurajat schimbul de mărfuri pe distanțe mai mari și apariția monedei. Perfecționarea armelor a îmbunătățit tehnicile de luptă și de apărare. Astfel, în cadrul triburilor au apărut diferențe de avere și de statut. Războaiele au permis unor oameni să acumuleze bogății și să stăpânească pământuri mai roditoare. O altă categorie cu autoritate era a celor care îndeplineau ritualurile magico-religioase. Astfel, categoria dominantă a ***aristocrației*** e reprezentată de stăpânii de pământuri, războinici și preoți. Cea mai mare parte a comunității, producătorii de bunuri, era formată din agricultori, păstori și meșteșugari.

Figura 4. Reconstituire atelier metalurgic de la Recea Mare (expoziția de bază a MJIA Zalău)

VOCABULAR

- **Aristocrație = (din greacă *aristos* = cei mai buni; *kratos* = putere) grup de oameni, care se bucură de autoritate și putere datorită bogăției.**
- **Bronz = aliaj între aramă (cupru) și staniu (cositor).**
- **Metalurgie = tehnica extragerii metalelor din zăcămintele care se găsesc în natură și a prelucrării acestora în stare pură sau în diferite aliaje; presupune topirea și turnarea metalului în matrițe (forme).**

DE REȚINUT

a. Metalele se extrag din zăcăminte prin topire sau separarea de alte metale.

b. Prelucrarea metalelor a însemnat un progres în dezvoltarea comunităților umane.

c. Fierul rămâne, în continuare, o materie primă importantă în viața oamenilor.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursele de mai jos și răspunde cerințelor..

A. „Bronzul era prea scump pentru a fi folosit de toți, fiind destinat doar soldaților de elită. Cu ajutorul fierului, armate vaste de infanteriști puteau fi echipate cu săbii, sulițe și armuri. În plus, fierul era atât de ieftin, încât putea fi folosit și în scopuri mai prozaice, pacifiste, de la oale de gătit și linguri până la burghie și cuie. Fierul a deschis drumul către o gamă largă de tehnologii de zi cu zi, de la obiecte comune, cum ar fi chei și broaște, până la mașini asamblate cu clame și cuie de fier."

(John Farndon, *50 de idei geniale care au schimbat omenirea*)

B. „Unele societăți au ales niște obiecte cu valoare intrinsecă sau rare în loc de bani, întrucât [...] erau mai greu de falsificat. Puteau fi obiecte realizate din metale prețioase, ca argintul și aurul [...] inclusiv cochiliile rare (folosite pentru bijuterii), unelte, grâu sau vite. [...] Pe măsură ce fierarii deveneau din ce în ce mai iscusiți, adăugau mai multe detalii, pentru a demonstra că fiecare monedă avea același conținut de metal și aceeași greutate. Ei au înțeles că ceea ce conta era încrederea oamenilor."

(I. Crofton, J. Black, *Cartea mică a Istoriei Mari*)

a. Precizează, din sursa A, un motiv pentru care fierul a înlocuit bronzul.

b. Menționează, pe baza sursei B, două obiecte simbolice utilizate ca monedă.

c. Numește, din sursa A, două obiecte din metal pe care le utilizăm în prezent.

2. Explică, în maximum cinci rânduri, rolul monedei în viața comunităților umane.

3. Analizează imaginea de mai sus, documentează-te din diferite surse și răspunde cerințelor de mai jos.

a. Precizează un motiv pentru care plugul tras de animale este folosit și în zilele noastre.

b. Menționează două îmbunătățiri aduse modului de cultivare a pământului, de-a lungul timpului.

ȘTIAI CĂ...

...metalurgia fierului a cunoscut o mare răspândire după ce meșteșugarii au descoperit procedeul „răcirii și călirii" metalului? Acesta presupunea introducerea lamei de metal în apă rece în timp ce era fierbinte, iar prin călire (ușoară reîncălzire) obiectul căpăta o calitate sporită.

...potrivit legendei, inventatorul monedei a fost Cresus, regele Lidiei? Acest regat își datora bogăția resurselor naturale și comerțului. Primele monede erau din electrum, un aliaj din aur cu argint, care avea o valoare ridicată.

...megaliții *(figura 5)* au apărut la sfârșitul neoliticului și în epoca bronzului? Sunt pietre de mari dimensiuni, înălțate în poziție verticală și închinate zeilor.

Figura 5. Poartă din megaliți, din Malta

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Marcarea metalelor prețioase (aur, argint, platină) reprezintă în zilele noastre o formă de protecție a consumatorului.**
- **Metalurgia este una dintre ramurile principale ale industriei moderne, care produce mare parte din obiectele pe care le folosim zi de zi.**
- **Monedele digitale alternative (virtuale) tind să înlocuiască modalitalitățile clasice de plată.**

RECAPITULARE

Să ne amintim

- Primii oameni au trăit în Africa, de unde s-au răspândit apoi în întreaga lume.
- Dezvoltarea agriculturii și creșterea animalelor au permis oamenilor trecerea la o viață sedentară.
- Prelucrarea metalelor a însemnat progresul comunităților umane, dar și diferențierea în funcție de avere și statut.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„În 1991, în Alpii Italieni a fost descoperit *Ötzi, Omul Gheșurilor.* Ötzi a fost intens studiat, astfel că se cunosc detalii deosebite, de la conținutul ultimului prânz până la grupa sanguină. Potrivit specialiștilor, suferea de boli de inimă, probleme la articulații și multe carii dentare. Hainele erau cusute din piele de capră și oaie, purta o căciulă din blană de urs, tolba cu săgeți era din piele de căprioară, iar toporul avea o lamă din cupru. În momentul morții, acum 5 300 de ani î.H., Ötzi avea 45 de ani, 1,60 m înălțime și 50 kg." (sursa *AGERPRESS*)

a. Descrie, pe baza sursei, îmbrăcămintea lui *Ötzi, Omul Gheșurilor.*

b. Menționează, pe baza sursei, două afecțiuni de care suferea Ötzi.

c. Precizează cărui tip uman îi corespunde fosila la care face referire sursa.

2. Analizează cu atenție *figura 6* și accesează linkul *t.ly/vJo5y* sau scanează cu telefonul codul QR de mai jos.

Figura 6. Ceramică de Cucuteni

a. Prezintă, în aproximativ o jumătate de pagină, modul de viață din Neolitic, având în vedere următoarele aspecte: *menționarea a două activități umane, prezentarea modului de organizare a locuinței, precizarea a două materiale utilizate în confecționarea obiectelor.*

3. Precizează două asemănări, respectiv două deosebiri între cele două epoci istorice studiate.

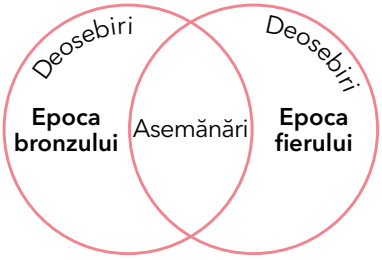

4. Portofoliu

Figura 7. Calul de la Cuciulat

În România, întâlnim picturi rupestre în peștera Cuciulat, din județul Sălaj, și în peștera Coliboaia, din județul Bihor. Cea mai impresionantă pictură este cunoscută sub denumirea de „Calul de la Cuciulat" *(figura 7)*. Cercetătorii au stabilit că picturile rupestre descoperite aici sunt primele manifestări de acest gen din sud-estul Europei. Accesează manualul digital pentru a vedea imagini din cele două peșteri.

Utilizând informații de la biblioteca școlii și de pe internet, realizează un jurnal ilustrat pentru alte două dintre cele mai cunoscute peșteri din Europa care conțin picturi rupestre, relatând povestea descoperirii lor.

EVALUARE

I. *2 p × 8 = 16 puncte*

I. Localizează, pe hartă, principalele regiuni în care au fost descoperite fosile umane. Citește cu atenție informațiile de pe hartă și completează, pe caiet, un tabel asemănător celui de mai jos.

Specia umană	Continentul	O caracteristică
Australopitecus		
Homo habilis		
Homo erectus		
Homo sapiens		

II. *4 p × 6 = 24 de puncte*

II. Stabilește valoarea de adevăr a următoarelor afirmații, notând, pe caiet, în dreptul fiecăreia **A** (adevărat) sau **F** (fals).

1. Primii oameni s-au adaptat la mediul înconjurător. A F
2. În Paleolitic, principala ocupație a oamenilor a fost cultivarea plantelor. A F
3. Primii oameni erau nomazi și trăiau în locuințe permanente. A F
4. „Revoluția neolitică” a însemnat trecerea omului de la statutul de culegător la producător de hrană. A F
5. Aristocrația este o formă de organizare a comunităților umane. A F
6. Metalurgia a favorizat trecerea de la Epoca pietrei la Epoca metalelor. A F

III. *3 p × 5 = 15 puncte*

III. Construiește câte un enunț cu fiecare dintre termenii următori: *hominid, Preistorie, sedentarizare, trib, bronz.*

IV. Citește cu atenție sursele de mai jos.

A. „Primele vase au fost, probabil, simple boluri, realizate prin frecarea argilei umede între degete și așezarea acesteia în forma necesară. Odată modelat, vasul era lăsat, pur și simplu, la soare să se usuce și să se întărească. [...] Nimeni nu știe când și unde a apărut pentru prima dată roata olarului. Cea mai puternică dovadă arheologică timpurie – roata olarului din piatră și fragmente de oale realizate la roată – provine din Mesopotamia."

(John Farndon, *50 de idei geniale care au schimbat omenirea*)

B. „Animalele erau crescute pentru diverse produse, în special pentru carne, lână sau piele. Unele precum măgarii, boii sau lamele erau folosite fie pentru tracțiune, fiind puse la pluguri sau sănii și căruțe, fie pentru transportul mărfurilor [...] Oile și caprele erau foarte apreciate pentru laptele lor și pentru produsele care se obțineau din acesta, dar și pentru carnea lor."

(I. Crofton, J. Black, *Cartea mică a Istoriei Mari*)

• Pornind de la sursele date, răspunde cerințelor de mai jos.

1. Precizează, pe baza sursei A, materialul utilizat pentru confecționarea vaselor.
2. Menționează, din sursa B, două motive pentru care oamenii au crescut animale.
3. Numește, din sursa A, un spațiu istoric și o invenție a oamenilor.
4. Precizează două motive pentru care focul a fost important în viața oamenilor.

IV. *Se acordă 35 de puncte, distribuite astfel:*

(1.) 5 puncte

(2.) 5 p x 2 = 10 puncte

(3.) 5 p x 2 = 10 puncte

(4.) 5 p x 2 = 10 puncte

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

Grilă de autoevaluare

I. Exemplu: *Australopitecus* – Africa, mers vertical; *Homo habilis* – Africa, confecționează unelte simple; *Homo erectus* – Africa, Asia și Europa, a folosit focul; *Homo sapiens* – întreaga lume veche; dezvoltarea limbajului; II. 1. A; 2. F; 3. F; 4. A; 5. F; 6. A. III. Exemplu: *Preistoria a fost cea mai îndelungată perioadă din evoluția omenirii*. IV. 1. *argila*; 2. Exemplu: *pentru diverse produse, pentru tracțiune;* 3. Exemplu: *Mesopotamia, roata olarului*; 4. Exemplu: *Oamenii aveau lumină/căldură. Oamenii puteau prelucra alimentele*.

Portofoliu

Îmbrăcămintea a avut, alături de adăposturi și invenția focului, un rol important în viața omului preistoric. Arheologii au descoperit că primul ac a fost realizat din coarne de cerb sau de ren. *Dar care a fost cel dintâi material utilizat de om pentru confecționarea hainelor?*

Documentează-te pentru a afla răspunsul la întrebare și prezintă-l, într-o jumătate de pagină, colegilor de clasă.

UNITATEA III

CIVILIZAȚIA ORIENTULUI ANTIC

„Odinioară, [...] în văile marilor fluvii ce străbat părțile răsăritene ale lumii, în Orientul antic, din Egiptul african și până în îndepărtata Chină, au apărut primele state cunoscute în istorie și s-au dezvoltat civilizații vestite. Apa însăși a jucat un rol esențial în progresul continuu al acestora, pentru că popoarele ce le-au creat se așezaseră din vremuri preistorice pe malul fluviilor." (Petru Demetru Popescu, *Istoria antică pentru toți copiii*)

1. **MEDIUL NATURAL ȘI VIAȚA COTIDIANĂ**
2. **POPOARE ȘI CIVILIZAȚII PE HARTA ORIENTULUI ANTIC**
3. **INVENTAREA SCRIERII – DE LA PICTOGRAME LA ALFABET**

CUNOȘTINȚE

În această unitate vei afla unde și cum au luat naștere primele mari civilizații și popoarele care le-au creat. Vei descoperi mari invenții care au redus dependența omului față de mediul natural. Vei afla despre primele forme de stat și sisteme de scriere sau construcții monumentale care impresionează și în zilele noastre.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse în această unitate, vei reuși să localizezi pe hartă spațiul Orientului antic și zonele în care s-au dezvoltat primele civilizații. Vei utiliza corect termenii istorici pentru a descrie modul de viață, credințele și organizarea comunităților orientale. Vei exersa lucrul cu diverse surse istorice pentru a descoperi rolul personalităților în derularea evenimentelor. Vei ordona, pe axa timpului, principalele invenții și descoperiri ale acestor popoare și vei putea aprecia contribuția lor la progresul umanității.

cca 3300 î.H. primele orașe-stat în Sumer	cca 3100 î.H. unificarea Egiptului de către Narmer (Menes)	cca 1000 î.H. fenicienii controlează comerțul din Marea Mediterană	cca 963 î.H. Solomon construiește templul din Ierusalim.	cca 525 î.H. Egiptul este cucerit de perși	cca 331 î.H. Alexandru Macedon supune Imperiul persan.

O INVENȚIE: ROATA

V-ați gândit ce ar fi însemnat viața oamenilor fără invenția roții? Bicicletele, patinele cu rotile, mașinile utilizează versiuni ale roții, adaptate timpului prezent. Istoricii cred că primele roți din lemn au fost inspirate de roata olarului. Adăugarea spițelor a însemnat progresul transporturilor.

Mediul natural și viața cotidiană

Mediul natural. Activitățile economice. Spațiul Orientului antic cuprinde Valea Nilului, Mesopotamia (ținutul fertil dintre Tigru și Eufrat) și mare parte din Asia, până la Oceanul Pacific. Marile fluvii au furnizat apa necesară cultivării plantelor, fiind și importante căi comerciale. Agricultorii au învățat să controleze revărsările marilor cursuri de apă și au construit vaste sisteme de irigații. În funcție de zonă, se cultivau diferite cereale și legume, fructe, viță-de-vie. Domesticirea animalelor s-a realizat de timpuriu, iar păstoritul a fost o ocupație importantă. Prelucrarea resurselor naturale a contribuit la dezvoltarea meșteșugurilor. Diversificarea producției a intensificat circulația oamenilor și a mărfurilor. Produsele erau transportate pe apă cu ajutorul corăbiilor, iar pe uscat, cu ajutorul carelor sau al caravanelor. *Drumul Mătăsii* a fost puntea de legătură între China și centrele meșteșugărești din Asia și Africa de Nord.

Organizarea comunităților umane. Practici sociale. Creșterea populației a permis apariția orașelor. Îngrijirea sistemului de irigații, construirea drumurilor și organizarea apărării însemnau un efort comun. Ca urmare, s-a impus o organizare socială strictă. În frunte se afla ***suveranul*** *(**monarhul**),* stăpânul întregului pământ, judecător suprem, conducător militar și religios. El întruchipa zeul și avea autoritate asupra întregii comunități. Era sprijinit de preoți, funcționari și șefi militari, care formau aristocrația. Agricultorii, meșteșugarii și negustori formau majoritatea populației. Sclavii erau puțini și folosiți la treburile casnice, pe lângă temple, în atelierele meșteșugărești sau ca vâslași pe corăbii.

Viața cotidiană. Locuințele, îmbrăcămintea și alimentația erau diverse, în funcție de mediu și poziția ocupată în societate. Oamenii simpli aveau case construite din lut sau cărămizi uscate la soare, cu mobilier sărac. Palatele regale aveau încăperi bogat decorate, cu grădini și curți interioare. Îmbrăcămintea indica statutul social. Egiptenii au fost neîntrecuți în prelucrarea inului, iar chinezii, în producerea mătăsii. Oamenii consumau pește, legume, lapte sau fructe, carnea fiind rezervată celor bogați. Cu excepția chinezilor, care au preferat orezul, pâinea din cereale a fost un aliment de bază.

Familia a avut rol economic, educativ și religios. În Mesopotamia, tatăl deținea controlul deplin asupra soției și a copiilor, dar în Egipt, femeia se bucura de anumite drepturi. Băieții frecventau școlile, în timp ce fetele erau instruite de mame în administrarea casei.

Politeismul a fost credința majorității popoarelor din Orientul antic. Fiecare așezare avea un zeu suprem, în cinstea căruia se construia un templu. Preoții erau intermediari între zei și oameni, asigurând îndeplinirea ritualurilor.

VOCABULAR

- **Monarhie = exercitarea puterii de către o singură persoană, care o transmite ereditar.**
- **Politeism = credința în mai mulți zei.**
- **Practică socială = modul de organizare a societății și de comportare a membrilor săi.**
- **Suveran = conducătorul unui stat independent.**

DE REȚINUT

a. Interacțiunea dintre om și mediul natural a avut un rol important în evoluția Orientului antic.

b. Inovațiile tehnologice au contribuit la dezvoltarea comunităților umane.

c. Societatea orientală era caracterizată de inegalitatea între oameni și dependența față de autoritatea suveranului.

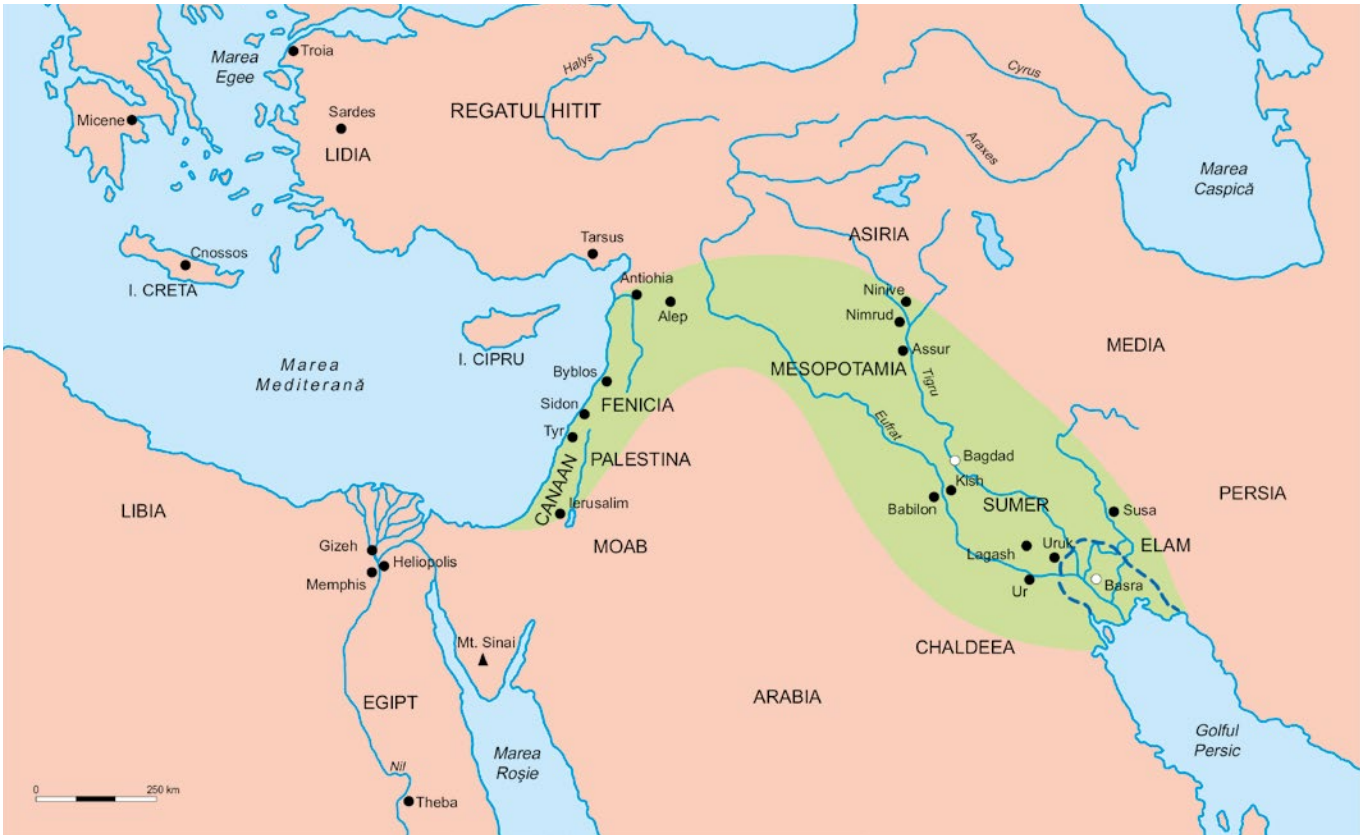

Figura 1. Semiluna Fertilă (teritoriul cuprins între fluviile Nil, Tigru și Eufrat)

ACTIVITĂȚI

1. Folosind informațiile din lecție și alte resurse de la biblioteca școlii sau online, completează, pe caiet, un tabel după modelul de mai jos.

Spațiu istoric	Ocupații	Locuințe	Alimentație	Îmbrăcăminte
China antică			orez	
Egiptul antic	agricul-tura			in
Mesopotamia		lut		

ȘTIAI CĂ...

...primul izvor istoric care atestă existența încălțămintei provine din Mesopotamia?

...anul sumerian era împărțit în două anotimpuri? *Emesh* era asociat verii, în timp ce *enten* era echivalentul iernii.

...pentru egipteni, parfumul era un mijloc de comunicare cu zeii? Esențele se păstrau în recipiente de piatră sau de sticlă.

...ochii conturați cu negru reprezentau unul dintre principalele atuuri ale frumuseții femeilor egiptene? În Egiptul antic, atât femeile, cât și bărbații se machiau.

2. Desenează, pe caiet, piramida de mai jos. Completează, pentru fiecare nivel, categoria socială corespunzătoare modului de organizare a societății orientale.

Categorii sociale în Orientul antic:
agricultori, funcționari, negustori, preoți, meșteșugari, soldați.

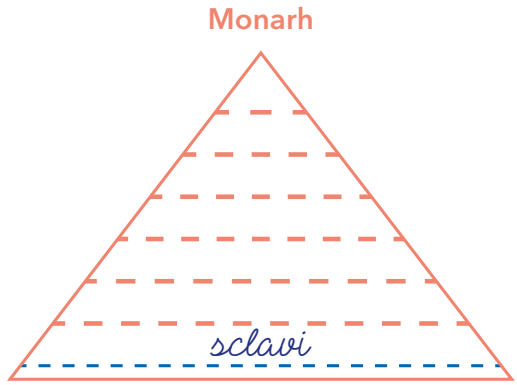

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Folosim împărțirea zilei în 12 ore-duble, inventată de babilonieni.**

ORAȘUL-STAT BABILON

- **1792–1742 î.H., Hammurabi**
- **729 î.H., orașul e cucerit de regele Asiriei, Sennacherib**
- **689 î.H., orașul e distrus de regele asirian Assurbanipal**
- **539 î.H., orașul e cucerit de perși**
- **331 î.H., Babilon, capitala Imperiului lui Alexandru Macedon**

Fondat de sumerieni în a doua jumătate a mileniului al III-lea î.H., Babilonul *(Poarta Zeilor)* a fost casa multor popoare și limbi. La început, era doar un oraș din cărămizi de lut, așezate în trepte. Transformat de regele Hammurabi într-o capitală imperială, Babilonul a devenit un important centru comercial și cultural. După o perioadă de decădere, cetatea renaște în timpul lui Nabucodonosor al II-lea. Cucerit de perși, ***orașul-stat*** a devenit reședința de iarnă preferată a noilor săi stăpâni.

Gloria Babilonului rămâne prin **Codul de legi al lui Hammurabi, Poarta zeiței Ișter** (principala poartă de intrare în oraș – *figura 2*), **Grădinile suspendate ale Semiramidei**, podul de cărămidă peste Eufrat. Amintit în *Biblie* drept **„Turnul Babel", Templul lui Marduk** era folosit de astronomii curții imperiale pentru a studia bolta cerească.

Figura 2. Poarta zeiței Ișter

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Cetatea se înalță în mijlocul unei câmpii [...]. În jurul Babilonului se află un șanț adânc și larg, plin cu apă; apoi un zid [...]. Deasupra zidului acesta, pe margini, s-au făcut niște turnuri, așezate unul în fața celuilalt, cu câte o încăpere fiecare. Intervalul dintre aceste turnuri îngăduie trecerea pe acolo a unui car cu patru cai, care poate face astfel ocolul cetății. Întreg zidul are o sută de porți, toate de aramă [...]. Orașul este împărțit în două părți, fiind străbătut pe la mijloc de un fluviu care se numește Eufrat. [...] Îl străbat străzi drepte [...] care duc spre fluviu. [...] În fiecare din cele două cartiere ale orașului se afla, la mijloc, câte o construcție întărită: într-un cartier era palatul regelui [...], în celălalt, templul cu porți de aramă al lui Baal, templu care mai dăinuiește și în vremurile noastre."

(Herodot, *Istorii*)

a. Descrie orașul-stat Babilon, pe baza informațiilor din lecție și din sursa dată, răspunzând la întrebările din diagrama de mai jos: **unde?** (localizarea în spațiu); **când?** (timp istoric); **cum?** (organizarea orașului); **de ce?** (importanța).

VOCABULAR

➤ Oraș-stat = **formă de organizare politică, ce cuprinde orașul și teritoriul agricol din jurul său.**

ȘTIAI CĂ...

...legendele spun că, pentru a supune orașul, Cirus, regele perșilor, a deviat cursul râului Eufrat, înaintând prin albia acestuia?

...leul era simbolul zeiței Ișter? Este celebră friza din cărămizi smălțuite, care decorează o parte a zidurilor ce duc spre *Poarta zeiței Ișter*, ce poate fi admirată în prezent la Muzeul „Pergamon" din Berlin.

Figura 3. Zigguratul din Ur

Figura 4. Templul de la Kom Ombo

Figura 5. Platoul de la Giseh, cu Marea Piramidă a lui Keops

TEMPLE ȘI PIRAMIDE

În Orientul antic, ***templul*** era considerat *casa zeului*. Pe lângă funcția religioasă, templul era un centru economic și cultural. Avea ferme și ateliere proprii, inclusiv biblioteci. În Mesopotamia, templele erau realizate în trepte, din cărămizi de lut ars.

Zigguratul *(figura 3),* „munte înalt", semnifică drumul către cer. Templele reprezentau nucleul orașului și erau foarte înalte, aveau șapte etaje, deoarece, conform tradiției, zeii aveau nevoie de șapte zile pentru a coborî între pământeni. Zigguratul din Ur s-a păstrat, întrucât constructorii de mai târziu au învățat că arderea cărămizilor le face mai rezistente.

În Egipt, erau construcții din piatră, cu alei, coloane și curți interioare, protejând statuia zeului. Impresionante sunt templele de la Kom Ombo *(figura 4)*, Deir el-Bahari, Abu-Simbel, Karnak și Luxor.

Piramidele. „Fiu al Soarelui", faraonul Egiptului era adorat ca un zeu. De forța și energia sa depindeau recoltele, sănătatea animalelor și fericirea supușilor. Vechii egipteni credeau că sufletul supraviețuiește trupului, după moarte. S-a dezvoltat un adevărat cult al morților, în cadrul căruia procesul de conservare a trupului (mumificarea) ocupa locul central. Mumia faraonului era depusă în piramide, construite din blocuri mari de piatră, așezate într-un ansamblu perfect. Cele mai cunoscute sunt piramidele faraonilor Keops *(figura 5),* Kefren și Mikerinos.

Mai târziu, mormintele faraonilor au fost săpate în stâncă, pentru a fi protejate de hoți. Descoperit, în 1922, de către arheologul britanic Howard Carter, mormântul lui Tutankamon a dezvăluit multe aspecte legate de credințele și practicile de înmormântare. Egiptenii credeau că, pentru „marea trecere", sufletul are nevoie de instrucțiuni. Astfel, ei comandau din timpul vieții *Cartea morților*, o colecție de sfaturi și formule magice necesare sufletului în depășirea obstacolelor în călătoria spre lumea de dincolo.

ȘTIAI CĂ...

...Nilul era considerat poarta de trecere de la tărâmul vieții (partea de est) la cel al morții (partea de vest)? Din acest motiv, toate mormintele sunt situate în partea de vest a fluviului.

ACTIVITĂȚI

1. Rezolvă ghicitoarea Marelui Sfinx de la Giseh.

Cine umblă dimineața
pe patru picioare,
la prânz pe două,
iar seara pe trei?

2. Portofoliu

Confecționează o piramidă din hârtie/carton. Caută informații despre zeii egipteni sau despre practicile de înmormântare. Lipește pe fiecare latură a piramidei informațiile sau un desen simbol.

TURNUL BABEL

Legenda spune că un rege al Babilonului a dat ordin să se construiască un turn, al cărui vârf să ajungă la cer. Când au început construcția turnului, Dumnezeu le-a amestecat limbile și oamenii nu s-au mai putut înțelege. Potrivit *Bibliei*, acesta a fost momentul în care oamenii s-au despărțit în diferite popoare și s-au răspândit, punând bazele unor civilizații separate.

Popoare și civilizații pe harta Orientului antic

Popoarele Orientului antic au creat primele mari civilizații. Inventarea scrierii, progresele științifice și tehnice, manifestările artistice arată un nivel ridicat de dezvoltare. Conflictele pentru controlul resurselor au condus la evoluția formelor de organizare și conducere, de la orașul-stat la regate și ***imperii***.

Mesopotamia. Prima civilizație s-a dezvoltat de-a lungul fluviilor Tigru și Eufrat – „țara dintre râuri". Popoarele Mesopotamiei au creat primele instrumente de măsurare a timpului, aveau cunoștințe de matematică, astronomie și medicină. Sumerienii au inventat roata, irigațiile, plugul, zigguratul, prima formă de scriere. Akkadienii au creat primul imperiu, urmați de asirieni. Întinderea Imperiului Asirian s-a datorat armatei permanente și controlului strict al teritoriilor cucerite.

Egiptenii își numeau țara „Ta Kemet", care înseamnă „ținut negru", datorită solului fertil adus de apele Nilului. Din acest motiv, Herodot, „părintele istoriei", considera Egiptul „un dar al Nilului". Egiptenii aveau cunoștințe avansate de aritmetică, geometrie, astronomie și medicină. Istoria regatului egiptean este cunoscută prin intermediul scrierii hieroglifice și al obiectelor descoperite în temple și piramide.

Evreii s-au așezat pe litoralul de răsărit al Mării Mediterane, în Canaan (Palestina). Prin credința într-un singur zeu, ei au fost creatorii primei religii ***monoteiste*** a lumii.

Fenicienii au întemeiat, pe coasta de est a Mării Mediterane, bogate orașe-stat, centre maritime și comerciale, precum Tyr, Sidon, Ugarit, Byblos. Meșteșugari, negustori și navigatori pricepuți, ei au fost primii „exploratori ai lumii vechi". Au întemeiat Cartagina pe țărmul de nord al Africii, devenită o mare putere maritimă. Fenicienii vindeau lemn de cedru și de pin, țesături scumpe, fildeș și metale prețioase. Au lăsat moștenire arta vopsitului stofelor, purpura, sticla și alfabetul.

Istoria **hittiților** din Asia Mică – azi, Anatolia – a fost cunoscută după descifrarea scrierilor păstrate în arhiva regală din capitala Hattușa. Se ocupau cu exploatarea și prelucrarea metalelor, foloseau unelte și arme din fier, carul și calul de luptă. Ei s-au confruntat cu armata faraonului Ramses al II-lea în bătălia de la Kadesh, în urma căreia s-a semnat primul tratat din istorie. ▶

VOCABULAR

- **Dinastie = conducători (regi, împărați, faraoni) care provin din aceeași familie.**
- **Epopee = povestire în versuri, care relatează fapte eroice reale sau legendare.**
- **Imperiu = stat creat prin cucerirea teritoriilor locuite de alte popoare și condus de un suveran.**
- **Monoteism = credință care recunoaște existența unui singur zeu.**

DE REȚINUT

a. Popoarele care au făurit primele civilizații au fost dependente de marile artere fluviale.

b. Multe descoperiri și invenții ale popoarelor Orientului antic s-au păstrat până în zilele noastre.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Egiptul exercită o puternică fascinație și în prezent. Numeroase filme sau cărți fac referire la mumiile egiptene și la bogăția tezaurelor descoperite în morminte.**
- **India este patria budismului și a hinduismului, credințe, care, alături de practica yoga, numără adepți în întreaga lume.**

Ce înțelegem prin civilizație? Termenul provine din *civis*, cuvânt latin care înseamnă *cetățean*. Pentru definirea gradului de civilizație, se au în vedere următoarele caracteristici: *specializarea lucrătorilor; organizarea instituțiilor statului; centre urbane* (orașe); *tehnologii și progrese științifice; artă și credințe religioase; înregistrarea și păstrarea informațiior* (scrierea).

ȘTIAI CĂ...

...medicina egiptenilor era practicată de preoți care făceau parte dintr-o „școală" afiliată unui templu? Școlile aveau și grădini botanice, unde se studiau proprietățile plantelor medicinale. Biblioteca era considerată un „loc sacru" și nu se putea intra fără o „autorizație" specială.

...regele Darius I verifica loialitatea și activitatea funcționarilor regali? Astfel, agenții, numiți „ochii și urechile regelui", făceau vizite neanunțate în provincii cel puțin o dată pe an.

...costumele funerare ale împăraților chinezi conțineau jad? Potrivit credințelor locale, arderea jadului conserva trupul după moarte.

Perșii au întemeiat un mare imperiu al Antichității, ce cuprindea aproape tot Orientul. Nucleul armatei persane era corpul călăreților de elită *(nemuritorii)*, garda personală a regelui. Teritoriul era organizat în provincii numite satrapii, legate printr-un sistem complex de drumuri. Acestea permiteau circulația mărfurilor, transmiterea rapidă a scrisorilor și a ordinelor regale. În capitalele Persepolis și Susa au fost ridicate palate frumoase din cărămidă smălțuită, pentru gloria suveranilor persani.

Indienii au creat, în Valea Indusului, o strălucită civilizație. Orașele-stat Mohenjo-Daro și Harappa aveau străzi regulate, sistem propriu de alimentare cu apă, depozite pentru cereale și alte produse destinate schimbului. Indienii au inventat un sistem propriu de măsuri și greutăți, numărul zero, semnul minus și cifrele cunoscute de noi prin intermediul arabilor. Marile ***epopei*** și templele săpate în stâncă oferă informații prețioase privind credințele religioase.

Civilizația **chinezilor** își are începuturile în regiunea fertilă dintre Fluviul Galben și Fluviul Albastru. Ei aveau cunoștințe avansate de astronomie, matematică și medicină. Au inventat acul magnetic, nava cu pânze, hârtia și tiparul, ceasul de apă, roata de tors și războiul de țesut, explozibilul. Mătasea, porțelanul, obiectele din jad stau mărturie privind măiestria meșteșugarilor.

ACTIVITATE

- **Turul galeriei**. Pași de urmat:

Pasul 1. Clasa se împarte în cinci grupe de lucru.
Pasul 2. Fiecare grupă va realiza un poster, după modelul diagramei alăturate, pentru unul dintre popoarele Orientului antic.
Pasul 3. Produsele finale se expun pe pereții clasei.
Pasul 4. Grupele trec, pe rând, pe la fiecare poster, le examinează și formulează întrebări sau sugestii.
Pasul 5. După *turul galeriei,* fiecare grupă reexaminează propriul poster și face completările necesare.

Pe parcursul desfășurării activității, vei fi evaluat/ă pe baza grilei de mai jos.

Atitudinea față de activitate	DA	NU
Manifestă interes față de sarcina de lucru.		
Urmează pașii indicați.		
Cere sprijin dacă are nevoie.		
Colaborează cu membrii echipei.		
Acceptă și alte puncte de vedere.		
Își asumă responsabilități.		
Realizează sarcina dată până la capăt.		

Fișa de observare a comportamentului elevilor

CHINEZII

- **cca 1700 î.H., dinastia Shang**
- **1027–256 î.H., dinastia Zhou**
- **551–479 î.H., Confucius**
- **481–221 î.H., perioada „statelor combatante"**
- **221–205 î.H., domnia împăratului Qin Shi-Huang**
- **202 î.H.–220 d.H., dinastia Han**

În Antichitate, chinezii au trăit aproximativ pe aceleași teritorii pe care locuiesc și în prezent. Cadrul natural a permis dezvoltarea unei civilizații strălucite. Istoria Chinei antice a fost marcată de ridicarea și decăderea ***dinastiilor***. Împăratul, „Fiul Cerului", era cel care asigura ordinea socială în acord cu ordinea din natură. După o lungă perioadă de lupte, în anul 221 î.H., suveranul regatului Qin s-a proclamat „împărat ceresc" și a creat un întins imperiu *(figura 6)*. S-au impus astfel o legislație, scriere, monedă și unități de măsură unice. Au fost construite drumuri și mari edificii publice prin munca obligatorie a oamenilor în folosul statului *(figura 7)*.

Împărații din dinastia Han au condus China timp de 400 de ani. Ei au creat un sistem de administrație care avea la bază recrutarea pe merit a funcționarilor. Statul s-a extins teritorial și a cunoscut prosperitatea economică prin comerțul cu mătase, sare și fier. Secretul producerii mătăsii a fost păstrat sub amenințarea pedepsei cu moartea, mătasea fiind folosită ca monedă în schimbul de produse. Asigurând legătura între China și Europa, *Drumul Mătăsii* traversa ținuturi periculoase, de aceea negustorii se deplasau în caravane pentru a pune la adăpost prețioasele mărfuri. După căderea dinastiei Han, Imperiul Chinez s-a destrămat în mai multe state.

ACTIVITĂȚI

1. Recitește informațiile din lecție și accesează *t.ly/sIIG*. Descrie *Marele Zid Chinezesc* după următorul plan: ***de ce*** (a fost construit); ***cine*** (a dat ordinul de construcție); ***unde*** (e localizat); ***ce*** (importanță a avut).

2. Accesează linkul *t.ly/2ZpP* și completează informațiile lipsă din rubrica *Am aflat*. Ai ocazia să-ți reamintești și să îți completezi cunoștințele din clasa a IV-a despre rolul UNESCO în educație și cultură.

Știu	Vreau să știu	Am aflat
din clasa a IV-a, ce reprezintă Patrimoniul Mondial UNESCO.	ce monumente și locuri istorice din China antică fac parte din Patrimoniul UNESCO.	că *Pagoda Micii Gâște Sălbatice (figura 8)* din Xi'an este inclusă pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.
că România are monumente și locuri istorice incluse în acest Patrimoniu.	alte două monumente și locuri istorice din China antică incluse în acest Patrimoniu.	

*Figura 6. **Armata de teracotă** a împăratului Qin a fost descoperită în 1974 în apropiere de Xi'an și numără 8 000 de soldați, în mărime naturală, cai și care de luptă.*

*Figura 7. **Marele Zid Chinezesc.** („Dragonul de Piatră") cea mai lungă construcție cu rol de apărare realizată de om. Cu o lungime totală de 6 350 km, Zidul a antrenat munca a 2 milioane de oameni, timp de 10 ani.*

*Figura 8. Pagodele erau construite din lemn, bronz sau ceramică în diverse culori. **Pagoda Micii Gâște** Sălbatice din Xi'an este inclusă pe lista Patrimoniului Mondial UNESCO.*

EVREII

Figura 9. Templul din Ierusalim (machetă)

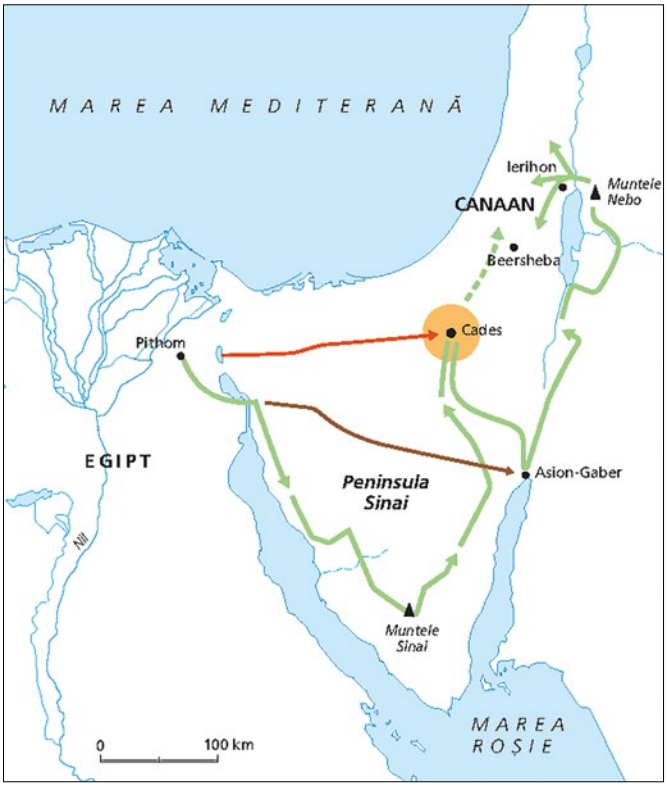

Itinerar clasic Itinerarii posibile

- **cca 1900 î.H., Abraham și familia sa au părăsit Ur**
- **cca 1250 î.H., Moise i-a condus pe evrei din Egipt către Canaan**
- **cca 1020 î.H., Saul – primul rege al Israelului**
- **cca 1010–970 î.H., domnia regelui David**
- **cca 970–930 î.H., domnia regelui Solomon**
- **586 î.H., distrugerea Templului lui Solomon și captivitatea în Babilon**
- **538 î.H., evreii au fost eliberați**
- **63 î.H., romanii au cucerit Israelul**

Canaanul (Palestina) era situat la sud de Fenicia. Istoria biblică a evreilor cunoaște mai multe perioade. *Epoca Patriarhilor* se deschide cu **Abraham**, cel care a încheiat Legământul cu Iahve-Dumnezeu. La îndemnul divin, s-a îndreptat dinspre Mesopotamia către Canaan („Țara Promisă"). Urmașii săi au ajuns în „robia egipteană", de unde au fost eliberați de către **Moise**. La porunca lui Dumnezeu, el a urcat pe Muntele Sinai unde a primit *Cele 10 porunci*, care au fost săpate în piatră. *Legile* au stat la baza religiei monoteiste și a organizării comunității evreiești.

Reveniți în Canaan, evreii, numiți israeliți, trăiau organizați în 12 triburi, unite mai târziu de către **Saul**. **David**, fiul său, a stabilit capitala regatului la Ierusalim. I-a urmat la tron regele **Solomon**, care consolidează statul și începe zidirea celui dintâi Templu. După moartea acestuia, statul evreu s-a divizat în două regate: Israel (în partea de nord) și Iudeea (în partea de sud). Acestea au fost supuse de către Nabucodonosor al II-lea, iar mare parte a populației a cunoscut „captivitatea babiloniană". Eliberați de către regii persani, evreii au reconstruit Templul din Ierusalim *(figura 9)*, care însă a fost distrus de către romani în anul 70 d.H. Pentru evrei, începe *diaspora*, o lungă perioadă de migrare în masă în afara Țării Sfinte.

ACTIVITĂȚI

1. Analizează cu atenție harta alăturată și răspunde cerințelor.

a. Numește statul din care a plecat Moise.

b. Precizează marea traversată de Moise.

c. Menționează destinația finală a evreilor.

d. Numește divinitatea la ordinul căreia a acționat Moise.

PIATRA DE LA ROSETTA

În timpul campaniei militare franceze de la sfârșitul secolului al XVIII-lea, s-a descoperit în orașul Rosetta o piatră inscripționată cu același text în: hieroglifică, demotică și greacă. Jean-François Champollion a dovedit de mic un talent înnăscut pentru învățarea limbilor străine. După 23 de ani de muncă obositoare, a reușit să găsească „cheia" descifrării hieroglifelor.

Inventarea scrierii: de la pictograme la alfabet

Cum a apărut scrierea? Scrierea a apărut în Orientul antic, în mileniul al IV-lea î.H., din motive practice. Inițial, se înregistrau tranzacțiile comerciale, măsurarea pământului, impozitele achitate, faptele și poruncile suveranilor, calculele necesare lucrărilor de construcție și întreținere a canalelor de irigații. Mai târziu, scrierea a fost utilizată pentru redactarea legilor, a imnurilor către zei sau a poemelor eroice. Inventarea scrierii a marcat trecerea umanității de la Preistorie la Istorie.

Primele sisteme de scriere. *Cuneiformele* *(figura 10)* reprezintă cel mai vechi sistem de scriere și a apărut în Sumer. Cu ajutorul unui instrument din os sau trestie *(stylus)* scribii făceau semne pe argila umedă. După inscripționare, tăblița era lăsată la soare sau pusă în cuptor pentru uscare. Scrierea s-a răspândit în toată Mesopotamia, iar, din mileniul al III-lea î.H., a fost utilizată și pentru redactarea tratatelor de alianță. După cucerirea Mesopotamiei de către Alexandru Macedon, scrierea cuneiformă a dispărut.

Scrierea egiptenilor, pe care grecii au numit-o ***hieroglifică*** *(figura 11),* este strâns legată de istoria faraonilor, a templelor și a piramidelor. Vechii egipteni credeau că datorează scrierea lui *Thot* – zeul științei și al înțelepciunii. Hieroglifele transmit gânduri și emoții artistice, iar scribii aveau o bună pregătire intelectuală. Profesia era respectată și se transmitea din tată în fiu. Instruirea scribului începea din copilărie și dura peste 10 ani, iar printre materiile studiate se număra și matematica. ▶

Figura 10. Scrierea cuneiformă

Figura 11. Scrierea hieroglifică

VOCABULAR

- **Alfabet = termen ce provine din alăturarea primelor două litere ale alfabetului grec *(alfa-beta)*.**
- **Cuneiforme = semne grafice asemănătoare unor cuie (cuneus).**
- **Demotica = scriere simplificată a hieroglifelor.**
- **Hieroglife = semne folosite de vechii egipteni; numele scrierii a fost dat de greci (*hieros* = sfânt; *glyfein* = a încrusta, a scrie).**
- **Ideograme = semne grafice care indică un cuvânt, o noțiune sau o idee.**
- **Pictograme = reprezentări stilizate ale obiectelor cunoscute.**

Alfabetul își are originea în Fenicia și conținea 22 de caractere, numai consoane. Fiind un sistem simplificat de scriere, acesta s-a răspândit rapid și a fost folosit și de alte popoare. Alfabetul a fost preluat de greci, care au adăugat vocalele și au ordonat scrierea de la stânga la dreapta. Contribuția romanilor a constat în adăugarea literelor mari și în răspândirea alfabetului pe tot cuprinsul Imperiului *(figura 12)*.

ALFABETUL FENICIAN	ALFABETUL GREC	ALFABETUL LATIN
,āleph (bou)	Αα Alfa	Aa
bēth (casă)	Ββ Beta	Bb
gīmel (cămilă)	Γγ Gama	Cc, Gg
dāleth (ușă)	Δδ Delta	Dd
hē (fereastră)	Εε Epsilon	Ee
wāw (cârlig)	Υυ Upsilon	Ff, Uu, Vv, Ww, Yy
zayin (armă)	Ζζ Zeta	Zz
hēth (gard)	Ηη Eta	Hh
yōdh (braț)	Ιι Iota	Ii, Jj

Figura 12. Evoluția alfabetului

ȘTIAI CĂ...

...chinezii antici credeau că prin caligrafie își exprimă sufletul? Scrierea chineză se apropie mult de artele plastice, instrumentele utilizate fiind tușul și pensula.

...unele tăbliițe de lut din Mesopotamia consemnau bunurile care fuseseră împrumutate și data la care trebuia achitat împrumutul? Acestea erau păstrate de creditor într-un vas de lut sigilat.

Materiale-suport pentru scriere

- *Papirusul* – „hârtia" egipteană. Planta crește pe malurile și în Delta Nilului. Prelucrată, apare sub forma unor suluri alcătuite din foițe lipite una de alta. Existau mai multe tipuri de papirus: de la cel destinat textelor sacre până la cel ce putea fi utilizat drept ambalaj. Pentru scris se foloseau tulpini de trestie tăiate oblic, iar mai târziu, pana.
- *Pergamentul* este confecționat din piele de vițel, special prelucrată. Se spune că regele Eumenos al II-lea din Pergam (Asia Mică) nu a mai dorit să depindă de papirus și a cerut un nou material pentru scris. Avantajele constau în metoda relativ simplă de producere, rezistența, scrierea pe ambele părți și posibilitatea de reutilizare, după răzuirea a ceea ce era scris.
- *Hârtia* o datorăm chinezilor. În anul 105 d.H., Tsai Lun, un funcționar de la curtea imperială chineză, a avut ideea folosirii fibrelor vegetale amestecate cu apă.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Scribii își transmiteau meșteșugul în familie, de la tată la fiu. Dar pe măsură ce importanța scrierii a sporit [...] s-au înființat școli de scribi. [...] S-au păstrat tăbliițe împărțite în două, având într-o parte scrisul îngrijit al învățătorului, iar în cealaltă încercările stângace ale elevilor [...]. Într-una din tăbliițele existente, un scrib ucenic babilonian se plângea de dificultățile scrierii: «Învățătorul meu a spus: scrisul tău nu e bun și m-a bătut»."

(Martin Puchner, *Lumea scrisă*)

B. „Educația scribilor nu se limita la citit și la scris. Pentru a îndeplini sarcinile ce le reveneau, scribii trebuiau să cunoască matematicile. Unii dintre ei erau, de asemenea, inițiați în astrologie, medicină, chirurgie [...]." (V. Gordon Childe, *Făurirea civilizației*)

a. Precizează, din sursa A, o informație privind dificultățile pregătirii pentru profesia de scrib.

b. Menționează, din sursa B, alte două discipline pe care le studiau scribii.

c. Redactează, în aproximativ 5-10 rânduri, un text cu caracter istoric, în care vei folosi următorii termeni: *alfabet, cuneiforme, hârtie, hieroglife, pictograme, scrib.*

EPOPEEA LUI GHILGAMEȘ

- **3800 î.H., ascensiunea orașului Uruk**
- **cca 2700 î.H., anii în care a trăit regele Ghilgameș**
- **cca 722–705 î.H., Sargon al II-lea, rege în Asiria**
- **669–633 î.H., Assurbanipal al II-lea, ultimul mare rege asirian**

Născută în Mesopotamia, *Epopeea lui Ghilgameș* este cea mai veche poveste scrisă a omenirii. Epopeea este cunoscută din 12 tăblițe de lut cu scriere cuneiformă, care au fost păstrate în biblioteca din Ninive a regelui Asiriei, Assurbanipal. Aceasta oferă informații privind revărsările Eufratului, ocupațiile și divinitățile sumerienilor, precum și o versiune a mitului Potopului amintit în *Biblie*.

Personajul principal, Ghilgameș *(figura 13)*, este înscris în arhive ca al cincilea rege al orașului-stat Uruk. Epopeea îl prezintă drept un conducător puternic, dar crud cu supușii săi. Pentru a-l pedepsi, zeița protectoare a orașului creează din lut o făptură cu o forță uriașă, Enkidu, care să-i fie rival. În ciuda diferențelor, cei doi devin prieteni de nedespărțit și săvârșesc fapte de mare vitejie. Uciderea Taurului Ceresc, animalul preferat al zeiței Ișter, cât și comportamentul jignitor al regelui au provocat mânia zeilor. Ei au hotărât moartea lui Enkidu. Copleșit de durere și remușcare, Ghilgameș pleacă în căutarea unicului supraviețuitor al Potopului, pentru a-i cere un leac împotriva morții. Utnapiștim îi spune că nemurirea este o răsplată și nu poate fi cucerită. Ghilgameș găsește leacul, dar, pe drumul de întoarcere, un șarpe îl fură. Regele înțelege că omului nu-i este hărăzită viața veșnică și, revenit în cetate, se îngrijește de bunăstarea locuitorilor săi.

Figura 13. Ghilgameș reprezentat într-un basorelief de pe zidurile palatului asirian din Dur-Sharrukin

ACTIVITĂȚI

1. Citește textul lecției și completează, pe caiet, fiecare cadran al organizatorului grafic cu informațiile solicitate despre *Epopeea lui Ghilgameș*.

Timp și spațiu istoric	**Personaje principale**
Subiectul epopeii	**Un fapt real, un fapt imaginar**

2. Călător în timp. Ghilgameș își prezintă orașul...
Citește sursa de mai jos.

„Iată [...] zidurile înalte și trainice, durate din cărămizi arse ale Urukului. [...] Începând de la Marea Poartă și înaintând spre inima orașului, vei vedea pe ulițele întretăiate de răscruci mari, case din lemn de palmier, cu acoperișuri în formă de cupolă sau de terasă și cu ferestrele îndreptate spre răcoroaselor grădini interioare. Aproape de centru, vei zări marile silozuri de grâne și neobositul furnicar al pieții, unde țesători, olari, aurari, gravori, vânzători de uleiuri și mirodenii, de pește și de băuturi fermecate [...] își ademenesc mușteriii. În mijlocul cetății, vei admira clădirea impunătoare a palatului regal, cu ziguratul alăturat și sacrul templu Eanna, lăcașul preferat al zeiței iubirii și rodniciei, Ișter!"

(*Epopeea lui Ghilgameș*)

a. Pornind de la sursa dată, descrie orașul Uruk, după următorul plan: *apărare; organizare; ocupațiile locuitorilor; edificii importante*.

b. Analizează fragmentul din *Epopeea lui Ghilgameș*, respectiv din *Biblie* referitor la Mitul Potopului. Precizează o asemănare, respectiv o deosebire.

ȘTIAI CĂ...

...*Epopeea lui Ghilgameș* este supranumită „străbunica poveștilor"?

...în vremea lui Ghilgameș, Uruk era cea mai importantă cetate din sudul Mesopotamiei?

CODUL LUI HAMMURABI

- **1792–1750 î.H., Hammurabi, rege în Babilon**
- **cca 1785 î.H., Hammurabi cucerește cetățile Isin, Uruk, Ur.**
- **cca 1761 î.H., prima unificare a Mesopotamiei**
- **cca 1760 î.H., este scris *Codul lui Hammurabi*.**

Hammurabi, stăpânul Babilonului, și-a extins teritoriul de-a lungul Eufratului, cucerind mai multe orașe-stat, printre care Uruk și Ur. Imperiul său avea nevoie de un set de reguli care să asigure unitatea și pacea între popoarele cucerite. *Codul lui Hammurabi* este inscripționat pe o stelă de bazalt neagră *(figura 14),* înaltă de 2,25 metri și cu baza de 1,90 metri. A fost descoperită în 1902, la Susa, în Iran și este cel mai vechi document juridic, scris cu caractere cuneiforme și păstrat aproape integral. Pentru ca legea să fie respectată, prevederile *Codului* au fost gravate pe stele de piatră, plasate în diferite orașe. Pedepsele se aplicau conform principiului „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte".

În partea superioară, este reprezentat *Hammurabi*, cu fața către zeul Șamaș, protectorul justiției. Zeul este așezat pe tron, înfățișat cu atributele puterii sale, iar picioarele se sprijină pe un postament care simbolizează muntele de unde răsare Soarele. Zeul transmite regelui legea pe care va trebui să o aplice.

În partea inferioară (sub relief), sunt gravate cele 282 de articole, dispuse pe coloane. Reglementările cuprind norme cu caracter juridic, comercial, religios și moral. Sunt prevederi privind drepturile și obligațiile persoanelor care arendează terenuri, pedepsele aplicate în caz de furt sau jaf, folosirea neglijentă a canalelor de irigații. Un loc aparte îl ocupă dreptul familiei, precum și dispozițiile referitoare la sclavi. Regimul pedepselor era foarte aspru, pedeapsa capitală fiind prevăzută de 34 de ori, chiar și pentru delicte minore.

Figura 14. Codul lui Hammurabi

ACTIVITĂȚI

1. Analizează fragmentul din *Codul lui Hammurabi*. Notează, pe o coloană, trei fapte și, pe o alta, pedepsele corespunzătoare prevăzute în document.

„1. Dacă cineva a învinovățit pe altul, acuzându-l de crimă, dar nu poate dovedi, atunci acuzatorul să fie dat morții. [...]

6. Dacă cineva a furat ceea ce aparține divinității și palatului, acel om va fi ucis, iar cel care va primi din mâna lui lucrurile furate va fi spânzurat. [...]

21. Dacă cineva face o gaură [pentru a fura] în zidul unei case, să moară și să fie îngropat lângă gaura respectivă. [...]

53. Dacă cineva este neglijent și nu întărește bine digul de pe ogorul său și dacă din această cauză digul se rupe și ogorul este inundat, omul din vina căruia s-a rupt digul trebuie să dea grânele care s-au stricat din cauza lui.

54. Dacă însă nu poate să dea grânele, atunci să fie vândut împreună cu lucrurile sale, iar banii rezultați din vânzare să fie împărțiți între cei ale căror grâne au fost distruse de apă. [...]

196. Dacă un om liber scoate ochiul fiului unui alt om liber, să i se scoată ochiul. [...]

218. Dacă un medic a făcut unui om o intervenție chirurgicală cu un cuțit de bronz și a provocat moartea omului sau dacă i-a tăiat arcada cu cuțitul de bronz și a distrus ochiul omului, să i se taie mâna. [...]

229. Dacă un arhitect a construit o casă, iar opera lui n-a fost trainică, astfel încât casa pe care a construit-o s-a dărâmat provocând moartea stăpânului casei, arhitectul acela să fie omorât."

(Athanase Negoiță, *Gândirea asiro-babiloniană în texte*)

2. Selectează, din sursa mai sus două prevederi în care se aplică principiul „ochi pentru ochi, dinte pentru dinte" (cunoscut drept *legea talionului*).

3. Imaginează-ți că ești un aristocrat în anticul Babilon și regele îți cere părerea cu privire la modificarea pedepselor înscrise în *Codul* său. Transcrie, pe o coloană, forma inițială a textului și, pe o altă coloană, scrie modificările propuse de tine.

RECAPITULARE

Să ne amintim

- Spațiul Orientului antic cuprinde Valea Nilului, ținutul fertil dintre Tigru și Eufrat (Mesopotamia), mare parte din Asia până la Oceanul Pacific.
- Popoarele care au făurit civilizațiile Orientului antic au fost dependente de marile artere fluviale.
- O caracteristică a societății orientale este inegalitatea între oameni și dependența față de autoritatea suveranului.
- Inventarea scrierii a marcat trecerea umanității de la Preistorie la istorie.

1. Știu să folosesc termenii istorici

- Recitește rubrica *Vocabular* din lecțiile studiate. Transcrie, pe caiet, tabelul de mai jos și completează, în fiecare rubrică, informațiile lipsă.

Spațiu istoric	Explicație	Termen istoric
Mesopotamia	Stat independent, ce cuprinde orașul și teritoriul din jur.	oraș-stat
	Edificiu religios sub forma unui turn cu etaje.	
Egipt		faraon
	Locuința veșnică a unui suveran.	
	Edificiu ridicat în cinstea unui zeu.	
Orientul antic		monoteism
	Credința în mai mulți zei.	
	Grup de oameni care se bucură de autoritate și putere datorită bogăției.	

2. Proiect de echipă

Tema propusă: ***Materiale și instrumente utilizate pentru înregistrarea și păstrarea informațiilor din Antichitate până în prezent.***

A. Etapele proiectului

1. Pregătire:

- *organizarea grupelor de lucru:* grupe de câte patru-cinci elevi;
- *stabilirea sarcinilor de lucru:* fiecare grupă va realiza un poster reprezentând unul dintre materialele și instrumentele utilizate de-a lungul timpului pentru înregistrarea informațiilor;
- *sugestii de realizare a posterului și recomandări bibliografice:* posterul va cuprinde informații sintetice imagini sau desene, scheme privind tema propusă. Elevii vor porni de la informațiile din manual și vor dezvolta tema de lucru prin consultarea unei lucrări indicate în bibliografie, respectiv a unei surse de pe internet, cu precizarea acesteia.

2. Realizare:

- *culegerea, selectarea, prelucrarea informațiilor:* fiecare membru al echipei va consulta lucrările de specialitate/site-urile indicate;
- *organizarea posterului în forma finală* (atenție la ortografie, așezare în pagină).

3. Prezentare:

- *stabilirea rolului fiecărui membru* al echipei în realizarea prezentării, respectiv ordinea în prezentare;
- *afișarea posterelor după prezentare,* pentru ca elevii să aibă o imagine de ansamblu asupra temei proiectului.

Instrument de autoevaluare/interevaluare

B. Criterii

a. *Evaluarea conținutului proiectului* (50 p), din care corectitudinea informației istorice (30 p), relevanța imaginilor și a celorlalte elemente vizuale (10 p), maniera de organizare a posterului (10 p).

b. *Evaluarea modului de prezentare* (40 p), din care folosirea corectă a termenilor istorici (10 p), organizarea ideilor (10 p), colaborarea între membrii grupului (10 p), încadrarea în timpul acordat pentru prezentare (10 p).

Notă: Se acordă **10 puncte** din oficiu. Total 100 de puncte.

Recomandări bibliografice și resurse online

- Victor Duță, 1988, *Călătorie în lumea scrierii și tiparului*
- Martyn Lyons, 2011, *Istoria cărților*
- Andrew Robinson, 2009, *Istoria scrisului*
- *t.ly/AUQ2* (o istorie animată a scrierii)
- *t.ly/HbBZ* (materiale utilizate pentru scriere)
- *t.ly/IbEg* (scrieri, manuscrise, instrumente)

EVALUARE

I. *4 p x 5 = 20 de puncte*

I. Stabilește, pe caiet, relația corectă între personalitățile înscrise în coloana A și realizările acestora înscrise în coloana B.

A	B
1. Hammurabi	a. Marele Sfinx din Giseh
2. Kefren	b. *Cele 10 porunci*
3. Moise	c. Armata de Teracotă
4. Solomon	d. scrierea hieroglifică
5. Jean-François Champollion	e. Templul din Ierusalim
	f. cod de legi

II. *4 p x 2 = 8 puncte*
(2.) 4 p x 3 = 12 puncte
(3.) 4 puncte
(4.) 4 puncte
(5.) 4 puncte

II. Citește cu atenție sursele de mai jos.

A. „Dezvoltarea comerțului și a culturilor agricole a încurajat extinderea orașelor. [...] Dezvoltarea urbană s-a bazat pe sisteme agrare care au putut susține populații numeroase. Cele mai bogate zone agricole se află [...] în văile fertile ale fluviilor, cum ar fi Eufrat și Tigru în Mesopotamia [...], Nil în Egipt, Indus în Pakistanul modern și Fluviul Galben în China. Aici s-au dezvoltat cele mai vechi orașe și așezări."

(I. Crofton, J. Black, *Cartea mică a Istoriei mari*)

B. „Cu o economie dependentă de schimbul comercial maritim, fenicienii erau cei mai renumiți exploratori ai lumii antice mediteraneene. Pornind din orașe ca Byblos, Sidon și Tyr [...] și-au stabilit diferite locuri în care realizau aceste schimburi, inclusiv în Cipru, Creta, Sicilia, Sardinia, Malta și Ibiza. [...] În căutarea metalelor prețioase și a minereurilor de aur, comercianții fenicienii s-au stabilit pe coasta andaluză a Spaniei și s-au aventurat chiar dincolo de strâmtoarea Gibraltar, punând bazele orașului Cadiz [...]."

(70 de călătorii temerare de-a lungul istoriei)

- Pornind de la sursele date, răspunde cerințelor de mai jos.

1. Numește, din sursa A, două cursuri de apă.
2. Precizează, pe baza sursei B, numele unui popor, respectiv două orașe întemeiate de acesta.
3. Menționează o activitate umană, precizată atât în sursa A, cât și în sursa B.
4. Numește, din sursa A, un spațiu istoric în care a fost creată prima operă literară scrisă din istoria omenirii.
5. Precizează o invenție a poporului care a creat civilizația din Valea Indusului.

III. *3 p x 6 = 18 puncte*

III. Ordonează sistemele de scriere învățate după criteriul „mai nou – mai vechi": *alfabetul grec, alfabetul fenician, alfabetul roman, pictogramele, scrierea cuneiformă, scrierea hieroglifică.*

IV. *5 p x 4 = 20 de puncte*

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte.*

Pentru autoevaluare, consultă grila din manualul digital.

IV. Alege varianta corectă de răspuns pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos.

1. Pergamentul, ca suport pentru scriere, a apărut în:
   a. Asia Mică. b. China. c. Egipt. d. Mesopotamia.
2. Monumentele ridicate de popoarele din Orientul antic în cinstea zeilor poartă numele de:
   a. morminte. b. palate. c. piramide. d. temple.
3. Hârtia și tiparul au fost inventate de:
   a. chinezi. b. egipteni. c. fenicieni. d. perși.
4. În fruntea statelor din Orientul antic se aflau:
   a. nobilii. b. monarhii. c. preoții. d. scribii.

UNITATEA IV

CIVILIZAȚIA GREACĂ ȘI SINTEZA ELENISTICĂ

„«Moderația în orice lucru» era idealul [...], ea influența viața grecilor din ziua nașterii până în ceasul morții. Făcea parte din literatura lor și i-a determinat să construiască temple mici, dar perfecte. [...] Urma mulțimile la teatru și le făcea să-l huiduiască pe dramaturgul care îndrăznea să păcătuiască împotriva legii de fier a bunului gust sau a bunului simț. Grecii pretindeau această calitate inclusiv de la politicieni și de la cei mai populari atleți." (Hendrik Willem van Loom, *Istoria omenirii*)

1. **MEDIUL NATURAL ȘI OCUPAȚIILE GRECILOR**
2. **ADEVĂR ȘI LEGENDĂ. LEGENDELE OLIMPULUI. RĂZBOIUL TROIAN**
3. **POLISUL – ATENA ȘI SPARTA. PROCESUL DE COLONIZARE**
4. **RĂZBOAIELE GRECILOR**
5. **ALEXANDRU MACEDON ȘI CIVILIZAȚIA ELENISTICĂ**
6. **FRUMOS ȘI CUNOAȘTERE ÎN LUMEA GREACĂ**

CUNOȘTINȚE

În această unitate de învățare vei afla cum a luat naștere civilizația Greciei antice, prima din Europa. Vei face cunoștință cu un nou mod de viață, noi metode de guvernare și un nou mod de a purta războiul. Termeni precum democrație, geografie, maraton, mitologie sau olimpiadă își au originea în Grecia și vei afla semnificația lor.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse, vei reuși să localizezi pe hartă spațiul locuit de greci în Antichitate. Vei utiliza corect termenii istorici pentru a descrie viața cotidiană, credințele și modul de organizare a societății grecești. Vei plasa pe axa timpului evenimente istorice importante din Antichitatea greacă, vei lucra cu sursele istorice pentru a descoperi rolul marilor personalități politice și culturale, precum și contribuția Greciei antice la îmbogățirea patrimoniului omenirii.

cca 2000 î.H. civilizația minoică înflorește în Creta	1150–750 î.H. „epoca întunecată"	cca 750 î.H. primele orașe-stat	499–449 î.H. războaiele greco-persane	431–404 î.H. războiul peloponesiac	334–323 î.H. Imperiul macedonean

EUROPA

Legenda spune că Europa era o prințesă feniciană, fiica lui Agenor, regele cetății Tyr și sora lui Cadmos, întemeietorul Tebei. A fost răpită de Zeus, care a luat înfățișarea unui fermecător taur alb și a dus-o în insula Creta. Mai târziu, continentul a primit numele ei: Europa.

Mediul natural și ocupațiile grecilor

Cadrul natural-geografic al Greciei antice. Țara vechilor greci se numea *Elada*. În Antichitate, cuprindea zone din Europa și Asia Mică, ***insule*** din Marea Mediterană, Marea Egee și Marea Ionică. *Grecia continentală* era situată în sudul ***Peninsulei*** Balcanice. Relieful muntos și ***golfurile*** adânci au separat această zonă în trei regiuni naturale: Grecia de nord, Grecia de mijloc și Grecia de sud (Pelopones). Pe țărmul apusean al Asiei Mici, grecii au întemeiat orașe-stat aflate în contact cu marile civilizații ale Orientului antic. În insula Creta, situată în mijlocul Mării Mediterane, s-a dezvoltat în mileniul al II-lea î.H. o strălucită cultură. Centrul cel mai cunoscut a fost Cnossos *(figura 1)*, unde, potrivit legendelor, era stăpân regele *Minos*.

Principalele ocupații ale vechilor greci. *Elenii* (vechii greci) s-au așezat în Grecia continentală la începutul mileniului al II-lea î.H, în mai multe etape. Primii au fost *aheii,* care au creat civilizația micenană. *Ionienii* s-au stabilit în Grecia de mijloc, în insulele din Marea Egee și pe țărmul Asiei Mici. Ei au întemeiat cetatea Atena. *Eolienii* s-au așezat în Grecia de nord, iar *dorienii* în Pelopones, unde au fondat cetatea Sparta.

Solul Eladei nu a fost favorabil agriculturii. Relieful muntos și clima uscată au permis cultivarea plantelor adaptate la secetă, precum măslinul, smochinul, vița-de-vie. Nu au fost condiții pentru creșterea animelelor mari, predominând turmele de oi și capre. Resursele bogate ale subsolului, precum argila, marmura, fierul, au permis meșterilor dezvoltarea artelor și a meșteșugurilor. Apropierea mării și mulțimea insulelor din jur au făcut din greci buni negustori, constructori de nave și marinari pricepuți. Corăbiile încărcate cu mărfuri ajungeau în regiuni îndepărtate, de unde aduceau produse pe care nu le oferea pământul Greciei.

Viața cotidiană. Locuințele erau simple, cu mobilier redus și luminate de lămpi cu ulei. Alimentația obișnuită se compunea din lipie de făină de orz sau secară, legume, măsline, smochine, pește sărat sau afumat. În unele regiuni, laptele și brânzeturile erau consumate ca desert. Îmbrăcămintea era realizată în casă, din in sau lână, iar veșmintele bărbaților și ale femeilor erau asemănătoare. În viața de familie, autoritatea aparținea tatălui. Femeile aveau o zonă rezervată *(gineceu)* și părăseau rar locuința.

VOCABULAR

- Peninsulă = **teritoriu înconjurat în trei părți de apă.**
- Insulă = **teritoriu înconjurat complet de apă.**
- Istm = **fâșie îngustă de pământ care leagă două părți de uscat și separă două mări sau două golfuri.**
- Golf = **parte a unui ocean, a unei mări sau a unui lac care pătrunde în uscat.**

DE REȚINUT

a. Teritoriul Greciei antice era mult mai întins decât cel al Greciei de astăzi.

b. Relieful muntos a limitat practicarea agriculturii și a divizat teritoriul.

c. Apropierea mării a favorizat comunicarea între regiunile Greciei, dar și cu zone mai îndepărtate.

Figura 1. Ruinele palatului din Cnossos

ACTIVITĂȚI

1. Analizează harta Greciei de mai sus și numește două mări care o înconjoară.

a. Precizează două ocupații ale vechilor greci, ca urmare a poziției geografice.

2. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„Cnossos [...] era absolut modern prin accentul pus pe igienă și confort. Palatul avea un sistem de canalizare adecvat, casele erau dotate cu sobe, iar locuitorii din Cnossos au fost cei dintâi care au utilizat cada de baie, obiect necunoscut până atunci. Palatul regelui era vestit pentru scările în spirală și pentru sala mare destinată ospețelor. Pivnițele de sub palat, unde se păstrau vinul, grânele și uleiul de măsline, erau atât de mari [...] încât au dat naștere legendei «labirintului»."

(Hendrik W. Van Loon, *Istoria omenirii*)

a. Precizează, pe baza sursei, două ocupații ale locuitorilor din Cnossos.

b. Menționează două „elemente" de modernitate prezente la Cnossos, pe care le utilizăm și în prezent.

c. Citește legenda *Dedal construiește labirintul* din volumul lui Alexandru Mitru, *Legendele Olimpului. Eroii*. Realizează o fișă de lectură după următorul model: *a. titlul și autorul cărții; b. prezentarea pe scurt a subiectului lecturii indicate; c. personajele principale; d. semnificația unei scene simbolice; e. mesajul transmis*.

3. Jurnal de călătorie prin Grecia antică. Notează, pe caiet, în prima rubrică a tabelului, informațiile pe care le-ai aflat în clasa a IV-a despre vechii greci. În a doua rubrică, notează ce ai dori să afli despre acest popor, apoi, la finalul fiecărei lecții, completează, cu informațiile noi, ultima rubrică.

Știu	Vreau să știu	Am aflat

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Grecii sunt renumiți pentru calitatea uleiului de măsline, pentru brânzeturi, struguri și citrice.**
- **Turismul asigură o importantă parte a veniturilor Greciei moderne.**

ȘTIAI CĂ...

...*aurul lichid* al grecilor era uleiul de măsline? Acesta era folosit ca monedă de schimb pentru plata obiectelor de valoare, cum ar fi bronzul, îmbrăcămintea de lux, vazele din alabastru sau vinul de calitate.

...cuvântul grec *oikonomia* însemna *gospodărie?* Termenul *economie* însemna o bună gospodărire a resurselor casei.

...grecii, când plecau la drum, își adresau urarea „Drum bun și apă proaspătă"?

CERAMICA, ÎNTRE UTILITATE ȘI ARTĂ

- **sfârșitul sec. al XI-lea – mijlocul sec. al VIII-lea î.H. stilul geometric**
- **mijlocul sec. al VIII-lea î.H – sfârșitul sec. al VII-lea î.H, stilul orientalizant**
- **sec. al VI-lea î.H. stilul clasic**

Artizanii greci au realizat obiecte de ceramică de foarte bună calitate, transformând astfel un vechi meșteșug în artă. Vasele se diferențiau ca formă, dimensiuni și întrebuințare: amfore, cești, cupe, boluri. Unele erau folosite la transportul cerealelor, al uleiului de măsline, al vinului sau pentru păstrarea alimentelor. Altele erau utilizate ca recipiente pentru parfumuri și unguente sau în ceremoniile religioase.

Iubitori de frumos, meșterii olari au acordat o mare atenție aspectului obiectelor realizate. Primele vase erau decorate cu forme geometrice, desenate cu mâna sau cu pensula. Sub influența Orientului antic, ornamentația s-a diversificat, fiind reprezentate animale, păsări, peisaje. Mai târziu, decorul a avut ca sursă de inspirație poemele homerice, mitologia, războaiele și viața de zi cu zi a grecilor. Pictura ceramicii a cunoscut diferite stiluri, precum stilul figurilor roșii pe fond negru sau alb și cel al figurilor negre pe fond alb sau roșu.

Ceramica impresionează prin modul realist de redare a figurilor umane, prin eleganță și proporții. Vasele propriu-zise erau realizate de meșterii olari, unii adevărați artiști. De multe ori, decorul era executat de pictori, specializați într-o tehnică sau alta. Pe lângă valoarea estetică, ceramica greacă are valoare documentară, fiind o importantă sursă istorică privind ocupațiile, tradițiile și credințele vechilor greci.

ȘTIAI CĂ...

...olarii atenieni lucrau în zona numită *Kerameikos*? Argila din această zonă dădea prin ardere o frumoasă culoare cărămizie obiectelor de ceramică.

...pictorii Exekias și Amasis erau renumiți pentru stilul figurilor negre pe fond roșu, iar Eufronios și Oltos pentru tehnica figurilor roșii pe fond negru?

Figura 2. Vas antic grecesc

ACTIVITĂȚI

1. Portofoliu

a. Analizează ornamentația vasului din *figura 2*.

b. Desenează un vas grecesc, având în vedere informațiile din lecție.

c. Descrie, în aproximativ trei rânduri, decorația folosită și utilitatea vasului.

2. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„Prometeu a furat focul și-l dădu oamenilor. Apoi îi învăță tot felul de meșteșuguri, le dădu cunoștințe, le arătă cum să socotească, să scrie și să citească. Le arătă ce sunt metalele și-i învăță cum să le scoată din măruntaiele pământului și să le prelucreze. Prometeu îmblânzi, spre folosul muritorilor, taurul sălbatic și-l puse la jug, pentru ca astfel oamenii să-și poată munci ogoarele, folosind puterea taurilor. Prometeu fu cel dintâi care înhămă calul la car și-l făcu să asculte de oameni. Înțeleptul titan construi cea dintâi corabie [...] ca să-l poarte pe om pe întinsul fără de margini al mării."

(N.A. Kun, *Legendele și miturile Greciei Antice*)

a. Precizează, pe baza sursei, trei ocupații ale grecilor antici.

b. Selectează, din sursa de mai sus, o informație referitoare la educația grecilor antici.

Adevăr și legendă. Legendele Olimpului. Războiul troian

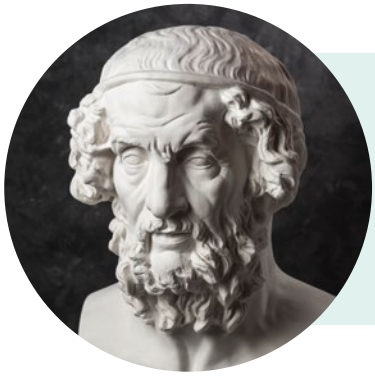

PE URMELE LUI HOMER

Inspirat de poemele homerice, H.Schliemann a căutat pe țărmurile Asiei Mici dovada existenței cetății Troia. Descoperirea ruinelor a șapte orașe suprapuse l-a convins că a găsit cetatea regelui Priam. A continuat săpăturile în Grecia și a scos la lumină zidurile fortificate ale cetății Micene, precum și obiecte din aur aparținând unui tezaur regal.

Zei și eroi ai vechilor greci. Religia a jucat un rol important în viața elenilor. Oamenii încercau să răspundă la întrebările privind originea și organizarea lumii prin intermediul ***mitologiei***. În imaginația lor, zeii erau ființe atotputernice înzestrate cu darul nemuririi, dar aveau și calități umane. Fiecare divinitate controla un aspect al vieții oamenilor. Casa zeilor era Muntele Olimp și, asemenea oamenilor, ei formau o familie asupra căreia Zeus își exercita autoritatea supremă. Eroii legendari aveau calități speciale, fiind copiii unor divinități cu muritorii. Grecii antici consultau voința zeilor prin intermediul oracolelor. Le cereau sfatul cu privire la întemeierea de noi orașe, purtarea unui război sau despre viitor. Cele mai cunoscute ***oracole*** au fost în templul lui Apollo, din Delfi, și în templul lui Zeus, de la Dodona.

Poemele homerice. Cu ocazia sărbătorilor, grecii ascultau poeții, care, acompaniați de liră, cântau fapte de vitejie ale eroilor. Cele mai îndrăgite povești au fost *Iliada* și *Odiseea*, două poeme atribuite lui Homer. *Iliada* prezintă faptele de arme ale aheilor în războiul purtat împotriva cetății Troia, un bogat oraș din Asia Mică. Zeii s-au amestecat printre oameni, sprijinind o tabără sau alta. Pe parcursul îndelungatului asediu, grecii au construit un cal uriaș de lemn, pe care l-au lăsat ca dar la porțile Troiei *(figura 3)*. Eroul Ulise, numit de greci Odiseu, a conceput planul care a dus la cucerirea cetății. Aventurile sale de pe drumul de întoarcere către casă sunt povestite în *Odiseea*.

Războiul troian și civilizația miceniană. Dincolo de legendă, poemele homerice prezintă aspecte ale societății grecești din mileniul al II-lea î.H. Această perioadă a fost dominată de Micene, cea mai vestită cetate întemeiată de ahei în Grecia continentală. Micenienii erau războinici și negustori pricepuți, fiind organizați în mici regate. Săpăturile arheologice au dezvăluit orașe cu ziduri mari de piatră și palate ridicate pe înălțimi. Conducătorii ahei se războiau adesea între ei, dar formau și alianțe. În urma expedițiilor de cucerire, ei au pus capăt civilizației cretane și au cucerit cetatea Troia.

Figura 3. Calul troian – reconstituire
Legenda spune că Ulise a dăruit Troiei un cal imens din lemn, în care au fost ascunși luptători ahei și, astfel, cetatea a putut fi cucerită.

VOCABULAR

- **Mitologie = totalitatea legendelor despre divinități.**
- **Oracol = răspunsul zeilor la întrebările oamenilor, prin intermediul preoteselor și preoților.**

DE REȚINUT

a. Grecii erau politeiști; ei credeau că zeii guvernează asupra naturii și controlează lumea oamenilor.

b. Mitologia greacă și poemele homerice sunt surse pentru reconstituirea începuturilor istoriei grecilor.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Miturile și legendele grecești continuă să fie o importantă sursă de inspirație pentru poeți, artiști sau regizori.**

ȘTIAI CĂ...

...insula Creta a fost locul nașterii lui Zeus, al copilăriei lui Apollo *(figura 4)* și Hercule *(figura 5)*?

...vechii greci credeau că Delfi *(figura 6)* era centrul lumii? Pentru a marca locul, ei au așezat aici o lespede de piatră numită *omphalos*, adică „buricul pământului".

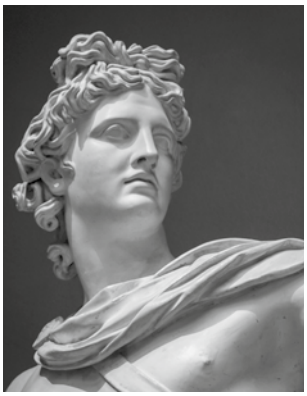

Figura 4. Apollo

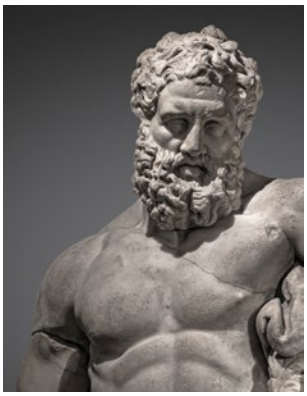

Figura 5. Hercule

Figura 6. Templul lui Apollo din Delfi

Află mai multe despre Ulise.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Se spune că vrăjmășia dintre zei a dus la izbucnirea Războiului troian. Totul a început în timpul unui banchet, pe Muntele Olimp, când Eris, zeița discordiei, a aruncat pe masă un măr însoțit de un bilet pe care scria «Pentru cea mai frumoasă»."

(*Cărțile copilăriei. Iliada*, repovestire după epopeea lui Homer)

a. Caută, în dicționar sau pe *dexonline.ro*, sensul termenului *discordie*.

b. Caută, la bibliotecă sau online, *Cărțile copilăriei. Iliada*. Realizează o fișă de lectură, după modelul dat la pagina 43, în care să prezinți continuarea evenimentului povestit în sursa dată.

c. Pe baza lecturii și a imaginii de mai jos, precizează o divinitate care a protejat Troia și una care i-a ajutat pe ahei.

2. Portofoliu

Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Mânios că Ulise i-a orbit fiul, pe regele ciclopilor, Poseidon e hotărât să-i facă drumul cât mai chinuitor și mai anevoios, ba chiar să-l arunce în ghearele morții. Prin urmare, Ulise are de înfruntat o mulțime de pericole [...]."

(*Cărțile copilăriei. Odiseea*, repovestire după epopeea lui Homer)

a. Realizează o hartă pe care vei marca traseul lui Ulise din Troia până acasă, în insula Ithaca.

b. Caută, la bibliotecă sau online, *Cărțile copilăriei. Odiseea*. Realizează o bandă desenată cu o întâmplare în care a fost implicat Ulise.

Polisul – Atena și Sparta. Procesul de colonizare

ZEIȚA ÎNȚELEPCIUNII

Legendele Olimpului spun că Atena era ocrotitoarea eroilor și a cetăților Greciei. I-a învățat pe oameni artele și meșteșugurile, le-a dăruit înțelepciune și știință. Tinerele fete se închinau zeiței pentru că le-a deprins cu lucrul de mână. Atena însăși era o țesătoare bună și le făcea veșminte zeilor din Olimp.

Ce este polisul? Orașul-stat, *polis (figura 7)*, a reprezentat forma de organizare în lumea greacă. Cuprindea orașul propriu-zis și teritoriile agricole din jur. Fiecare cetate avea conducere, legi și armată proprie. Centrul vieții unui polis era *agora*, spațiu deschis afacerilor, discuțiilor politice și adunărilor publice. În fiecare cetate exista o *acropolă*, folosită inițial cu scop de apărare. Mai târziu, grecii au construit aici edificii publice și temple impunătoare.

Locuitorii unui polis. Cetățenii erau oameni liberi, proprietari de terenuri agricole, case și ateliere meșteșugărești. Se mândreau cu statutul lor și respectau legile orașului. Unii dintre ei erau mai înstăriți (aristocrați), dar cei mai mulți erau agricultori, meșteșugari, negustori. Ei aveau obligații militare și dreptul de a participa la conducerea cetății, dar femeile erau excluse. Grecii proveniți din alte cetăți erau oameni liberi, dar fără drepturi politice. Sclavii erau lipsiți de libertate personală și proveneau din rândul datornicilor sau al prizonierilor de război. Erau folosiți în agricultură, mine, ateliere meșteșugărești sau pe corăbii.

Modele de conducere: Sparta și Atena. Cetățile grecești au cunoscut diverse sisteme de guvernare. Sparta era o cetate aristocratică, cu structură militară, având un regim de tip ***oligarhie***. Inițial, Atena a avut o conducere aristocratică. Prin reformele lui Solon, Clistene și Pericle, în Atena s-a instaurat ***democrația***.

Colonizarea greacă. În cursul secolelor VIII-VI î.H., grecii s-au instalat în regiuni noi, cu pământ roditor și locuri favorabile navigației. Printre cauzele procesului de colonizare se numără populația în creștere, resursele insuficiente, conflictele interne sau pericolul extern. ***Coloniile*** au devenit importante centre comerciale și meșteșugărești, unele înființând noi așezări. Acestea au contribuit la răspândirea limbii, literaturii și arhitecturii grecești în bazinul Mării Mediterane și al Mării Negre. Legăturile cu ***metropola*** erau menținute prin intermediul schimbului de produse, al credințelor și al sărbătorilor religioase comune.

Figura 7. Macheta unui polis

VOCABULAR

- **Colonie = în limba greacă „apoikia" însemna „departe de casă", „strămutare"; așezare nou-întemeiată.**
- **Democrație = *demos* – popor; *kratos* – putere, regim politic în care puterea aparține poporului, prin dreptul său de a alege și de a fi ales.**
- **Metropolă = *oraș-mamă*; locul de unde au plecat coloniștii.**
- **Oligarhie = *puterea celor puțini*; regim în care conducerea este asigurată de un grup restrâns de persoane.**
- **Ostracism = decizie care prevede îndepărtarea din cetate a unei persoane pentru o perioadă de 10 ani, pentru a evita excesul de putere.**

DE REȚINUT

a. Grecii nu au avut o conducere unitară, dar au creat un stil de viață și o cultură comune.

b. Sparta și Atena au fost considerate modele de organizare și conducere.

c. Colonizarea greacă a contribuit la răspândirea culturii și a civilizației grecești.

ACTIVITĂȚI

1. Facem cunoștință cu...

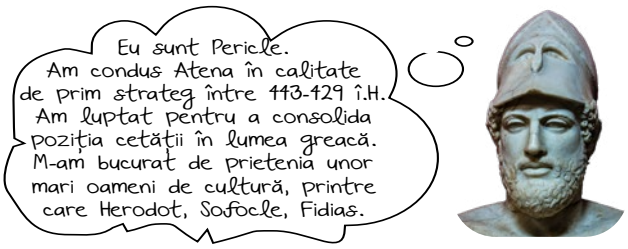

Cerințe

a. Precizează numărul de ani petrecuți de Pericle la conducerea Atenei.

b. Recitește informațiile din lecție , dar și rubrica *Marii reformatori ai Atenei*. Numește reformatorul atenian anterior lui Pericle, respectiv o măsură adoptată de acesta pentru consolidarea regimului democratic.

c. Menționează două categorii de oameni care nu aveau dreptul de a participa la viața politică a Atenei.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Atena este recunoscută drept locul în care s-a născut democrația. Acest sistem de conducere are o mare răspândire și în zilele noastre.**

ȘTIAI CĂ...

...locul de adunare al atenienilor era *colina Pnyx?* La luarea deciziilor aveau drept de vot doar bărbații.

...sudul Italiei a primit numele de *Grecia Mare?* Aici au fost întemeiate numeroase colonii grecești, care au intrat din secolul al III-lea î.H. sub stăpânirea romanilor.

Marii reformatori ai Atenei

- sec. al VII-lea î.H., **Dracon** (adoptarea primelor legi scrise, ocuparea funcțiilor de cetățenii fără datorii);
- sec. al VI-lea î.H., **Solon** (limitează puterea aristocrației, eliberează datornicii); **Clistene** (tragerea la sorți a funcțiilor, înființarea Colegiului celor 10 strategi, ***ostracismul***);
- sec. al V-lea î.H., **Pericle** (dreptul cetățenilor de a ocupa funcții, indiferent de origine și avere, plata funcțiilor).

d. Alege, dintre afirmațiile de mai jos, o măsură adoptată de atenieni pentru a evita concentrarea puterii în mâna unui singur om:
- limitarea duratei mandatului;
- obligația strategilor de a prezenta un raport în fața demosului;
- alegerea unor reprezentanți din rândul demosului;
- ostracismul.

2. Completează, pe caiet, o diagramă asemănătoare celei de mai jos. Precizează câte două deosebiri între cele două polisuri grecești menționate.

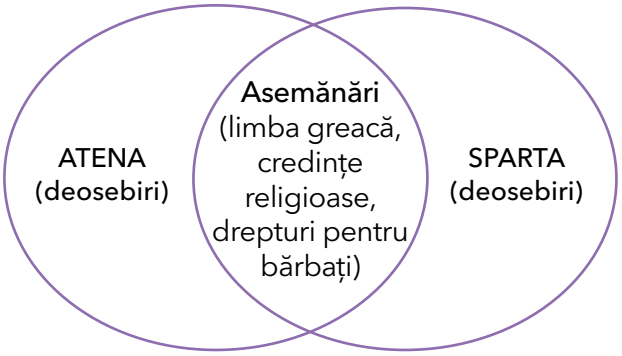

3. Colonizarea greacă a dus la crearea de noi așezări în bazinul Mării Mediterane. Caută, la bibliotecă sau pe internet, informații despre alte două colonii, completând un organizator grafic după modelul de mai jos.

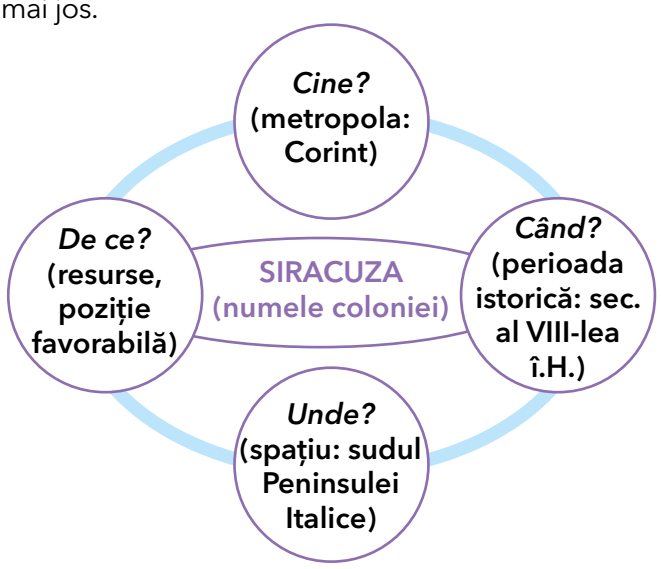

HISTRIA, TOMIS ȘI CALLATIS

- **cca 657 î.H. a fost întemeiată Histria**
- **secolele VI-IV î.H. s-a dezvoltat cetateaTomis**
- **mijlocul secolului IV î.H., Callatis era în plină dezvoltare**

Figura 8. Coloniile grecești de pe țărmul Mării Negre

Traversând Strâmtorile Bosfor și Dardanele, navigatorii greci au ajuns într-un spațiu necunoscut, cu climă aspră. Colonizarea greacă atinsese țărmurile dobrogene ale Mării Negre *(figura 8)*. De la mici emporii (târguri), s-a ajuns la întemeierea unor adevărate colonii, după modelul polisurilor din Grecia.

Histria a fost întemeiată, în secolul al VII-lea î.H., de locuitorii Miletului, ca port la Marea Neagră. A devenit repede un important centru de producție și relații de schimb cu populația traco-getică. Numele orașului provine de la denumirea dată de greci Dunării – Istros. Cetatea avea străzi pavate, sistem de alimentare cu apă, un loc de recreere și era protejată de ziduri de piatră. La Histria s-au bătut primele monede de pe teritoriul actual al României *(figura 9),* care aveau ca simboluri vulturul și delfinul. Împotmolirea vechiului golf (azi, Razim-Sinoe) a dus la decăderea acestei colonii.

Tomis, o altă colonie a Miletului, a înlocuit treptat Histria, impunându-și controlul asupra comerțului din zonă. Descoperirile arheologice au adus la lumină fragmente de ceramică, cu figuri roșii sau negre, statuete din lut ars, urne funerare, bijuterii.

Callatis („cea frumoasă") a fost favorizată de poziția geografică: ieșirea la mare și accesul la un lac de apă dulce (azi, lacul Mangalia). Înființată în secolul al VI-lea î.H. de locuitorii din Heracleea Pontică, a fost singura cetate a dorienilor de la Marea Negră. Practicarea agriculturii și a comerțului maritim au fost sursele bogăției orașului. Inscripțiile și monedele descoperite au ca simboluri spicele de grâu și corabia cu vâsle, un omagiu adus divinităților protectoare ale cetății.

Coloniile cumpărau produse căutate de piața mediteraneeană: cereale, pește, ceară, diverse materii prime sau sclavi. Aduceau din Grecia amfore cu ulei de măsline și vinuri, țesături fine și bijuterii. Coloniile s-au constituit în importante centre de răspândire a civilizației grecești în lumea daco-geților, relațiile cu autohtonii fiind, în general, pașnice.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „În privința celor necesare vieții, ținuturile pontice ne dau vite și sclavi în număr foarte mare și de o calitate mărturisită de toți ca excelentă. Dintre articolele de lux ne procură din belșug miere, ceară, pește sărat. În schimb primesc din prisosul regiunilor noastre ulei și tot felul de vinuri. Cu grâu facem un schimb reciproc." (Polibiu, *Istorii*)

B. „Religia cetăților grecești dobrogene e religia metropolelor Greciei și ale Asiei Mici. Panteonul lor cuprinde marii zei ai grecilor de pretutindeni (Zeus, Poseidon, Hermes), cu o devoțiune accentuată pentru Dionysos [...], pentru Apollo «Medicul» (protectorul Histriei, probabil și al Tomisului), Afrodita și Demeter (la Callatis)."

(M. Bărbulescu, *Istoria României*)

a. Menționează, din sursa A, două produse furnizate de coloniile pontice și două produse aduse din Grecia.

b. Precizează, din sursa B, câte o divinitate adorată în fiecare dintre cele trei colonii de la Marea Neagră.

2. Tehnica 3-2-1. Accesează site-ul *t.ly/BWba*. Menționează **trei** edificii observate, **două** emoții pe care le-ai simțit în vizita virtuală la muzeu, respectiv **un** motiv pentru care ai recomanda acest muzeu prietenilor de la școală.

Figura 9. Monede descoperite la Histria

SCURT ȘI LA OBIECT

Izvoarele spun că un general persan a trimis vorbă spartanilor:
– Dacă voi pătrunde în Grecia, voi trece totul prin foc și sabie.
Adepți ai *stilului* ***laconic***, spartanii i-au răspuns: ***Dacă...!***

Războaiele grecilor

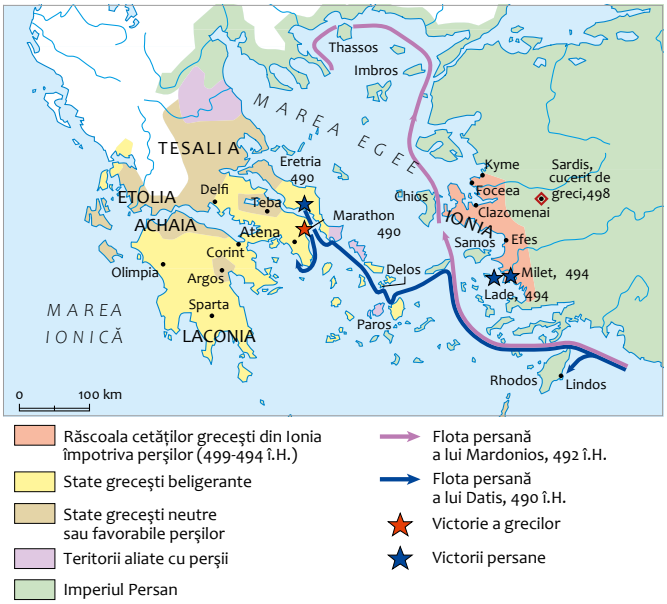

Figura 10. Primul război medic

Figura 11. Al doilea război medic

Războaiele medice (greco-persane). Polisurile grecești s-au aflat adesea în conflict pentru resurse și teritorii, dar s-au unit împotriva Imperiului persan. Acesta cucerise întinse regiuni din Orientul antic, inclusiv cetățile grecești din Asia Mică, urmărind ocuparea strâmtorilor Bosfor și Dardanele. Nemulțumite de controlul asupra comerțului, cu sprijinul Atenei, orașele din Asia Mică s-au revoltat împotriva stăpânirii persane. Ca urmare, regele Darius I a invadat Grecia continentală (*figura10*) în anul 490 î.H. Pe câmpia de la Maraton, atenienii conduși de ***strategul*** Miltiades au obținut victoria.

În 480 î.H., Xerxes, urmașul lui Darius, a invadat din nou Grecia *(figura 11)*. Conform planului, perșii trebuiau opriți în strâmtoarea de la Termopile, rezistența fiind organizată de regele spartan Leonidas. Ajutați de un trădător, perșii au obținut victoria, iar Leonidas și cei 300 de soldați au căzut pe câmpul de luptă. Bătălia decisivă s-a dat pe mare, la Salamina, flota persană fiind distrusă prin iscusința lui Temistocle. Înfrângerile suferite la Plateea și Mykale (479 î.H.) l-au silit pe Xerxes să renunțe la controlul lumii grecești. Prestigiul Atenei a crescut, iar în anul 477 î.H. a format alianța numită *Liga de la Delos*.

Războiul peloponesiac *(figura 12)*. După victoria împotriva Imperiului Persan, au reînceput conflictele dintre cetățile grecești. Devenită prima putere maritimă, Atena a preluat conducerea *Ligii de la Delos* și și-a consolidat influența în lumea greacă. Cetățile din sudul Greciei s-au aliat sub conducerea Spartei, formând *Liga Peloponesiacă*. Desfășurat pe mare și pe uscat, războiul (431–404 î.H.) a fost câștigat de către spartani, marcând sfârșitul Atenei ca mare putere. Conflictul în care au fost atrase majoritatea cetăților a dus la decăderea lumii grecești. În 338 î.H., epuizate de lupte nesfârșite, polisurile au fost înfrânte la Cheroneea de către regele Macedoniei, Filip al II-lea, și obligate să-i recunoască autoritatea.

Figura 12. Războiul peloponesiac

Extinderea „imperiului" atenian înainte de războiul peloponesiac

Războiul lui Pericle (431-429 î.H.)

- Răscoala din Corcyra
- Asediul cetății Potideea
- Expedițiile flotei ateniene (432-430 î.H.)

Între 429 și 404 î.H.

- Expediția lui Alcibiade împotriva Siracuzei
- Alte expediții ateniene
- Victorii spartane
- Victorii ateniene

- Neutri
- Sparta și Liga peloponesiacă
- Aliații Spartei
- Expediții spartane (431-421 î.H.)
- Expediții spartane (415-404 î.H.)

VOCABULAR

- **Medoi** = nume dat de greci mezilor; prin extindere desemna pe toți locuitorii Imperiului persan.
- **Laconic** = numele vine de la provincia Laconia, unde era situată Sparta; semnifică stilul de vorbire scurt și concis (la obiect).
- **Strateg** = comandant militar.
- **Triremă** = navă cu trei rânduri de vâsle sau rame.

DE REȚINUT

a. Blocarea unor importante drumuri comerciale de către Imperiul persan a fost cauza războaielor medice.

b. Grecii s-au unit pentru a-și apăra teritoriul, iar victoriile obținute împotriva perșilor au sporit prestigiul cetății Atena.

c. Rivalitatea dintre Sparta și Atena a dus la numeroase războaie, de care a profitat Macedonia.

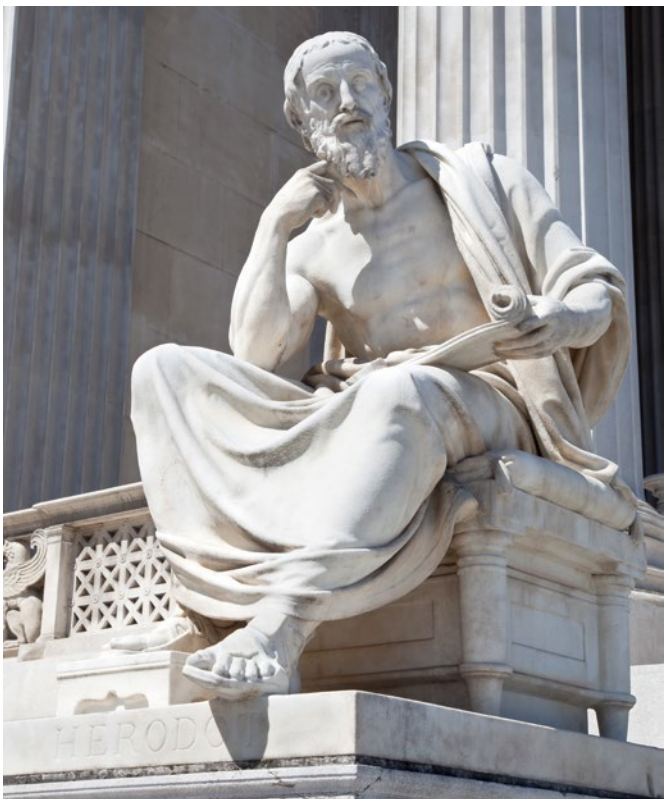

Figura 13. Herodot

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos.

A. „Înfrângerea grecilor la Termopile ar fi deschis drum perșilor în centrul Greciei. Regele se afla în mare încurcătură [...] când Ephialtes [...] i se înfățișă să-i vorbească încredințat că va primi o răsplată grasă din partea regelui. El îi dezvălui taina cărării spre Thermopylai prin inima munților și prin această trădare dădu pierzaniei pe acei greci."

(Herodot, *Istorii*, VII)

B. „[...] Dintre cei trei sute de oșteni ai lui Leonidas [...] numai Aristodemos a scăpat cu viață. Dar faptul că a scăpat l-a acoperit de rușine și dispreț. După codul Spartei, de la Termopile nu puteai scăpa viu, cine a fost acolo și a luptat cu adevărat pentru apărarea patriei trebuia să moară. De aici inscripția «Trecătorule, spune-i Spartei că noi, cei care am căzut aici, am fost credincioși legilor ei»."

(Ryszard Kapuściński, *Călătorind cu Herodot)*

C. „Flota ateniană era compusă din 180 de corăbii rapide. Pe puntea fiecărei corăbii se aflau 14 ostași (hopliți) cu arme grele și 4 trăgători din arcuri. [...] Temistocle alese momentul când dinspre mare sufla un vânt răcoros. Vântul nu împiedica deloc corăbiile plate, cu bordurile joase ale grecilor; vasele grele însă ale perșilor erau pradă unui puternic tangaj. [...] Corăbiile adversarilor au intrat una în alta. [...] Atenienii s-au bătut vitejește și comandantul flotei persane căzu mort."

(Plutarh, *Oameni iluștri ai Greciei. Temistocle*)

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Victoria împotriva Imperiului persan a consolidat democrația ateniană. Pentru cultura și civilizația greacă a urmat o perioadă de maximă înflorire.**

ȘTIAI CĂ...

...războaiele greco-persane sunt prezentate de *părintele istoriei* Herodot în lucrarea *Istorii*?

...Tucidide a participat în calitate de strateg la luptele din timpul războiului peloponesiac? El a descris evenimentele la care a fost martor în lucrarea *Istoria Războiului Peloponesiac*.

...muzeul din orașul Olimpia are în colecția sa coiful lui Miltiades? Generalul atenian a închinat victoria în cinstea lui Zeus.

a. Copiază, în caiet, axa cronologică și rezolvă cerințele.

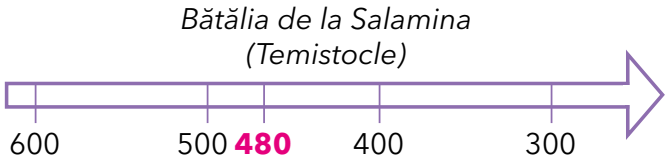

b. Plasează, pe axă, alte trei bătălii din timpul războaielor greco-persane.

c. Asociază locul confruntării cu numele conducătorului militar grec corespunzător.

d. Descrie, pe baza sursei C, în aproximativ cinci rânduri, bătălia de la Salamina (echipamentul militar, strategia lui Temistocle, urmările bătăliei).

Figura 14. Leonidas

2. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Războiul a început printr-o serie de conflicte locale care au opus Atena cetăților maritime aliate cu Sparta: Corintul, pentru că Atena pusese ochii pe cele două colonii ale sale, Corcira și Potideea; Megara, pentru că închiderea portului Pireu navelor sale ducea practic la asfixierea sa economică. [...] Curând, o epidemie de ciumă se declanșează în tabăra ateniană, ucigând mii de locuitori și de refugiați, provocând [...] în cele din urmă, moartea lui Pericle [...]."

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

a. Stabilește valoare de adevăr pentru următoarele informații:

1. Conflictul prezentat se referă la războaiele medice. A/F
2. Corint și Megara sunt polisuri aliate cu Sparta. A/F
3. Sparta și Atena se aflau în relații de colaborare. A/F
4. Corcira și Potideea sunt colonii întemeiate de Atena. A/F
5. Epidemia de ciumă a provocat moartea lui Pericle. A/F

BĂTĂLIA DE LA MARATON

- **492 î.H., o expediție persană pregătește invadarea Greciei, prin recucerirea Traciei**
- **491 î.H, Atena și Sparta resping condițiile impuse de perși**
- **490 î.H., 600 de corăbii persane ancorează în golful de la Maraton.**

În *Istoriile* sale, Herodot a lăsat informații prețioase privind războaiele greco-persane. Iată cum s-au derulat momentele bătăliei de la Maraton.

A. Rolul lui Miltiades: „Părerile strategilor atenieni erau împărțite. Unii nu găseau cu cale să dea bătălia – sub cuvânt că sunt prea puțini pentru a se bate cu oastea perșilor, iar ceilalți, printre care și Miltiades, susțineau să se dea lupta. [...] Miltiades a mers la polemarh [șeful armatei] și i-a vorbit astfel: «Calimah, e în puterea ta ori să robești Atena, ori să-i dăruiești libertatea, lăsând o amintire ce va dăinui cât lumea»."

B. Descrierea luptei: „Atenienii porniră în fugă și se năpustiră asupra barbarilor. [...] Când perșii i-au văzut pe vrăjmași atacându-i în fugă mare, s-au pregătit să primească atacul, cumpănind numărul foarte neînsemnat al atenienilor și atacul la care porniseră aceștia – fără cavalerie și arcași. Ei au crezut că i-a cuprins nebunia, închipuindu-și că această sminteală a lor îi va pierde cu siguranță. [...] În lupta de la Maraton *(figura 15)*, barbarii au pierdut vreo 6 400 de oameni, pe câtă vreme dintre atenieni au căzut atunci 192."

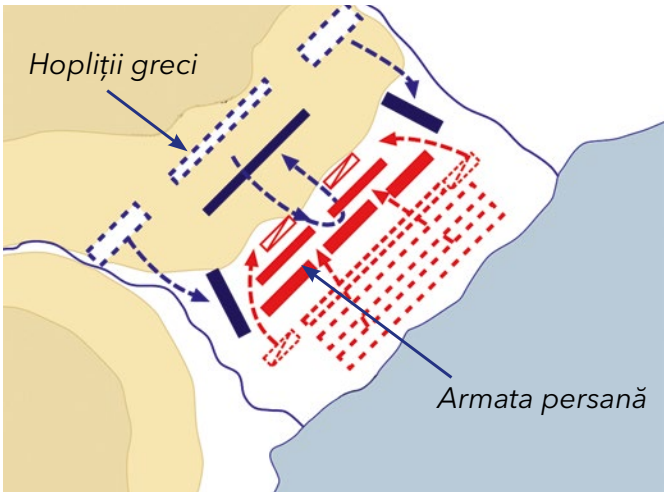

Figura 15. Așezarea trupelor

ACTIVITĂȚI

1. Călător în timp

a. Imaginează-ți că ești corespondent de război. Folosind informațiile din lecție și imaginile date *(figurile 16-18)*, scrie un articol despre bătălia de la Maraton, având în vedere următoarele cerințe:

- descrie echipamentul unui soldat persan, respectiv al unui soldat grec;
- explică tehnica de luptă în falangă, utilizată de greci;
- prezintă principalele momente ale bătăliei și rolul unui conducător militar.

Figura 16. Hoplit grec
Figura 17. Modul de luptă în falangă
Figura 18. Soldat persan

ȘTIAI CĂ...

...vestea victoriei a fost adusă la Atena de curierul Philippides? El a alergat distanța dintre Maraton și Atena, a rostit celebrele cuvinte „Am învins!", după care a murit de epuizare. În amintirea sa, la inițiativa lui Pierre de Coubertin, în programul Jocurilor Olimpice moderne a fost inclusă proba de Maraton, care se aleargă pe o distanță de 42,195 km (distanța exactă dintre Maraton și Acropola din Atena).

PLUTARH POVESTEȘTE

„Alexandru se distingea încă din copilărie printr-o nețărmurită ambiție, prin curaj și încredere în sine. [...] Odată i s-a propus lui Filip să cumpere un cal poreclit «Bucefal» pentru asemănarea capului său cu un cap de bou. Calul părea cu totul sălbatic, în fiece clipă se ridica pe picioarele dinapoi, azvârlea și căuta să muște. [...] Alexandru se îndreaptă cu îndrăzneală spre cal, îl apucă de frâu și-l întoarse cu capul spre soare, fiindcă observase că animalul se speria de propria lui umbră. [...] Îmbrățișându-și fiul, regele l-a sărutat și i-a spus: *«Copile, caută-ți un regat mai potrivit, Macedonia e prea mică pentru tine».*"

Alexandru Macedon și civilizația elenistică

Alexandru Macedon a dat dovadă de calități politice și militare, care i-au adus glorie încă din timpul vieții, fiind supranumit *cel Mare*. La doar 20 de ani, a moștenit de la tatăl său un regat, o armată bine instruită și dorința de a cuceri Orientul. În numai trei ani și după trei bătălii decisive a reușit să supună puternicul Imperiu persan. După înfrângerea regelui Darius al III-lea, Alexandru s-a proclamat rege al Asiei. Victoriile obținute au demonstrat forța falangei macedonene și geniul militar al lui Alexandru. Au urmat campaniile spre răsărit, ajungând până în India. Epuizați, soldații au refuzat să-l mai urmeze. Regele macedonean a dat ordin să se înalțe o coloană de bronz pe care se putea citi *Aici s-a oprit Alexandru*, apoi s-a îndreptat spre Babilon, capitala sa.

Imperiul macedonean cuprindea întreaga lume cunoscută la acea vreme: Asia Mică, Fenicia, Egipt, Persia. Alexandru a urmărit unitatea ținuturilor cucerite și a împrumutat multe din obiceiurile și tradițiile locale. Soldații greci au fost încurajați să se stabilească în noile regiuni, s-a introdus o monedă unică și s-au construit cetăți după modelul grecesc. Măsurile adoptate au avut ca rezultat sinteza dintre lumea orientală și cultura greacă, dând naștere *civilizației elenistice*.

Nume: Alexandru
Tatăl: Filip al II-lea, rege în Macedonia
Mama: Olympia
Data nașterii: 20 iulie 356 î.H.
Locul: Pella, Macedonia
Educație: până la 13 ani – de tip spartan
Profesor preferat: Aristotel
Pasiuni: arta militară
Obiectiv: cucerirea Orientului
Crezul său: *Nimic nu este imposibil pentru cel care încearcă.*

334 î.H., bătălia de la Granicos
333 î.H., bătălia de la Issos
331 î.H., bătălie decisivă la Gaugamela

Civilizația elenistică. După moartea lui Alexandru, în 323 î.H., imperiul s-a destrămat ca urmare a luptelor pentru putere dintre generalii săi. Astfel, s-au format regatele elenistice Macedonia, Siria și Egipt. Suveranii acestora au încurajat cultura, aducând la curțile lor poeți, filosofi și artiști. Marile centre culturale ale lumii elenistice au fost orașele Alexandria, în Egipt, și Pergam, în Asia Mică.

Între anii 148–30 î.H., romanii au cucerit Macedonia, Grecia și regatele din Orient. Ei au fost impresionați de civilizația elenistică, contribuind la răspândirea acesteia în vestul Europei. Perioada de după moartea lui Alexandru până la cucerirea Egiptului de către romani este cunoscută sub numele de *epoca elenistică*.

DE REȚINUT

a. Imperiul creat de Alexandru cel Mare cuprindea teritorii din Europa, Egipt și Asia.

b. Regatele elenistice s-au format prin dezmembrarea Imperiului macedonean.

c. Civilizația elenistică a fost rezultatul contopirii dintre cultura greacă și cea orientală.

ACTIVITĂȚI

Realizează o investigație, pornind de la afirmația: *Expedițiile lui Alexandru Macedon au contribuit la extinderea orizontului geografic al vechilor greci.*

O investigație necesită pașii de mai jos.

Pasul 1. Identificarea problemei.

Pasul 2. Ipoteza (la finalul sarcinii de lucru, vom verifica dacă ipoteza se justifică sau nu).

Pasul 3. Colectarea datelor.

Pasul 4. Realizarea sarcinii de lucru.

Pasul 5. Formularea concluziilor.

Pasul 6. Raportarea. *Modalități*: afiș, poster, redactarea unui articol pentru revista clasei, desen.

Ipoteza: Alexandru Macedon și armatele sale au parcurs mai mult de 32 000 km.

a. Pornind de la harta de sus, calculează durata expedițiilor lui Alexandru.

b. Numește cinci spații istorice, care au fost traversate de către armatele regelui macedonean.

c. Precizează trei măsuri adoptate de Alexandru pentru a asigura unitatea imperiului său.

d. Menționează o urmare a acțiunilor lui Alexandru.

Criterii de evaluare a investigației	Punctaj
Analiza datelor	30 p
Argumentare corectă	15 p
Utilizarea unui limbaj istoric corect	15 p
Bibliografie (indicarea a cel puțin 2 surse folosite)	20 p
Atitudinea elevului/elevilor față de sarcina de lucru	10 p
Se acordă 10 puncte din oficiu.	Total: 100 p

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Se folosește expresia *Am tăiat nodul gordian* atunci când se rezolvă energic și rapid o situație dificilă. Expresia are o poveste. În localitatea Gordium, în templul lui Zeus, se afla un car de luptă legat cu un nod complicat. Un oracol prevestise că cel care va desface nodul va deveni stăpânul Asiei. Alexandru a scos sabia și a tăiat nodul dintr-o singură lovitură. Povestea spune că Alexandru ar fi rostit cuvintele: *Nu contează cum desfaci un nod.***

ȘTIAI CĂ...

...Alexandru cel Mare a fost printre primii conducători care a făcut monede cu chipul său?

...Biblioteca din Alexandria (Egipt) adăpostea aproape 700 000 de papirusuri? Biblioteca era legată de Muzeu, un important centru de studii, care includea săli de lectură, o grădină zoologică, un observator astronomic, altare închinate celor nouă muze.

...Farul din Alexandria, de pe insula Pharos, avea 124 m înălțime și s-a construit în 20 de ani? A fost una dintre cele șapte minuni ale lumii antice. A fost utilizat de navigatori, pentru a-și călăuzi corăbiile în port, și de astronomii curții regale, pentru a studia bolta cerească. Se spune că oglinda pentru semnalizare a fost proiectată de Arhimede.

MUZELE

În legendele grecilor, artele și cunoașterea ar fi fost inspirate de nouă muze, fiicele lui Zeus și ale Mnemosinei, zeița Memoriei. Clio era muza istoriei și era reprezentată sub chipul unei tinere, ținând într-o mână o carte sau un pergament.

Frumos și cunoaștere în lumea greacă

Frumosul în artă. Arta greacă a fost strâns legată de religie, dar artiștii au creat pentru gloria cetăților. Reprezentarea zeilor cu chip uman a impus căutarea frumuseții ideale. Sursa de inspirație a fost omul, iar sculptorii au căutat să dea corpului uman formele perfecțiunii. Ideea de frumusețe însemna măsură și armonia proporțiilor, forță și vitalitate. Arhitectura se caracterizează prin simplitate și echilibru. Cea mai impresionată construcție a fost templul, care adăpostea statuia zeului și tezaurul cetății. În funcție de forma coloanelor, friză și ornamentele capitelurilor, s-au diferențiat trei ***ordine***: *doric, ionic și corintic (figura 22).*

Arta elenistică s-a aflat în slujba regilor. Sub influența Orientului, s-a impus gustul pentru măreție, redarea emoției, luxul și decorația abundentă.

Cunoașterea în lumea greacă. Preocuparea pentru înțelegerea fenomenelor naturale și a vieții cotidiene a condus la căutarea de răspunsuri în afara mitologiei. Învățații credeau în puterea gândirii umane, iar, prin observație, au oferit alte explicații privind originea lucrurilor. Primii gânditori au fost matematicieni, astronomi și filosofi. Ei au identificat, ca elemente fundamentale ale naturii, apa, focul, aerul și pământul. Pitagora și discipolii săi considerau numărul ca esență a tuturor lucrurilor. Hippocrate, *părintele medicinei* și autorul celebrului *Jurământ,* a susținut că bolile nu sunt provocate de mânia zeilor. El recomanda examinarea bolnavului pentru a găsi remediul adecvat.

Potrivit lui Socrate *(figura 19)*, fericirea oamenilor vine din cunoaștere și, prin dialogul cu atenienii, el a căutat să-i orienteze spre studiul ***moralei***. Acuzat că încearcă să înlocuiască zeii cetății, a fost judecat și condamnat la moarte. Ideile sale au fost dezvoltate de Platon *(figura 20)*, care a creat *Academia*, un important centru de studiere a ideilor ***filosofice***. Cel mai strălucit elev al său a fost Aristotel. Acesta a pus bazele ***logicii***, fiind considerat cel mai mare gânditor al Antichității.

Știința istorică îl are ca „părinte" pe Herodot. Interesat de consemnarea evenimentelor, el a lăsat informații prețioase despre popoarele și locurile pe care le-a vizitat. Tucidide, autorul *Istoriei Războiului Peloponesiac*, nu s-a limitat la relatarea întâmplărilor la care a fost martor, încercând să explice și cauzele acestora.

VOCABULAR

- **Filosofie = (*philos,* dragoste pentru, *sophia*, înțelepciune) căutarea adevărului și înțelepciunii.**
- **Logică = știința care studiază formele și legile gândirii, precum și condițiile unei raționări corecte.**
- **Morală = ansamblul normelor de comportare și conviețuire a oamenilor în societate.**
- **Ordin arhitectonic = reguli privind proporțiile unei construcții și forma coloanelor.**

DE REȚINUT

a. Schimburile comerciale i-au adus pe greci în contact cu noi idei și civilizații.

b. Marile realizări ale grecilor sunt în domeniul artelor, filosofiei, literaturii, teatrului și științelor.

c. Grecii își onorau zeii prin ridicarea de temple, organizarea de ceremonii, sărbători și jocuri.

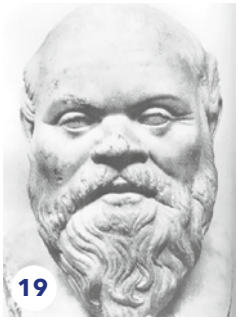

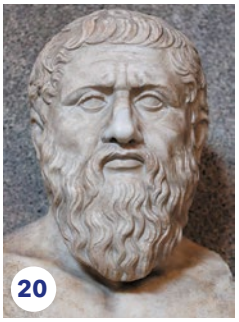

Figurile 19. Socrate (469–399 î. H.) și 20. Platon (427–347 î. H.), elevul lui Socrate și profesorul lui Aristotel.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Am văzut zidurile Babilonului și Grădinile Suspendate, statuia lui Zeus din Olimpia, Colosul din Rhodos, mărețele piramide și mormântul lui Mausolus, însă atunci când am văzut Templul din Efes, apărând parcă dintre nori, toate celelalte minuni au pierit." (Philo din Alexandria)

a. Selectează, din sursa dată, edificiile grecești, respectiv edificiile elenistice care se regăsesc pe lista celor șapte minuni ale lumii antice *(figura 21)*.

b. Numește, din sursa dată, o construcție care aparține spațiului Orientului antic.

c. Completează lista celor șapte minuni ale lumii antice cu numele edificiului care lipsește din sursa dată.

Figura 21. Cele șapte minuni ale lumii antice

2. Micii arhitecți. Caută imaginea unui monument din Grecia antică și încadrează-l într-unul din stilurile de mai jos..

a. **stilul doric** ***(a)***: coloana masivă și capitel în linii drepte;

b. **stilul ionic** ***(b)***: coloana zveltă și subțire; capitel în formă de spirală (coarne de berbec);

c. **stilul corintic** ***(c)***: decorația bogată a capitelului cu motive vegetale (flori și frunze de acant).

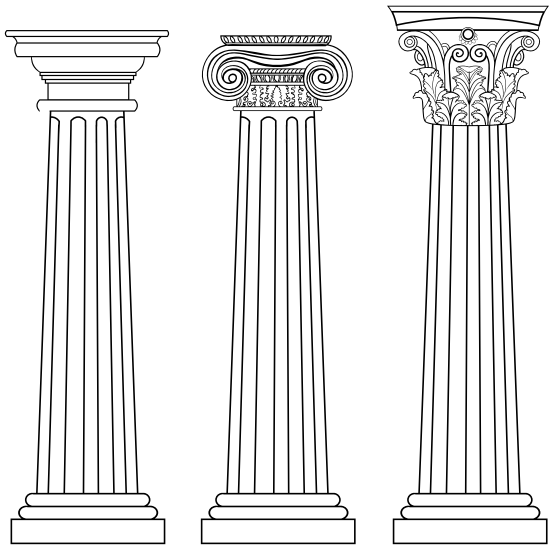

a. ***b.*** ***c.***

Figura 22. Stilurile arhitecturale
a. doric; b. ionic; c. corintic

3. Proiect de echipă

Realizați o machetă, urmând pașii de mai jos.

Pasul 1. Alegerea unei construcții din Grecia antică.

Pasul 2. Căutarea de fotografii, imagini și informații, astfel încât macheta să semene cât mai mult cu originalul.

Pasul 3. Stabilirea mărimii machetei (pas necesar pentru a finaliza produsul dorit).

Pasul 4. Lista materialelor necesare (hârtie, carton, lipici, polistiren, plastilină, scobitori, imagini decupate, culori etc.).

Pasul 5. Planul machetei și stabilirea sarcinilor pentru fiecare membru al echipei.

Pasul 6. Realizarea componentelor de către fiecare participant.

Pasul 7. Asamblarea componentelor machetei și adăugarea unor detalii pentru a fi cât mai apropiată de original.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Jurământul lui Hippocrate este rostit de cei care practică medicina.**

ȘTIAI CĂ...

...termenul *matematică* este derivat din cuvântul grecesc *mathema*? În Grecia antică, *mathema* însemna studiu, învățătură.

...Platon a inventat un ceas deșteptător cu apă? Inovația consta în faptul că ceasul era prevăzut cu un sistem de fluiere, care acționa ca o alarmă.

ACROPOLA ATENIANĂ

- **secolul al VIII-lea, întemeiată de ionieni în regiunea Attica**
- **secolele VII-VI î.H., începutul procesului de democratizare**
- **secolul al V-lea î.H., „secolul de aur" al Atenei**

Majoritatea cetăților grecești au avut o „Akropolă", dar cea mai vestită rămâne cea a Atenei *(figura 23)*. Acropola era locul sfânt al confruntării dintre Poseidon și Atena, centrul religios al cetății. În timpul lui Pericle, aici au fost ridicate marile construcții, care au adus faima Atenei. Calendarul religios era expus în *agora*, pentru a fi cunoscut de toți cetățenii. La fiecare patru ani, prin piața publică, trecea spre Acropole procesiunea *Panatheneelor*. Aceste sărbători religioase erau organizate vara, fiind la fel de importante ca Jocurile Olimpice. Cu acest prilej, statuia Atenei din Partenon *(figura 24)* primea noi veșminte, brodate de tinerele fete. De asemenea, aveau loc concursuri de poezie, spectacole de teatru și muzică, întreceri sportive.

Figura 24. Partenon

Perioada construcției: 447-432 î.H.
Destinație: Templu dedicat Atenei Parthenos (Fecioara)
Loc: Acropola Atenei
Arhitecți: Ictinos și Callicrates, sub conducerea lui Fidias
Stil arhitectonic: doric
Dimensiuni: lungime – 69,51 m; lățime – 30,86 m; înălțime – 14m
Materiale folosite: marmură, fildeș, aur
Friza Panateneelor: scene reprezentând marile serbări religioase dedicate zeiței. Sculpturile redau nașterea Atenei din capul lui Zeus și întrecerea dintre Atena și Poseidon.

Figura 23. Planul orașului Atena

Principalele monumente ridicate în timpul lui Pericle:

1. Partenon
2. Vechiul templu al Atenei
3. Erechteion
4. Statuia Atenei Promachos
5. Propileele (intrarea monumentală)
6. Templul Atenei Nike
7. Sanctuarul lui Asclepios
8. Teatrul lui Dionysos
9. Odeonul lui Pericle
10. Templul lui Dionysos

ACTIVITĂȚI

1. Portofoliu. Caută informații la biblioteca școlii sau pe internet despre *Erechteion* și completează o fișă după modelul Partenonului.

2. Proiect de echipă. În grupe de câte patru-cinci elevi, realizați, conform indicațiilor de la pagina 57, patru machete pentru edificii de pe acropola Atenei. Folosind *figura 23*, așezați machetele astfel încât să reconstituiți acropola ateniană. Pentru o mai bună documentare, puteți accesa linkul *t.ly/sWWo* sau codul QR.

MOȘTENIREA LUMII GRECEȘTI

Sculptura și arhitectura au fost două dintre cele mai apreciate domenii ale artei grecești. În secolul al V-lea î.H., artiștii au creat opere unice, care au rămas ca model. În epoca elenistică, a apărut comerțul cu opere de artă. Printre capodoperele acestei perioade se numără *Venus din Milo, Victoria din Samothrace* și grupul statuar *Laocoon și fiii săi*.

Autor: sculptorul Myron (480–440 î.H.)
Subiect: Discobolul (Aruncătorul de disc)
Perioada: 460-450 î.H.
Material folosit: bronz (toate copiile sunt din marmură)
Tip de sculptură: proiectată într-un singur plan. Sculptorul și-a dorit să fie văzută din lateral.
Stilul statuii (aspect general, atitudine, expresie, proporții): nud; atletul sugerează mișcarea prin imaginea rotirii discului; atletul emană forță fizică; momentul prins de artist: echilibrul și armonia înainte de aruncarea discului.
Scop: reprezentarea idealului de frumusețe umană.

Teatrul s-a născut din serbările închinate lui Dionysos, zeul vinului și al vegetației. Reprezentațiile se țineau în aer liber, în preajma unui templu dedicat acestuia. Artiștii purtau măști, vesele sau triste, în funcție de subiectul piesei și de rolul interpretat. Cei mai cunoscuți autori de tragedii au fost *Eschil, Sofocle* și *Euripide*, iar, ca autor de comedii, *Aristofan*. Construcția *Odeonului* din Atena a fost inițiată de Pericle. Era de mici dimensiuni, dar cu o acustică deosebită și folosit în spectacolele muzicale.

Teatrul era construit pe panta unui deal, urmărind configurația terenului, astfel încât toți spectatorii să vadă jocul actorilor (*figura 26*).
Părțile componente:
- locuri pentru spectatori (tribune de piatră) cu trepte pentru circulația persoanelor;
- scena (pentru actori și costume);
- orchestra de formă circulară (locul unde evoluau actorii și corul);
- altarul lui Dionysos (incinta sacră).

Figura 25. Discobolul, de Myron

Figura 26. Teatrul din Efes, Turcia

Cunoașterea științifică. Cunoștințele de matematică au fost utilizate în activitățile agricole și comerciale, ridicarea edificiilor publice sau măsurarea timpului. *Euclid* a elaborat principiile geometriei plane, iar *Arhimede* a pus bazele mecanicii și hidraulicii. A fost autorul a numeroase invenții, printre care *șurubul* pentru pomparea lichidelor și a primului sistem de scripeți. Elev al lui Aristotel, *Teofrast* e considerat *părintele botanicii*, iar *Strabon* și *Ptolemeu* au contribuit la dezvoltarea geografiei.

ACTIVITĂȚI

1. Caută informații, în enciclopedii sau pe internet, despre o operă a unuia dintre sculptorii menționați în manual. Realizează o fișă după modelul ***Discobolului***.

2. Citește informațiile referitoare la teatrul grec. Completează, pe caiet, diagrama de mai jos.

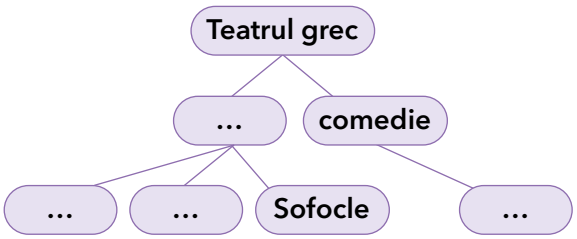

JOCURILE OLIMPICE ÎN ANTICHITATE

- **776 î.H., primele Jocuri Olimpice**
- **388 d.H., ultima competiție**
- **393 d.H., împăratul roman Teodosius a interzis Jocurile Olimpice**
- **1896, primele Jocuri Olimpice moderne**

Începutul Jocurilor Olimpice este învăluit în legendă. O poveste ne spune că Hercule a avut ideea construirii stadionului din Olimpia pentru a-l onora pe Zeus, tatăl său. Tot el a stabilit distanța pentru cursa de alergare și a plantat măslinul din ramurile căruia se împleteau cununile învingătorilor.

PROGRAMUL EDIȚIEI
Ziua 1: procesiuni și sacrificii în cinstea lui Zeus și a Herei; depunerea jurământului de către atleți.
Ziua 2: curse de care, curse de cai, probele de pentatlon.
Ziua 3: dimineața – procesiune în onoarea lui Zeus, urmată de un banchet. După-amiaza, întreceri de alergare și probe pentru tinerii între 12-18 ani.
Ziua 4: probe de box, lupte (pancrațiu), cursa pentru pedestrași.
Ziua 5: procesiuni ritualice și premierea concurenților.

VALORILE OLIMPISMULUI LA VECHII GRECI:
- Educarea corpului este la fel de importantă ca educarea spiritului.
- Învingătorul este cel mai bun, iar victoria reprezintă recompensa.

ȘTIAI CĂ...

...intervalul cuprins între două ediții ale Jocurilor Olimpice poartă numele de *olimpiadă*? În acest timp, grecii participau la alte manifestări religioase și sportive, desfășurate în Nemea, Corint și Delfi.

...*Statuia lui Zeus,* din Olimpia, a fost realizată de Fidias? Se spune că urna de bronz în care atleții lăsau ofrandele era așezată pe locul în care Zeus a lovit cu un fulger, pentru a-și arăta mulțumirea față de lucrarea sculptorului.

...la început, femeile nu aveau permisiunea de a asista sau participa la întreceri?

...primul învingător la Jocurilor Olimpice a fost un bucătar? Numele său este Koroibos din Elis și a câștigat cursa de alergare pe stadion.

...inima lui Pierre de Coubertin, inițiatorul Jocurilor Olimpice moderne, este îngropată în antica Olimpia?

Primele mențiuni scrise despre Jocurile Olimpice apar din anul 776 î.H. Întrecerile aveau loc la fiecare patru ani. Cu o lună înainte, încetau conflictele între cetăți, pentru a permite atleților să ajungă în siguranță la Olimpia. Doar grecii născuți liberi aveau voie să participe la competițiile pentru care se antrenau din copilărie. Probele testau forța, viteza și îndemânarea concurenților. Câștigătorii primeau cununa de măslin în cadrul unei ceremonii desfășurate în fața templului lui Zeus. La revenirea în cetatea natală, învingătorul era primit ca un adevărat erou.

Jocurile Olimpice au contribuit la unitatea culturală a vechilor greci. Cu acest prilej, se purtau negocieri, se încheiau alianțe și tratate de pace. Oratorii țineau discursuri, iar artizanii, poeții și scriitorii își prezentau creațiile artistice. Multe dintre victoriile olimpice au fost imortalizate în versuri, pe desenele vaselor de ceramică și în sculpturi.

ACTIVITĂȚI

1. **Călător în timp**

Imaginează-ți că ești spectator la o ediție a Jocurilor Olimpice din Antichitate. Caută informații la biblioteca școlii sau online și descrie, în aproximativ 10-15 rânduri: *sanctuarul din Olimpia* și *atmosfera din oraș, ceremoniile religioase dedicate lui Zeus, probele sportive* și *atitudinea spectatorilor*. Trimite colegilor de clasă o scrisoare în care să prezinți impresiile tale.

2. Compară Jocurile Olimpice din Antichitatea greacă cu ultima ediție a Jocurilor Olimpice moderne. Răspunde la următoarele cerințe:

a. calculează timpul care a trecut între cele două evenimente sportive;

b. precizează două asemănări și două deosebiri privind modul de organizare;

c. caută informații referitoare la proba de *pancrațiu*;

d. menționează trei noi probe sportive incluse în programul Jocurilor Olimpice din prezent.

RECAPITULARE

Să ne amintim

- Istoria Eladei a început acum mult timp în urmă, dar civilizația greacă are o mare importanță și în prezent.
- Lumea artei, a științei, a politicii, a filosofiei sau a teatrului sunt strâns legate de cultura și istoria Greciei antice.
- Numele continentului nostru este tot o moștenire a civilizației greco-elenistice.

Metoda cubului

1. APLICĂ

Telemah, fiul lui Ulise, nu mai are răbdare să aștepte întoarcerea tatălui său. Pornește într-o călătorie spre Muntele Olimp să-i întrebe pe zei despre soarta lui Ulise. A primit de la Mentor, profesorul său, o hartă a Greciei antice pentru a se orienta, dar a pierdut-o. A găsit doar o hartă mută, care avea următorul mesaj: *Rezolvă și vei ști unde trebuie să ajungi.* Ajută-l pe Telemah să rezolve rebusul de mai jos.

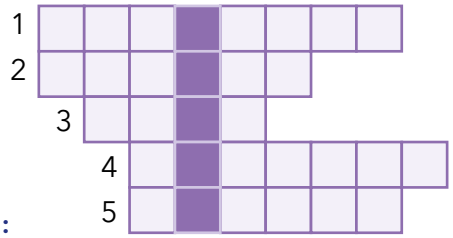

Orizontal:
1. Material obținut prin modelarea și arderea argilei.
2. Zeița căminului și a focului sfânt.
3. Mare ce scaldă țărmurile de răsărit ale Greciei.
4. Capitala regelui Minos.
5. Copac asociat adesea cu pacea.

Vertical: Zeiță apreciată de greci, fiica lui Zeus.

Ajută-l pe Telemah să se orienteze pe hartă și să găsească locul în care trebuie să ajungă.

2. ASOCIAZĂ

Ajuns în cetate, Telemah trebuie să rezolve o nouă probă și va primi ca premiu un alt indiciu. Asociază personalitățile din coloana A cu domeniul înscris în coloana B. Rezolvă alături de el.

A	B
1. Arhimede	a. filosofie
2. Aristotel	b. sculptură
3. Herodot	c. matematică
4. Hippocrate	d. invenții
5. Pitagora	e. biologie
6. Teofrast	f. istorie
	g. medicină

3. DESCRIE

Noul indiciu îl trimite pe Telemah la școală. Ajută-l pe călătorul nostru, să analizeze imaginea de mai jos.

Titlul imaginii:…
Tipul imaginii (afiș, tablou, desen): ...
Material utilizat: ...
Subiectul prezentat: ...
Personaje: ...
Două activități ale personajelor: ...
Alte obiecte prezente în imagine: ...
Culori folosite: ...
O asemănare cu o activitate din zilele noastre: ...

4. COMPARĂ

Telemah este invitat să asiste la un un spectacol în Teatrul lui Dionysos. Fii alături de Telemah și răspunde cerințelor de mai jos.

a. Caută pe YouTube o scenă de teatru.

b. Prezintă două deosebiri între teatrul antic și teatrul din zilele noastre.

Indiciul de care are nevoie Telemah pentru a pleca mai departe este numele unui autor de piese de comedie din Grecia antică.

5. ARGUMENTEAZĂ

Telemah ajunge pe colina Pnyx. Aici, cetățenii din Adunarea Poporului dezbat cazul Socrate. Este sau nu vinovat de încălcarea legilor cetății? Ajută-l pe Telemah să formuleze două argumente în apărarea filosofului și să scrie discursul pe care îl va rosti în Adunare, căci se grăbește să ajungă acasă.

6. ANALIZEAZĂ

Îmbarcat pe o triremă, Telemah a ajuns la Delfi și s-a îndreptat către oracolul consultat de oameni în împrejurări grele. Analizează semnificația răspunsului primit de Telemah din partea oracolului: *Ithaca*. Explică în trei rânduri legătura dintre Telemah și răspunsul primit.

EVALUARE

I. *câte 5 puncte* pentru fiecare termen corespunzător
5 p x 5 = 25 de puncte

I. Să recapitulăm termenii istorici specifici Greciei antice. Completează, pe caiet, fiecare afirmație cu termenul corespunzător din lista dată.

agora, elenism, metropolă, oligarhie, polis

a. contopire între cultura greacă și civilizația orientală …;
b. formă de organizare specifică în lumea greacă …;
c. loc din care plecau coloniștii …;
d. regim în care conducerea era asigurată de un grup restrâns de persoane …;
e. piață publică … .

II. *20 de puncte*
5 p x 4 = 20 de puncte

II. Citește cu atenție textul de mai jos și răspunde cerințelor.

„Moștenirea greacă înseamnă, înainte de toate, gustul *democrației* (cuvântul vrea să spună *puterea poporului)*. Grecii au fost primii mari savanți și filosofi ai Europei. Ei au căutat să atingă adevărul și înțelepciunea. În domeniul științelor, grecii au fost mai tari la matematici, dovadă că mai învățați încă teoremele lui Euclid, Pitagora, legea lui Arhimede. Ca filosofi, ei s-au străduit întotdeauna, pe urmele lui Socrate, să-l învețe pe om să se cunoască. [...] Grecii sunt cei care au inventat Jocurile Olimpice, resuscitate la sfârșitul secolului al XIX-lea, pentru a-i face să concureze pe cei mai mari sportivi ai lumii, dar, înainte de toate ai Europei. Grecii au fost, deasemenea, adepții frumosului. Templul grec a fost secole de-a rândul un model pentru arhitecți." (Jacques Le Goff, *Europa explicată tinerilor*)

1. Precizează semnificația termenului democrație.
2. Menționează, din sursa dată, întrecerile inventate de grecii antici.
3. Transcrie din text o informație despre templul grec.
4. Precizează domeniul în care s-au remarcat Euclid și Pitagora.

III. *20 de puncte*
5 p x 4 = 20 de puncte

III. Asociază numele fiecărui sculptor din coloana A cu opera corespunzătoare din coloana B.

A	**B**
a. Myron	1. Afrodita din Cnidos
b. Fidias	2. Discobolul
c. Praxiteles	3. Doriforul
d. Policlet	4. Laocoon și fiii săi
	5. Zeus din Olimpia

IV. *20 de puncte*
5 p x 5 = 25 de puncte

IV. Stabilește valoarea de adevăr pentru fiecare afirmație de mai jos. Notează în dreptul fiecărei propoziții A, dacă informația este corectă, sau F, dacă informația este falsă.

1. Clistene a consolidat regimul politic din Atena. A F
2. Cetatea Corint a întemeiat colonia Histria. A F
3. Hercule este numele zeului suprem la vechii greci. A F
4. Leonidas a fost un renumit luptător spartan. A F
5. În cetatea Atenei, ostracismul a fost impus de Pericle. A F

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte.*

Grilă de autoevaluare
I. a. *elenism;* b. *polis;* c. *metropolă;* d. *oligarhie;* e. *agora.* II. 1. *puterea poporului;* 2. *Jocurile Olimpice;* 3. Exemplu: *a fost secole de-a rândul un model pentru arhitecți;* 4. *matematică.* III. *a.* ***2****; b.* ***5****; c.* ***1****; d.* ***3****;* IV. *1.* ***A****; 2.* ***F****; 3.* ***F*** *; 4.* ***A****; 5.* ***F****.*

UNITATEA V

LUMEA ROMANĂ

„Aceasta este civilizația pe care Roma imperială o va lăsa moștenire Europei. O civilizație care este în același timp produsul unei imense moșteniri – greacă, etruscă, italică, orientală, celtică, iudeo-creștină – pe care romanii au păstrat-o, dar și al propriului geniu.” (Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

1. FONDAREA ROMEI: ISTORIE ȘI LEGENDĂ
2. STATUL ROMAN
3. VIAȚA COTIDIANĂ ÎN LUMEA ROMANĂ
4. ROMANIZAREA

CUNOȘTINȚE

În această unitate, vei afla cum a fost întemeiată Roma și cum a reușit aceasta să devină un stat puternic și o cultură impresionantă. Vei cunoaște etapele evoluției statului roman, modul în care era organizată armata și rolul marilor conducători în transformarea Romei dintr-o simplă cetate într-un imperiu. Vei ști cum a fost viața de zi cu zi a romanilor, care au fost marile lor realizări, credințele, obiceiurile și cum s-au răspândit acestea în rândul altor popoare.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților din această unitate, vei putea să localizezi pe hartă cetatea Roma și teritoriile cucerite de armata romană. Vei putea ordona pe axa timpului evenimentele din istoria Romei și principalele schimbări în evoluția statului roman. Vei exersa lucrul cu diverse surse pentru a prezenta evenimentele istorice și pentru a aprecia rolul personalităților în desfășurarea acestora. Vei folosi corect termenii istorici pentru a descrie viața cotidiană a romanilor, credințele, obiceiurile lor și modul cum s-au schimbat acestea de la o etapă la alta. Vei aprecia virtuțile și realizările culturale ale romanilor și vei recunoaște rolul lor în formarea poporului român și a limbii române.

753 î.H. fondarea Romei	753–509 î.H. Roma Regală	509–27 î.H. Republica Romană	98–117 d.H. Imperiul Roman în timpul lui Traian	395 d.H. împărțirea Imperiului Roman	476 d.H. căderea Imperiului Roman de Apus

LEGENDA ROMEI

Se spune că Romulus și Remus au zidit cetatea pe o colină lângă Tibru. Neputându-se înțelege asupra numelui cetății, ei au hotărât să consulte voința zeilor după zborul păsărilor. Lui Remus i s-au arătat șase vulturi, în timp ce Romulus a văzut doisprezece. Acesta era semnul că zeii au fost de partea lui Romulus. De aceea, noua cetate s-a numit **Roma**.

Fondarea Romei: istorie și legendă

Legendele întemeierii Romei. Începuturile Romei sunt învăluite în multe legende și povestiri. Pornind de la acestea, Vergilius a scris poemul ***Eneida***, în care romanii sunt prezentați ca descendenți ai zeilor și ai eroului troian Eneas. Potrivit legendei, Roma a fost întemeiată în anul 753 î.H. de urmașii lui Eneas, gemenii Romulus și Remus *(figura 1)*. Romulus a dat numele cetății și a fost primul rege al acesteia. Roma a fost condusă apoi de alți șase regi, care au stabilit regulile de organizare și apărare ale cetății. Primii patru regi au fost latini și sabini, iar ultimii trei, de origine etruscă.

Ce spun istoricii despre începuturile Romei? Unele informații din legende au fost confirmate de rezultatele cercetărilor istorice. Săpăturile arheologice au scos la iveală urmele unor așezări în Câmpia Latium, pe malul Tibrului, din secolul al VIII-lea î.H. Cea mai veche așezare a fost descoperită pe colina Palatin. Pe măsură ce populația a crescut, oamenii s-au răspândit și pe celelalte coline. Poziția favorabilă și apropierea Tibrului au contribuit la dezvoltarea primelor așezări.

Roma celor șapte regi. La început, Roma a fost organizată ca *monarhie*. În fruntea cetății se afla regele, conducător militar, mare preot și judecător. Activitatea lui era controlată de ***Senat*** (Sfatul Bătrânilor), din care făceau parte șefii ginților. Primii locuitori ai Romei au provenit din rândul *latinilor* și al *sabinilor*, care se ocupau îndeosebi cu agricultura și păstoritul. Lor li s-au alăturat *etruscii,* care au avut un rol hotărâtor în dezvoltarea cetății, în diversificarea ocupațiilor și în perfecționarea sistemului de conducere. De la ei, romanii au preluat elemente de viață cotidiană, de arhitectură și de organizare a orașului. Roma a fost înconjurată cu ziduri de apărare și a devenit una dintre cetățile importante din centrul Italiei.

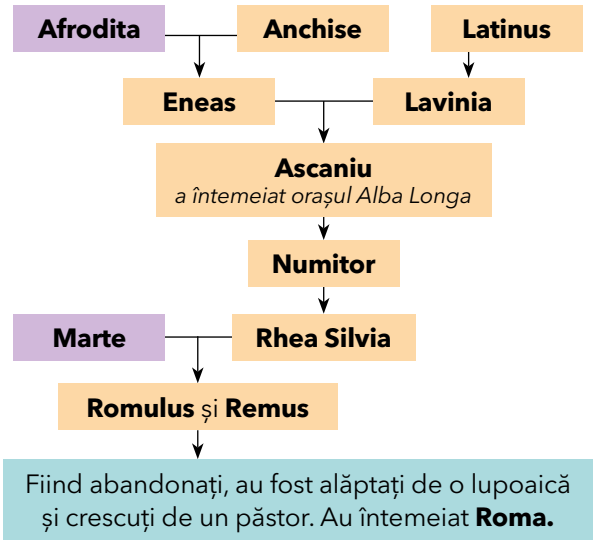

Figura 1. Legenda întemeierii Romei

VOCABULAR

- Asanare = **înlăturare a surplusului de apă dintr-o zonă mlăștinoasă.**
- Cloaca Maxima = **principal canal de scurgere în Roma antică, construit în epoca regalității și aflat la 5-6 m sub nivelul orașului.**
- Curie = **adunare a bărbaților romani capabili de a purta arme.**
- *Eneida* = **poem epic literar, din secolul I î.H., în care poetul roman Vergilius povestește legendara călătorie a lui Eneas spre Italia.**
- Senatul = **instituție alcătuită inițial din căpeteniile celor 300 de ginți din Roma; în timpul Republicii, numărul senatorilor a crescut la 900.**

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos și studiază harta.

„Locurile unde s-a întemeiat Roma dețineau o poziție strategică de primă importanță, în Lațiu, în Italia centrală […]. Se afla la încrucișarea unor diverse căi, adică fluviul Tibru el însuși, care înlesnea operații comerciale, exporturi și importuri și altele. Tibrul era navigabil. El se afla în apropierea unor importante saline, încât situl *(zona)* Romei servea ca un însemnat punct de tranzit al sării. [...] Tibrul navigabil, un port natural pe acest fluviu, un vad ori un loc unde râul putea fi ușor traversat, coline care erau lesne fortificabile. De asemenea, Roma sau viitoarea Romă se situa pe drumul care lega nordul de sudul Italiei, Etruria de «Grecia mare»."

(Eugen Cizek, *Istoria Romei*)

Figura 2. Cucerirea Italiei de către romani

a. Localizează, pe hartă, cetatea Roma și precizează două populații care au contribuit la întemeierea acesteia.

b. Folosind informațiile din hartă și din sursa dată, completează, pe caiet, un tabel după modelul celui de mai jos.

Așezarea geografică a Romei și cadrul natural	Avantaje
Câmpia Latium	poziție centrală: lega centrul de nordul Italiei
Fluviul Tibru	
	lesne fortificabile
Apropierea unor importante saline	

2. Studiază schema *Cele șapte coline (figura 3)*.

a. Numește colina pe care s-au stabilit primii locuitori ai Romei.

b. Analizează schema și precizează două avantaje ale poziționării acestei coline, în comparație cu celelalte șase.

Figura 3. Cele șapte coline (schemă)

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Denumirile lunilor anului, pe care le folosim astăzi, provin de la romani.**

ȘTIAI CĂ...

...pentru a omagia originea latină a poporului român, la începutul secolului XX, statul italian a făcut cadou României mai multe copii ale statuii *Lupoaica de pe Capitoliu*? Acestea au fost amplasate în București, Cluj, Chișinău și Timișoara.

DE REȚINUT

a. Potrivit legendei, Roma a fost întemeiată în anul 753 î.H. în Câmpia Latium, pe malul Tibrului, fapt confirmat de cercetările istorice.

b. Primii șapte regi ai Romei au fost de origine latină, sabină, respectiv etruscă.

c. Etruscii au avut un rol important în dezvoltarea civilizației romane.

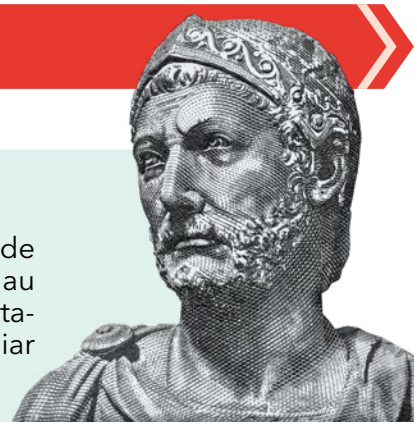

CARTAGINA

Era o colonie feniciană care domina comerțul din Mediterana de Vest. Aceasta a intrat în conflict cu romanii, purtând războaie care au durat mai bine de un secol (264–146 î.H.). Celebrul conducător al cartaginezilor, Hanibal, a fost învins de generalul roman Scipio Africanul, iar Cartagina a fost distrusă.

Statul roman

Statul roman: de la *monarhie* la *republică*. Ca urmare a abuzului de putere, ultimul rege etrusc a fost înlăturat și Roma a fost organizată ca ***republică*** (509 î.H.). În fruntea statului erau ***magistrații***, aleși pentru o perioadă limitată ca să se ocupe de treburile cetății. La aceste funcții publice aveau acces doar *patricienii*, proprietari de pământuri și de sclavi. Deși erau oameni liberi, *plebeii* nu aveau drepturi politice. În urma unor revolte (***secesiuni***), ei au câștigat dreptul de a-și alege reprezentanți în conducerea statului, *tribuni ai plebei*. Rolul *Senatului* a crescut și a fost organizată armata romană.

Războaie și expansiune teritorială. În primele secole ale Republicii, romanii au supus populațiile din centrul și sudul Peninsulei Italice. A urmat cucerirea Cartaginei și a bazinului Mării Mediterane: Macedonia, Grecia, o parte din Asia Mică. Marile cuceriri și contactul romanilor cu alte civilizații au dus la schimbări în modul lor de viață și în organizarea statului. Republica s-a confruntat cu o perioadă de criză, iar luptele interne au dus la împărțirea puterii sub forma ***triumviratelor***. Caesar a încercat să se impună ca unic conducător, dar a fost asasinat în anul 44 î.H. Sub aparența păstrării instituțiilor republicane, Octavian a cumulat tot mai multă autoritate și a făcut trecerea spre noua formă de conducere: *imperiul*.

Imperiul Roman: ascensiune și decădere. Octavian (27 î.H.–14 d.H.) avea atribuții politice, militare și religioase. El era ajutat de funcționari, iar rolul Senatului a scăzut. Cuceririle romanilor au continuat, iar, în timpul împăratului Traian (98–117), imperiul a atins maxima întindere teritorială. Din secolul al III-lea, Imperiul Roman a intrat în declin, ca urmare a revoltelor interne, dar și din cauza atacurilor populațiilor migratoare. Împărații Diocleția (284–305) și Constantin cel Mare (306–337) au realizat o serie de reforme, dar nu au reușit să salveze unitatea Imperiului. În anul 395, acesta a fost împărțit în Imperiul Roman de Răsărit și Imperiul Roman de Apus. Sub presiunile migratorilor germanici, istoria Imperiului Roman de Apus s-a încheiat în anul 476.

VOCABULAR

- **For = (din latinescul *forum*) piață publică în Roma antică.**
- **Magistrat = reprezentant ales de populație pentru a îndeplini o funcție publică în Republica Romană.**
- **Război civil = lupte între grupări politice din interiorul aceluiași stat.**
- **Republică = (din latină *res publica*, treburi publice) formă de guvernare în care cetățenii își aleg reprezentanții, care se ocupă de treburile publice pentru o perioadă limitată.**
- **Secesiune = formă de luptă a plebeilor, care se retrăgeau pe colina Aventin, urmărind să obțină recunoașterea unor drepturi.**
- **Triumvirat = formă de conducere în care puterea este împărțită între trei generali.**

DE REȚINUT

a. În evoluția sa, statul roman a cunoscut trei forme de organizare: regalitatea, republica și imperiul.

b. Ca urmare a războaielor de cucerire, Roma a devenit capitala unui imperiu întins pe trei continente: Europa, Asia și Africa.

c. În contact cu alte civilizații, romanii și-au schimbat modul de viață.

d. Începând cu secolul al III-lea, Imperiul Roman a intrat în declin.

ACTIVITĂȚI

1. Studiază harta de mai jos.

Figura 4. Cuceririle Romei imperiale

a. Localizează pe hartă *(figura 4)* teritoriile cucerite de romani până în timpul împăratului Traian.

b. Folosind informațiile de pe hartă, din lecție și din alte surse recomandate de profesor, completează pe caiet un tabel după modelul de mai jos.

Perioada	Teritorii cucerite	Conducători militari romani	Conducători ai popoarelor cucerite
Republica			
Imperiul	Dacia	Traian	Decebal

2. Analizează schema de mai jos și numește trei magistraturi din Republica Romană. Precizează cel puțin câte o atribuție pentru fiecare.

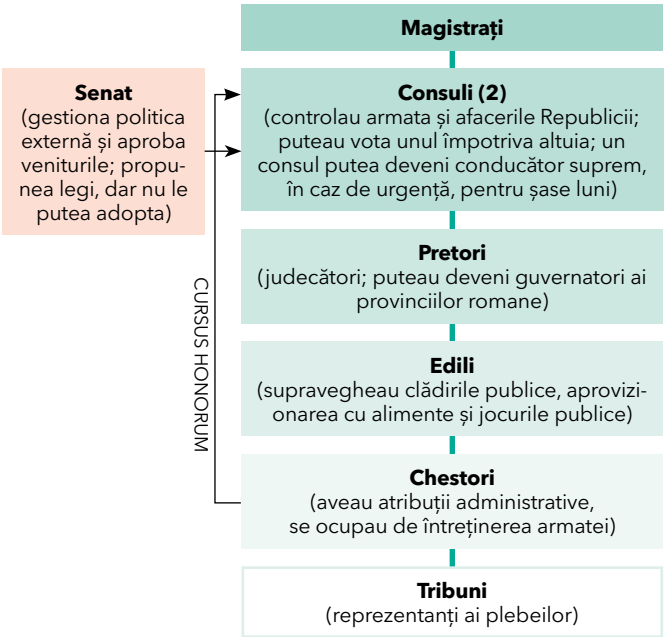

ȘTIAI CĂ...

...pentru a fi ales într-o magistratură, candidatul trebuia să fie cetățean roman, să fi făcut serviciul militar timp de 10 ani și să nu fi suferit condamnări? Se putea ajunge în aceste funcții numai într-o anumită ordine *(cursus honorum)*: chestor, edil, pretor, apoi consul.

3. Citește sursa de mai jos și rezolvă cerințele.

„În acest fel, Octavianus, fiind încă în viață și datorită faptelor sale, a fost considerat – cel dintâi – de către romani ca demn de venerat și numit de către ei Augustus. Întocmai ca și Caius Iulius Caesar, având chiar o mai mare putere decât acesta, el s-a proclamat singur conducător al patriei sale, cât și al tuturor popoarelor de sub autoritatea acesteia [...]."

(Appian, *Războaiele civile*)

a. Precizează, pe baza sursei, un motiv pentru care Octavian a primit titlul de Augustus *(figura 5)*.

b. Explică, în cel mult cinci rânduri, schimbarea intervenită în organizarea statului roman începând cu Octavian.

Figura 5. Octavian Augustus

NUMELE ROMANE

În lumea romană, la opt zile după naștere, copilul era primit în mod oficial în gintă. Printr-o ceremonie solemnă, băiatul primea *numele* ginții (numele principal), *prenumele* (numele personal), la care se adăuga numele propriei familii *(cognomen)*. În timp, a fost adăugat și un al patrulea sau al cincilea cognomen (poreclă), în funcție de anumite trăsături fizice sau morale.

Caius Iulius Caesar. *Înainte de a se proclama dictator pe viață a fost chestor, magistrat, mare preot (Pontifex Maximus), pretor, guvernator și consul.*

Viața cotidiană în lumea romană

Familia și virtuțile romane. Familia a avut un rol important în viața romanilor. Tatăl *(pater familias)* era unicul proprietar al tuturor bunurilor și avea autoritate supremă asupra membrilor familiei. Fiecare casă avea zeii săi protectori. Femeile romane se bucurau de unele drepturi: participau la întrunirile de familie și chiar la spectacole și la jocuri publice. Ele supravegheau sclavii, torceau lâna și țeseau pânza pentru îmbrăcăminte. Viața de familie a romanilor a fost guvernată de reguli stricte privind supunerea față de părinte, acceptarea legii și respectarea autorității.

Educația. Atmosfera din familie urmărea să facă din copilul roman un om bun și disciplinat. De la șapte ani, copiii învățau scrisul, cititul și socotitul sub supravegherea tatălui sau îndrumați de un ***libert***. După 11 ani, educația băieților putea continua cu învățarea unei limbi străine (greaca), a istoriei, a geografiei și cu studierea operelor marilor scriitori. În jurul vârstei de 16 ani, tinerii exersau arta vorbitului în public, *oratoria*. Educația era completată, în cazul celor înstăriți, cu un stagiu de filosofie la marile școli din Grecia. La 17 ani, tânărul era declarat major și trecut pe lista cetățenilor, cu drept de vot și apt pentru serviciul militar.

Jocurile. Timpul liber era ocupat de jocurile publice, organizate de stat sau de persoane particulare, pentru a sărbători victoriile și pentru distracție. Cele mai apreciate erau alergările de cai, cursele de care, exercițiile atletice, piesele de teatru, luptele între animale, competițiile navale, luptele gladiatorilor. Reprezentațiile se desfășurau în circuri, amfiteatre, la teatru, pe stadioane sau în bazine amenajate special pentru simularea unor confruntări navale.

VOCABULAR

- **Libert = sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului.**
- **Virtuți = însușiri morale pozitive; calități.**

DE REȚINUT

a. În familia romană, tatăl avea autoritate absolută.

b. Educația copiilor romani se făcea în familie și sub supravegherea liberților.

c. Jocurile publice reprezentau principala formă de petrecere a timpului liber al romanilor.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Cel mai bine păstrat teatru roman din Europa este în Orange, Franța. Face parte din Patrimoniul Mondial UNESCO.**

ACTIVITĂȚI

1. Studiază cu atenție *figura 6* și rezolvă cerințele.

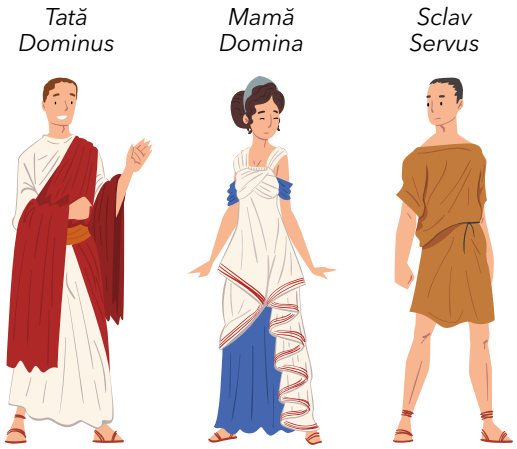

Figura 6. Vestimentația vechilor romani

a. Descrie, în cel mult cinci rânduri, vestimentația romanilor.

b. Menționează cel puțin o deosebire între îmbrăcămintea sclavilor și a celorlalți membri ai familiei.

2. *Virtuți* romane

în limba latină	în limba română
Auctoritas	Autoritate
Comitas	Amabilitate
Clementia	Iertare
Dignitas	Demnitate
Industria	Hărnicie
Veritas	Adevăr

Alege două dintre virtuți și menționează, pentru fiecare, o regulă de comportament valabilă în zilele noastre.

ȘTIAI CĂ...

...romanii au inventat lacătele, cheile de metal și sistemul de securitate prin pază?

...se spune că înghețata provine din gheața aromată, populară printre aristocrații romani în secolul al IV-lea î.H.?

...jocurile publice ocupau, ca timp, 60 de zile pe an în timpul Republicii, 64 de zile în timpul lui Octavian Augustus, 123 de zile în timpul lui Traian și 135 de zile în timpul lui Marcus Aurelius?

3. Citește sursa de mai jos.

„Romanii se schimbaseră foarte mult. Nu mai erau agricultori. Unii bogați cumpăraseră gospodăriile mai mici și acum aveau moșii enorme pe care le munceau cu sclavi. Nu numai cei care munceau în mine și la carierele de piatră erau sclavi, ci și profesorii particulari ai copiilor aristocrați erau deseori sclavi, prizonieri de război sau urmași ai prizonierilor de război. [...] Tot ce era grecesc era considerat la acea vreme frumos, așa că era o dovadă de noblețe la Roma să vorbești greaca, să citești vechii poeți eleni și să colecționezi opere de artă elene."

(Ernst H. Gombrich, *O scurtă istorie a lumii*)

a. Menționează, pe baza sursei și a informațiilor din lecție, două schimbări în viața romanilor după marile cuceriri.

4. Joc de rol

Formați echipe de cinci-șase elevi. Fiecare echipă va reprezenta o familie romană. Pe baza informațiilor din lecție și din alte surse, recreați împreună o zi din viața romanilor obișnuiți.

5. Portofoliu

Figura 7. Școala romană

Pe baza informațiilor din lecție și a imaginii de mai sus *(figura 7)*, scrie un text de cel mult o jumătate de pagină, cu titlul *O zi de școală în Roma antică*, având în vedere:

- precizarea rolului personajelor din imagine;
- descrierea atitudinii fiecărui personaj;
- menționarea unei asemănări și a unei deosebiri de școala din zilele noastre.

ORAȘUL ȘI MONUMENTELE PUBLICE

Roma era cel mai mare oraș al Antichității, având peste un milion de locuitori. **Forul roman** era principala piață publică și centrul vieții politice din Roma. Împărații s-au întrecut în a îmbogăți orașul cu edificii și monumente publice: palate, temple, statui, arcuri de triumf, teatre, circuri, amfiteatre, băi publice *(figura 8)*. După modelul Romei, au fost construite numeroase alte orașe atât în Italia, cât și în teritoriile cucerite de Imperiul Roman.

Figura 8. Forul roman

Apeductele erau sisteme de conducte și canale *(figura 9)* care aduceau apa în orașele romane pentru alimentarea locuințelor, a băilor publice, a fântânilor și grădinilor. Administrarea apeductelor era controlată de funcționari, care stabileau necesarul consumului de apă și asigurau întreținerea acestora.

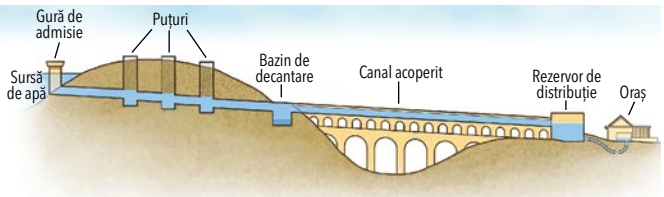

Figura 9. Schița de funcționare a apeductului

Termele romane erau construcții complexe și ample ca suprafață. Acestea cuprindeau vestiare, băi cu apă rece și caldă, piscine în aer liber, spații destinate exercițiilor fizice, locuri de plimbare, biblioteci. Aici, romanii își petreceau mare parte din timp pentru relaxare și distracție, dar și pentru discuții legate de evenimentele curente. Cele mai vestite la Roma au fost termele lui Caracalla *(figura 10)*, în care puteau intra peste 1 600 de persoane.

Figura 10. Ruinele termelor lui Caracalla

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos.

„Toate provinciile imperiului erau înfrumusețate în același spirit generos și de măreție publică și erau pline de amfiteatre, temple, porticuri, arcuri de triumf, băi și apeducte menite sănătății, devoțiunii și plăcerii chiar și celui mai modest dintre cetățeni."

(Edward Gibbon, *Istoria declinului și prăbușirii Imperiului Roman*)

a. Alege, pentru fiecare tip de construcție menționat în sursa de mai sus, câte un edificiu roman și realizează o descriere a acestuia după exemplul alăturat.

CE? primul apeduct construit de romani (312 î.H.)	**CINE?** Appius Claudius și Caius Plautius Venox
Aqua Appia (Apeductul Appian)	
UNDE? Roma	**DE CE?** pentru aprovizionarea cu apă a orașului

ȘTIAI CĂ...

...Caius Plautius a primit cognomenul (porecla) Venox pentru că a descoperit *vena* (izvorul) primului apeduct roman?

COLOSSEUM ȘI GLADIATORII

Colosseum reprezintă cel mai mare amfiteatru roman dedicat luptelor de gladiatori. Construcția a început în timpul împăratului Vespasian și a fost finalizată în anul 80, în timpul lui Titus, fiul său. Inițial, a fost numit *Amfiteatrul Flavian*, după numele dinastiei din care făceau parte cei doi împărați. Mai târziu, i s-a spus *Colosseum*, care însemna „gigantic". Avea o capacitate de 50 000 de spectatori care se așezau în zone diferite, în funcție de statutul social. Intrarea la Colosseum era liberă. Pe lângă luptele între gladiatori sau între gladiatori și animale, se organizau vânători de animale sălbatice (lei, tigri, urși, leoparzi, tauri sălbatici) și bătălii navale. Pentru acestea din urmă, arena se inunda cu apă, iar competitorii luptau de la bordul unor ambarcațiuni. Pentru ca spectacolul să fie complet, în apă erau aduși chiar și crocodili.

Figura 11. Statuia lui Spartacus

Gladiatorii erau sclavi, prizonieri de război, condamnați la moarte sau persoane care doreau faimă și avere. Erau de mai multe tipuri, în funcție de echipamentul purtat și de stilul de luptă. Primii gladiatori luptau cu o sabie numită *gladius*, de la care le vine și numele. Ei erau antrenați în școli speciale care aparțineau particularilor sau statului. Învingătorii erau recompensați cu bani, cu anularea pedepselor sau chiar cu eliberarea din sclavie. Cel mai celebru gladiator a fost Spartacus *(figura 11)*, originar din Tracia. El a organizat o mare răscoală a sclavilor, între anii 73–71 î.H.

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și rezolvă cerințele.

A. „Răscoala gladiatorilor și pustiirea Italiei, răscoală pe care cei mai mulți o numesc «războiul lui Spartacus» s-a iscat din următoarea pricină: un oarecare Lentulus Vatia instruia la Capua niște gladiatori, dintre care majoritatea erau gali și traci. Nu din pricina ticăloșiei lor, ci din pricina răutății stăpânului care-i cumpărase, erau închiși cu strășnicie, în vederea concursurilor cu gladiatori."

(Plutarh, *Viața lui Crassus*)

B. „Singur Seneca ne-a lăsat o condamnare a luptelor de gladiatori, pe care zice că nu le-a frecventat niciodată. S-a dus să viziteze Colosseumul, dar numai o singură dată și a rămas năucit. **«Omul, lucrul cel mai sfânt pentru om, este ucis aici în jocuri sportive»** a scris el înapoindu-se acasă."

(Indro Montanelli, *Roma, o istorie inedită*)

a. Precizează, pe baza sursei A, un motiv pentru care s-au răsculat gladiatorii.

b. Pornind de la afirmația marcată în sursa B, explică, în cel mult cinci rânduri, mesajul pe care îl transmite Seneca în legătură cu relațiile dintre oameni.

2. Portofoliu

Accesează tutorialul de pe *t.ly/MITY* și realizează o machetă din carton a Colosseumului.

ȘTIAI CĂ...

...din anul 1980, centrul istoric al Romei, inclusiv Colosseum, face parte din Patrimoniul Mondial UNESCO?

...salutul oficial al gladiatorilor era *„Ave Caesar! Morituri te salutant!"* („Slavă ție Caesar! Cei care se duc la moarte te salută!")?

...expresia *Panem et circensis (Pâine și circ)* provine din Roma antică? Pentru a controla populația, împărații romani credeau că este de ajuns să le asigure pâinea (hrana) și circul (distracția).

POMPEI

Orașul Pompei era situat în partea de sud a Italiei, la aproximativ 10 km depărtare de muntele Vezuviu *(figura 12)*. În Antichitate, orașul era o colonie prosperă a Romei, închinată zeiței Venus, cu o populație de aproximativ 20 000 de locuitori. În anul 79, vulcanul Vezuviu a erupt și a distrus în numai trei zile orașele Pompei și Herculaneum. Pliniu cel Tânăr a fost martor al acestei tragedii, pe care a descris-o în scrisorile adresate istoricului Tacitus. Potrivit lui, bucăți mari de stânci, cenușă și gaze toxice s-au abătut asupra orașului. Erupția a durat 18 ore, după care orașul Pompei a fost îngropat sub un strat de peste cinci metri de cenușă și lavă vulcanică. Cei mai mulți locuitori ai orașului au fost luați prin surprindere și și-au găsit astfel sfârșitul. Abia în secolul al XVIII-lea, un fermier a descoperit sub via sa urme ale orașului Pompei și au început săpăturile arheologice. Sub stratul care acoperise orașul au fost descoperite aproape intacte case, edificii publice, picturi, rămășițele locuitorilor conservate în cenușa vulcanică, statui, fresce și mozaicuri care dezvăluiau aspecte importante legate de modul de organizare a orașului și viața de zi cu zi a oamenilor *(figura 13)*.

Află mai multe despre descoperirea Pompeiului.

Figura 13. Portretul unei familii romane, pictură din Pompei

Figura 12. Ruinele orașului Pompei și Vezuviu, în fundal

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerința.

„S-a auzit dintr-odată un bubuit înspăimântător ca și cum munții s-ar fi ciocnit între ei, al cărui efect a fost o erupție de pietre enorme, azvârlite până în vârful muntelui și apoi izbucnirea unui foc nesfârșit și a unui fum gros care a acoperit tot cerul și a ascuns soarele întocmai ca la o eclipsă [...]. Totodată, în sus se ridică o imensă cantitate de cenușă care umplu pământul, marea și văzduhul, întinzându-se până departe, pe unde se nimerea, calamitate care lovi la întâmplare oameni, regiuni, turme, făcu să piară pești și păsări și, în plus, acoperi în întregime Herculaneum și Pompei."

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

a. Completează, pe caiet, răspunsurile pentru fiecare întrebare din cadranele de mai jos.

1. Ce afli? (fapt istoric)	**2. Ce vezi?** (imagini precizate)
3. Ce auzi? (sunete descrise)	**4. Ce simți?** (emoții, sentimente)

ȘTIAI CĂ...

...vulcanul Vezuviu a fost inactiv secole întregi înaintea marii erupții din anul 79?

...Pliniu cel Bătrân, om de știință și comandant militar, a murit asfixiat de gazele toxice, deoarece s-a apropiat prea mult de locul erupției?

...din anul 79, vulcanul Vezuviu a erupt de aproximativ 36 de ori?

ARMATA ROMANĂ

Armata a avut un rol important în evoluția statului roman. În Roma regală, bărbații participau pe cheltuiala proprie la apărarea cetății. Odată cu războaiele de extindere a teritoriului, rolul armatei a crescut și s-a modificat organizarea acesteia. Prin reforma generalului Marius, de la sfârșitul secolului al II-lea î.H., s-a permis accesul în armată tuturor cetățenilor, inclusiv celor fără avere, creându-se astfel o armată permanentă de profesioniști. Soldații erau plătiți pentru serviciul militar, care dura între 20 și 25 de ani. Armata romană era organizată în legiuni, fiecare având drapelul propriu și în jur de 5 000 de soldați, cetățeni romani. Pe lângă acestea erau și trupe auxiliare, formate din locuitori ai provinciilor. ***Infanteria*** era principala forță, iar ***cavaleria*** era utilizată în special pentru operațiuni de recunoaștere și hărțuire a adversarului. Cea mai mare parte a armatei a fost trimisă în ***provinciile*** de graniță. Aici erau organizate tabere militare fortificate *(castre)*. Sub îndrumarea arhitecților și a inginerilor militari, soldații romani au construit drumuri, apeducte, fortificații, canale de navigație. Ei au contribuit astfel nu doar la apărarea provinciilor, ci și la dezvoltarea economică a acestora.

Centuria era alcătuită inițial din 100 de soldați, care erau comandați de un centurion *(figura 14)*.

Cohorta era alcătuită din șase centurii.

Legiunea era alcătuită din zece cohorte de ***pedestrași***. La acestea se adăugau în jur de 120 de călăreți, care acționau ca mesageri sau cercetași. Legiunea mai cuprindea meseriași și alte categorii de personal, astfel încât se ajungea la peste 6 000 de oameni.

Figura 14. Centurion

ACTIVITĂȚI

1. Folosind informațiile din lecție, din imaginea alăturată *(figura 15)* și din alte surse online, construiește o machetă a unui castru roman.

2. Privește cu atenție imaginea soldatului roman *(figura 14)*. Notează pe caiet elementele descrise în sursa de mai jos, pe care le observi și în imaginea dată.

„Armele defensive ale infanteristului roman sunt casca de metal, platoșa din piele, dublată de mici plăci de metal, scutul. Armele ofensive sunt sulița ușoară, de aruncat în adversar, sabia și uneori lancea."

(Eugen Cizek, *Istoria Romei*)

Figura 15. Castrul roman de la Porolissum

VOCABULAR

- Pedestraș = **soldat care lupta pe jos; infanterist.**
- Cavalerie = **parte a armatei care folosește calul ca mijloc de luptă și de transport.**
- Provincie romană = **teritoriu cucerit de romani în afara Italiei, supus legilor și organizării romane.**

ȘTIAI CĂ...

...un soldat roman căra în spate un bagaj care cântărea în jur de 40 de kilograme?

...ofițerii și soldații romani primeau inițial o alocație de sare? În perioada Imperiului, acest *salarium* a fost transformat într-o alocație de bani.

ZEII ROMANILOR. TEMPLELE

Zeii. Romanii credeau că există câte o zeitate pentru fiecare loc, obiect sau împrejurare. Cei mai importanți zei erau cei care protejau *familia*, *agricultura* și *războiul*. Inițial, centrul vieții religioase era situat în casa fiecărui roman. Zeii casei erau: *Vesta*, zeița focului, *Ianus*, păzitorul ușii și al pragului casei, cei doi *Penați*, protectori ai bucatelor și ai proviziilor, cei doi *Lari*, care apărau familia și proprietățile acesteia. Un rol important îl aveau și *Manii*, zeii protectori ai strămoșilor. După cucerirea de noi teritorii, romanii au preluat zeități grecești, dar și din alte zone ale imperiului. S-a conturat astfel, după model grecesc, familia de zei romani formată din triada capitolină: Jupiter, Junona și Minerva *(figura 16)*. Octavian Augustus a impus *cultul imperial*, el fiind trecut în rândul zeilor. În cinstea împăraților romani se organizau ceremonii religioase, erau ridicate temple și statui în fiecare oraș al imperiului. Preoții aveau un statut special și un rol important în societatea romană.

Figura 16. Minerva, statuie de marmură

Templele. În construcția templelor, romanii au preluat elemente de arhitectură etruscă și greacă. Cele mai importante au fost templul închinat „triadei capitoline" Jupiter – Junona – Minerva, sanctuarul închinat zeului războiului (pe Câmpul lui Marte) și Panteonul, templul dedicat tuturor zeilor.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos și rezolvă cerințele.

„Cel mai important este, evident, Jupiter (zeul cerului, al fulgerelor și tunetelor, protectorul poporului roman, căruia îi este hărăzit să stăpânească peste întreaga lume); Junona (o divinitate prin excelență a femeilor, protectoarea nașterii) este soția acestuia, după care urmează Minerva (zeița artelor, a războiului și a inteligenței). [...] Urmează apoi toate celelalte divinități: Marte (zeul războiului), Venus (zeița dragostei și a frumuseții), Diana (zeița vânătorii și a lunii), Bacchus (zeul viței-de-vie și al vinului), Mercur, Vulcan etc."

(Alberto Angela, *O zi în Roma Antică. Secrete și curiozități*)

a. Pe baza sursei, a informațiilor din lecție și de pe internet, completează, pe caiet, un tabel după modelul dat mai jos.

2. Portofoliu

Alege alte două dintre templele ridicate de romani și realizează o descriere a acestora după exemplul de mai jos.

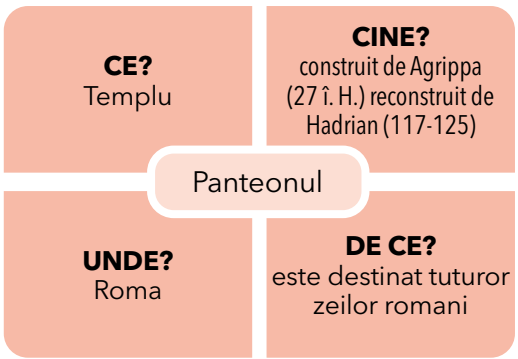

Zeități romane	Ce reprezintă	Simbol
		Era reprezentat cu două fețe: trecutul și viitorul.
	Zeița focului sacru	Preotesele ei, vestalele, aveau în grijă întreținerea focului sacru
Jupiter		Pasărea sacră: vulturul
	Soția lui Jupiter; zeița luminii, protectoarea femeilor și a nașterii	Pasărea sacră: păunul
Minerva		Pasărea sacră: bufnița
	Zeul războiului	Denumirea lunii martie provine de la numele său.
		Era înarmat cu un trident (suliță de pescuit) și umbla într-un car tras de hippocampi (caii mărilor).

CREȘTINISMUL

- **în timpul lui Octavian Augustus (27 î.H.–14 d.H.), nașterea lui Iisus**
- **în timpul împăratului Tiberius (14–37), crucificarea lui Iisus**
- **în timpul împăratului Nero (54–68) începutul persecuțiilor împotriva creștinilor**
- ***Edictul din Mediolanum* (313)**

Creștinismul a apărut în partea orientală a Imperiului Roman, fiind a doua religie, după iudaism, care are la bază credința în Dumnezeu. A fost întemeiată de Iisus, care s-a născut în provincia romană Iudeea. Momentul nașterii sale reprezintă anul I al erei creștine, adică începutul calendarului actual. Învățăturile lui Iisus au fost răspândite prin intermediul ***apostolilor*** și sunt cuprinse în partea a doua a *Bibliei*, numită *Noul Testament*. La început, autoritățile romane nu au acceptat noua religie și i-au persecutat pe creștini. Măsurile dure luate de autoritățile romane nu au oprit răspândirea noii religii. La începutul secolului al IV-lea, Constantin cel Mare *(figura 18)* și Licinius au acordat libertate de cult creștinilor, alături de celelalte culte. Împăratul Theodosie I (379–395) a proclamat creștinismul ca religie oficială, a interzis politeismul și a închis templele.

Figura 17. Donariul de la Biertan

Figura 18. Constantin cel Mare

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursele de mai jos și rezolvă cerințele.

A. „Eu Constantin Augustus și eu Licinius Augustus, reuniți în mod fericit la Mediolanum pentru a discuta toate problemele referitoare la securitatea și la binele public, am crezut că, [...] trebuie să reglementăm în primul rând cele referitoare la respectul față de divinitate adică să dăm creștinilor, ca și tuturor celorlalți, libertatea și posibilitatea ca fiecare să urmeze religia pe care o dorește, pentru ca divinitatea și ființa cerească, oricare ar fi ea, să ne fie favorabilă și binevoitoare."

(Eusebiu din Cesarea, *Edictul de la Mediolanum, 313*)

B. „Creștinii se adunau în *ecclesiae*, adică în biserici sau organizații care, în acele vremuri de început nu au avut în ele nimic secret sau conspirativ. [...] În aceste ecclesiae se propovăduia iubire în locul urii, [...] aici nu exista nici umbră de fereală sau secret, și că oricine venea era primit fără suspiciune sau neîncredere. [...] Venea aici tot felul de lume. Și, în general, era vorba de oameni muncitori și pașnici, de gospodari, mai modești sau mai înstăriți, care ajutau cu banii lor comunitățile creștine mai sărace."

(Indro Montanelli, *Roma, o istorie inedită*)

a. Menționează, pe baza sursei A, un motiv pentru care a fost acordată libertate de cult creștinilor.

b. Precizează, pe baza sursei B, denumirea edificiului în care se adunau creștinii.

c. Numește, din sursa B, două însușiri ale creștinilor.

VOCABULAR

- **Apostol = în creștinism, ucenic al lui Iisus; au fost în număr de doisprezece.**
- **Evanghelii = (din greacă *evanghelion* = vestea cea bună) scrieri sacre despre viața lui Iisus.**
- **Mesia = *Hristos* în limba greacă și *Christus* în limba latină.**

„TOATE DRUMURILE DUC LA ROMA"

Pe vremea Imperiului Roman, exista o rețea de drumuri care legau Roma de restul Italiei și de provincii. La fiecare 1 000 de pași, erau stâlpi de piatră, pe care era indicată distanța până la cele mai apropiate localități și până la orașul Roma. În forum, era instalat un stâlp cu vârful aurit, care era considerat începutul tuturor drumurilor din Imperiul Roman, de unde și expresia *„Toate drumurile duc la Roma"*.

Via dei Fori Imperiali

Romanizarea

Organizarea Imperiului Roman. Provinciile. Teritoriile cucerite de romani au fost organizate în ***provincii***, conduse de funcționari trimiși de la Roma. Provinciile de la granițele imperiului erau subordonate direct împăratului, iar cele din interior erau administrate de Senat. Funcționarii romani din provincii se ocupau de apărarea granițelor, de administrarea resurselor economice și de asigurarea ordinii. Roma a devenit un important centru politic, economic și cultural. Legătura între provincii sau dintre acestea și Roma era asigurată printr-o vastă rețea de drumuri și poduri. În provincii, erau respectate credințele și tradițiile locale, dar s-a impus un sistem unitar de administrare a resurselor, moneda unică și legislația romană.

Procesul de romanizare. Modul de organizare a provinciilor a favorizat răspândirea culturii și a civilizației romane în rândul populațiilor cucerite. Funcționarii romani, soldații, ***veteranii*** i-au influențat în cea mai mare măsură pe ***autohtoni***. În unele provincii, romanii au adus coloniști din diverse zone ale imperiului, care au desfășurat activități economice și au contribuit la dezvoltarea orașelor *(figura 19)*. Limba latină era limba oficială pe tot cuprinsul imperiului. ***Romanizarea*** popoarelor din provincii s-a intensificat prin acordarea, în anul 212, a dreptului de cetățenie romană tuturor locuitorilor liberi din imperiu.

Rezistența la romanizare. Unele popoare s-au romanizat, adică au preluat limba latină și mare parte din elementele culturii și civilizației romane. Altele, precum grecii și egiptenii, și-au păstrat limba și elementele de cultură și civilizație proprii. Mai mult, acestea au exercitat o mare influență asupra romanilor și au determinat anumite transformări în modul lor de viață și în organizarea statului.

Figura 19. Ruinele castrului roman de la Apulum

DE REȚINUT

a. Teritoriile cucerite de romani au fost organizate în provincii.

b. Organizarea unitară a provinciilor, legislația romană, funcționarii și armata au contribuit la răspândirea limbii latine și a modului de viață roman.

c. Romanizarea s-a produs în provinciile în care populația locală a preluat limba latină și elemente ale culturii și civilizației romane.

VOCABULAR

- **Autohtoni = populație care s-a format și dezvoltat pe teritoriul unde trăiește în prezent; localnici.**
- **Coloniști = persoane strămutate din locul de origine și stabilite în regiuni străine.**
- **Edict = decret prin care se stabileau reguli cu privire la o anumită problemă.**
- **Romanizare = procesul de preluare a limbii latine, a culturii și civilizației romane de către popoarele cucerite.**
- **Veteran = soldat liberat după terminarea serviciului militar.**

Figura 20. Drumurile romane în secolul al II-lea d.H.

Imperiul Roman la moartea lui Traian (117 d.H.)

Principalele drumuri romane

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Limba latină vorbită de romani și de popoarele cucerite se află la originea limbilor romanice moderne: *italiană, franceză, portugheză, română, spaniolă*.**

ȘTIAI CĂ...

...împăratului roman Marcus Aurelius Antoninus i s-a adăugat cognomenul (porecla) *Caracalla*, de la numele celtic al unei mantale lungi de ploaie, pe care acesta o îmbrăca foarte des? El a rămas în istorie prin *Edictul* din anul 212.

...educația, credințele religioase, obiceiurile alimentare și chiar vestimentația romanilor aveau puternice influențe grecești?

ACTIVITĂȚI

1. Localizează, pe harta de mai sus, teritoriile cucerite de romani și grupează-le, după următoarele cerințe:

a. continentul pe care se găseau;

b. două teritorii în care a avut loc procesul de romanizare;

c. două teritorii în care s-a menținut civilizația autohtonilor.

2. Citește sursa de mai jos și rezolvă cerințele.

„Toate țările pe care le-au cucerit legiunile romane au devenit provincii romane. [...] romanii le-au adus și tot felul de lucruri bune. Au construit drumuri. [...] Făceau mai ales niște apeducte grozave *(figura 21)*, care veneau de departe din munte până în vale, în orașe, unde alimentau multe fântâni limpezi și băi, pentru ca funcționarii romani să se bucure și în provincii de confortul cu care erau obișnuiți acasă."

(Ernst H. Gombrich, *O scurtă istorie a lumii*)

a. Precizează, pe baza sursei, denumirea teritoriilor cucerite de romani.

b. Numește, din sursă, două tipuri de construcții ale romanilor și menționează un motiv al realizării acestora în teritoriile cucerite.

Figura 21. Apeductul roman de la Cezareea, Israel.

RECAPITULARE

INVESTIGAȚIA

ETAPELE INVESTIGAȚIEI

I. **Prezentarea problemei:** Rolul personalităților în evoluția statului roman
II. **Modul de lucru:** în perechi
III. **Colectarea datelor (etapele cercetării):**
- Alcătuiți o listă cu personalitățile care au avut un rol important în evoluția statului roman.
- Alegeți personalitatea care v-a impresionat cel mai mult și imaginați-vă că îi luați un interviu.
- Stabiliți o listă de întrebări pe care i le-ați adresa (vă puteți ghida după modelul de mai jos).
- Realizați o listă a surselor istorice pe care le veți utiliza (cărți, pagini de internet, enciclopedii, biografii ale personalităților romane etc.).
- Comparați informațiile provenite din sursele consultate.

IV. **Realizarea sarcinii de lucru:** analiza datelor și formularea răspunsurilor la întrebările stabilite.
V. **Raportarea:** prin joc de rol. Stabiliți rolul fiecăruia și prezentați interviul în fața colegilor de clasă.

INTERVIU

Reporter: ***Traian, am aflat că, deși nu te-ai născut la Roma, ai fost ales să preiei conducerea Imperiului Roman. Ce anume crezi că l-a determinat pe Nerva să ia această hotărâre?***

Traian: Cred că a contat mult experiența mea militară și succesele pe care le-am avut în conducerea armatelor de pe Rin în Germania. Am intrat în armată încă de la vârsta de 17 ani, am devenit general și am avut o relație foarte bună cu soldații mei.

R: ***Știu că, în timpul tău, Imperiul Roman a ajuns la cea mai mare întindere teritorială. Care este cucerirea cu care te mândrești cel mai mult?***

T: Este dificil să aleg, dar cea mai importantă a fost victoria asupra dacilor, din anul 106.

R: ***De ce ai dorit atât de mult să cucerești Dacia?***

T: În primul rând pentru că dacii se aflau la granița Imperiului și deveneau tot mai puternici. Apoi, trebuie să recunosc, nu era de neglijat nici aurul din Dacia.

R: ***Se spune că ai luat multe bogății de la daci, inclusiv comoara regelui Decebal. Cum ai reușit să o găsești?***

T: Un apropiat al regelui mi-a dezvăluit locul unde era ascunsă. După victorie, am fost primit la Roma cu multă bucurie și mi s-a acordat titlul de ***Dacicus***. Am organizat serbări, am construit un nou forum, unde s-a înălțat Columna, pe care sunt scene din războaiele cu dacii.

Nume: MARCUS ULPIUS TRAIANUS
Născut: anul 53, Spania
Împărat roman: 98–117
Un fapt inedit: a fost primul împărat roman care nu s-a născut la Roma. Cu toate acestea, împăratul Nerva l-a numit succesor la conducerea Imperiului Roman.

R: ***Traian, Senatul Roman ți-a acordat și titlul de Optimus, adică „cel mai bun". De ce?***

T: Da, am primit acest titlu în anul 114, pentru că Senatul Roman a apreciat gloria pe care am adus-o Romei prin victoriile mele.

R: ***Care sunt planurile tale de viitor? Vrei să mergi pe urmele lui Alexandru cel Mare?***

T: Da, mi-am propus să cuceresc noi teritorii în Orient și să măresc granițele Imperiului.

R: ***Traian nu a reușit să finalizeze campania în Orient, din cauza răscoalelor populațiilor supuse, dar și din motive de sănătate. A murit în Asia Mică, pe 8 august 117. În secolele următoare, la urcarea pe tron a unui nou împărat, i se făcea urarea: Să fii mai fericit ca Augustus și mai bun ca Traian!***

Pe parcursul desfășurării activității, vei fi evaluat/ă pe baza grilei alăturate.

Atitudinea față de activitate	DA	NU
Manifestă interes față de sarcina de lucru.		
Urmează pașii indicați.		
Cere sprijin dacă are nevoie.		
Colaborează cu colegul de echipă.		
Acceptă și alte puncte de vedere.		
Își asumă responsabilități.		
Realizează sarcina dată până la capăt.		

EVALUARE

I. Scrie următoarele evenimente din istoria Romei antice, în ordinea cronologică a desfășurării lor: *inaugurarea Colosseumului, căderea Imperiului Roman de Apus, cucerirea Daciei de către romani, instaurarea Republicii Romane, întemeierea Romei, cucerirea Cartaginei de către romani.*

5 p × 6 = 30 de puncte

II. Stabilește, pe caiet, relația corectă dintre denumirile magistraturilor din timpul Republicii Romane, înscrise în coloana A, și responsabilitățile corespunzătoare, înscrise în coloana B.

A	B
1. Consuli	a. judecători
2. Pretori	b. stabilesc impozitele
3. Edili	c. aprovizionarea orașului, organizarea jocurilor
4. Tribuni	d. conducerea Republicii
5. Chestori	e. reprezentanți ai plebeilor
	f. întreținerea armatei

4 p × 5 = 20 de puncte

III. Citește cu atenție sursele de mai jos.

A. „Învăluit într-un veșmânt albastru elegant, *[dominus]* se îndreaptă cu pași lenți către o mică structură din lemn, atașată de un perete. Pare un mic templu, cu frontispiciul triunghiular susținut de două coloane. Într-adevăr, este locul sacru al casei: *lararium*. Aici sunt venerați Larii, divinitățile protectoare ale familiei. [...] Alături se află statuile altor două zeități, Mercur și Venus. Sclavul îi întinde stăpânului o tăviță pe care stau ofrandele. Cu mișcări solemne și îngânând fraze ritualice, *dominus* le depune în *lararium*, într-o cupă dispusă chiar dinaintea statuetelor. Apoi aprinde rășini și esențe aromatice. Fiecare zi începe cu acest ritual de dimineață, care nu se desfășoară numai aici, ci în mii de alte locuințe."

(Alberto Angela, *O zi în Roma Antică. Secrete și curiozități*)

B. „După ce i-au persecutat pe creștini, împărații din secolul al IV-lea au făcut din creștinism religia oficială a Imperiului. În această epocă de angoase, creștinismul făgăduia credincioșilor săi reînvierea la sfârșitul timpurilor, mântuirea veșnică pentru credincioșii care au dus o viață virtuoasă și repararea nedreptăților și a inegalităților societății pământești în lumea de dincolo."

(Jacques Le Goff, *Europa explicată tinerilor*)

- Plecând de la sursele date, răspunde la cerințele de mai jos.

1. Precizează, pe baza sursei A, numele locului sacru dintr-o locuință romană și persoana din familie care realizează ritualul.
2. Compară sursele și menționează o deosebire între religia romanilor din perioada la care face referire sursa A și cea la care se referă sursa B.
3. Numește, din sursa A, o zeitate romană și precizează numele divinității corespunzătoare din mitologia greacă.
4. Menționează doi împărați din secolul al IV-lea și precizează rolul fiecăruia în evoluția creștinismului în Imperiul Roman.

Se acordă 40 de puncte, distribuite astfel:
(1.) 4 puncte
(2.) 10 puncte
(3.) 6 puncte
(4.) 20 de puncte

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

Grilă de autoevaluare

I. *întemeierea Romei, instaurarea Republicii Romane, cucerirea Cartaginei de către romani, inaugurarea Colosseumului, cucerirea Daciei de către romani, căderea Imperiului Roman de Apus.* **II.** 1. d; 2. a; 3. c; 4. e; 5. f. **III.** 1. *lararium, dominus;* 2. Exemplu: *în perioada la care face referire sursa A romanii erau politeiști, iar în perioada la care face referire sursa B, ei au trecut la creștinism, care era o religie monoteistă;* 3. Exemplu: *Venus din sursa A are corespondent în mitologia greacă pe Afrodita*. 4. Exemplu: *Constantin cel Mare a acordat libertate de cult creștinilor.*

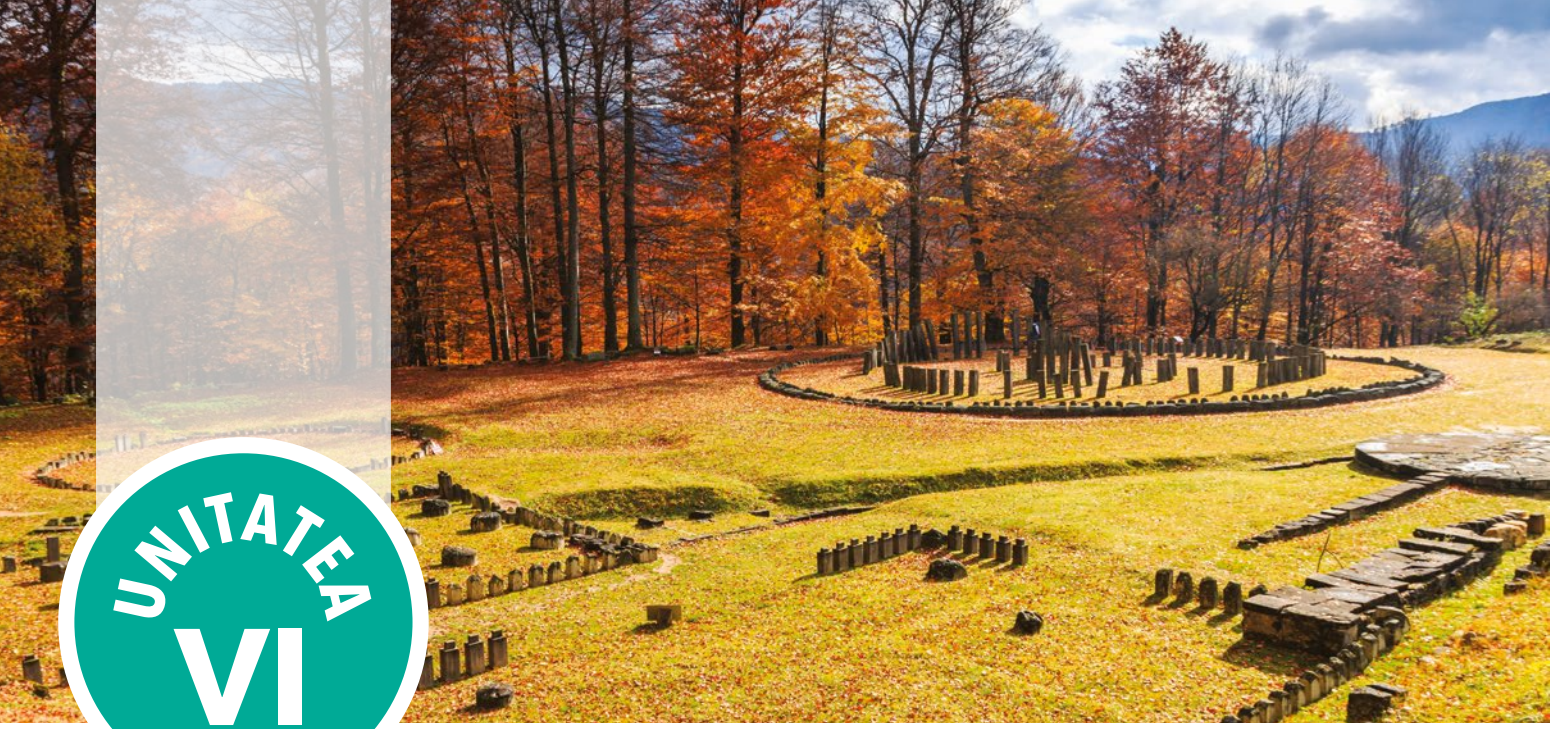

UNITATEA VI

GETO-DACII

„Neamul tracilor este cel mai numeros din lume, după cel al inzilor. Dacă ar avea un singur cârmuitor sau dacă tracii s-ar înțelege între ei, ar fi de nebiruit și cu mult mai puternic decât toate neamurile […]. Tracii au mai multe nume, după regiuni, dar obiceiurile sunt cam aceleași la toți." (Herodot, *Istorii*)

1. GEȚII ȘI DACII. RÂNDUIELI, OBICEIURI, CREDINȚE
2. BUREBISTA ȘI DECEBAL. RĂZBOAIELE DACO-ROMANE

CUNOȘTINȚE

Lecțiile din această unitate îți vor dezvălui informații despre geto-daci și modul lor de viață, despre credințele, obiceiurile și tradițiile lor. Vei afla cum s-a format primul stat dac și cum a evoluat acesta până la cucerirea romană. Vei înțelege rolul unor personalități în procesul de unificare a geto-dacilor și în organizarea apărării în fața pericolului extern.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse în această unitate, vei localiza pe hartă spațiul în care au locuit triburile geto-dacilor, granițele statului dac în timpul regilor Burebista și Decebal. Vei plasa pe axa timpului faptele istorice, vei lucra cu diverse surse pentru a descrie rolul personalităților și elementele specifice culturii și civilizației geto-dacilor.

82–44 î.H. Burebista	87–106 d.H. Decebal	89 d.H. pacea dintre Decebal și Domițian	101–102 d.H. primul război daco-roman	105–106 d.H. al doilea război daco-roman	106 d.H. organizarea provinciei Dacia Romană

ZALMOXIS

Se spune că Zalmoxis ar fi fost un get care a trăit în preajma lui Pitagora. După ce și-a însușit învățătura acestuia, a călătorit în Egipt și s-a întors la ai săi, unde a devenit zeul suprem. Prin credința în Zalmoxis, geto-dacii au învățat „să fie nemuritori".

Geții și dacii. Rânduieli, obiceiuri, credințe

Geții și dacii făceau parte din neamul tracilor. Tracii au fost unul dintre cele mai mari popoare ale Antichității. Ei erau organizați în triburi care locuiau într-o zonă întinsă de la Carpații Nordici până la Marea Egee. Triburile tracice de la nord de Dunăre au fost cunoscute sub numele de *geți*, în izvoarele grecești, și de *daci*, în izvoarele romane. Geții și dacii formau același popor și vorbeau aceeași limbă.

Ocupații și mod de viață. Principalele ocupații ale geto-dacilor erau agricultura, creșterea vitelor și albinăritul. Ei practicau și meșteșuguri, precum prelucrarea lemnului, olăritul, extragerea și prelucrarea metalelor. Modul lor de viață a fost influențat de grecii din coloniile de pe țărmul Mării Negre, cu care făceau schimb de mărfuri. Vindeau grâu, miere, ceară, piei, blănuri, sclavi și cumpărau podoabe, țesături, ulei de măsline, vin, ceramică. Trăiau în comunități sătești, în bordeie sau locuințe de suprafață din lemn, lut și piatră. Unele așezări erau fortificate cu valuri de pământ și șanțuri. Cei bogați trăiau în locuințe mari și spațioase, iar unii, în adevărate cetăți, așezate pe înălțimi. Acestea erau construite din pământ și lemn, după un model special, numit de către arheologi ***murus dacicus***.

Rânduieli, obiceiuri, credințe. Geto-dacii erau organizați în triburi și uniuni de triburi, conduse de șefi militari sau regi. Populația era formată din aristocrați (***tarabostes*** sau *pileati*) și oameni de rând (***comati***). Sclavii erau în număr redus și folosiți la muncile casnice. Geto-dacii credeau în mai mulți zei, dar aveau o divinitate supremă, Zalmoxis. Preoții erau respectați, stăpâneau scrierea și aveau cunoștințe de astronomie, medicină și botanică. Marele preot se bucura de autoritate în rândurile geto-dacilor.

VOCABULAR

- Comati = **oameni liberi, care formau marea masă a populației dacice.**
- Dava = **așezare dacică fortificată.**
- Istru = **denumirea dată de greci Dunării.**
- *Murus dacicus* = **denumirea, în limba latină, a zidului dacic.**
- Tarabostes = **„cei de neam bun"; aristocrația dacică.**

DE REȚINUT

a. Geto-dacii au reprezentat ramura nordică a neamului tracilor.

b. Prin schimbul de produse cu coloniștii greci, geto-dacii au preluat elemente ale culturii și civilizației grecești.

c. Credința în nemurirea sufletului și într-o viață fericită după moarte îi determina pe geto-daci să lupte cu mult curaj în războaie.

Află mai multe despre cetățile dacice.

ȘTIAI CĂ...

...grecii au împrumutat anumite obiceiuri și chiar anumiți zei de la traci? Un exemplu este zeul Dionysos.

...căciula dacică, numită *pileus*, era un semn distinctiv pentru cei care făceau parte din rândul aristocrației?

ACTIVITĂȚI

1. Analizează harta Europei de sud-est, secolul I î.H., și răspunde cerințelor de mai jos.

a. Menționează trei colonii grecești cu care geto-dacii au realizat schimburi de mărfuri.

b. Numește trei cursuri de apă și menționează denumirea actuală a acestora.

c. Precizează trei așezări de tip ***dava.***

Figura 1.
Steagul dacic de luptă

2. Citește sursele de mai jos și rezolvă cerințele.

A. „Înainte de a ajunge la ***Istru,*** [Darius] îi supuse mai întâi pe geții care se cred nemuritori. […] Geții au fost robiți pe dată, măcar că ei sunt cei mai viteji și mai drepți dintre traci."

(Herodot, *Istorii*)

B. „Elenii i-au socotit pe geți de neam tracic. Acești geți locuiau și pe un mal și pe celălalt al Istrului. [...]. Dacii au aceeași limbă ca și geții."

(Strabon, *Geografia*)

C. „Eu îi numesc daci [...] cum își spun ei înșiși și cum le zic și romanii, măcar că știu că unii dintre greci îi numesc geți."

(Cassius Dio, *Istoria romană*)

a. Menționează, pe baza sursei A, o trăsătură a geților.

b. Scrie literele corespunzătoare surselor care se referă la originea daco-geților.

c. Precizează, pe baza sursei C, numele folosit de romani pentru a-i desemna pe locuitorii de la nordul Dunării.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **În muzeele din România pot fi admirate obiecte din aur aparținând geto-dacilor. Printre acestea se numără brățările de aur de la Sarmizegetusa *(figura 2)*, coiful dacic de la Coțofenești *(figura 3)*, obiecte din aur nativ de la Muzeul Aurului din Brad.**

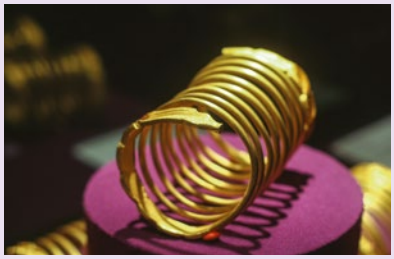

Figura 2.
Brățară de aur dacică

Figura 3.
Coiful dacic de la Coțofenești

COMOARA LUI DECEBAL

Se spune că Decebal a ascuns sub albia râului Sargeția o mare cantitate de aur și argint, precum și multe alte lucruri prețioase. Prin trădarea unui apropiat al său, care se numea Bicilis, comorile au fost descoperite și transportate la Roma.

Burebista și Decebal. Războaiele daco-romane

Burebista – *„cel dintâi și cel mai mare dintre regii Traciei”*. La începutul secolului I î.H., Burebista i-a unit pe geto-daci sub autoritatea sa, sprijinit de marele preot Deceneu. Centrul statului dac era în Munții Orăștiei. Dacii au construit aici cetăți rezistente din piatră, cu rol de apărare. Cu o armată numeroasă, Burebista a reușit să-i înfrângă pe celți și să supună coloniile grecești de pe litoralul Mării Negre.

Statul dac de la Burebista la Decebal. După moartea lui Burebista, statul dac s-a destrămat. În Munții Orăștiei s-a menținut autoritatea lui Deceneu și a altor mari preoți. O parte din teritoriile fostului regat dac au intrat sub stăpânirea romanilor. Unele teritorii din partea de vest au fost incluse în provincia Pannonia. La sudul Dunării, romanii au organizat provincia Moesia, din care a făcut parte și Dobrogea.

Figura 4. Ruinele Capitalei Daciei – Sarmizegetusa Regia, Munții Orăștiei.

ȘTIAI CĂ...

...lucrările construcției podului de la Drobeta au fost conduse de Apollodor din Damasc și au durat doi ani (103–105)?

Decebal și războaiele daco-romane. Din cauza creșterii pericolului roman, Decebal a refăcut unitatea statului dac. El s-a remarcat în confruntările cu armatele romane și a reușit să încheie o pace avantajoasă cu împăratul Domițian, în anul 89. Noul împărat al Romei, Traian, a hotărât să anuleze pacea și să cucerească Dacia. Primul război (101–102) s-a încheiat cu o pace dezavantajoasă pentru daci. Condițiile păcii nu au fost respectate de niciuna dintre părți. Traian a hotărât construirea podului de peste Dunăre, de la Drobeta *(figura 5)*, și a pornit un nou război, între anii 105–106. Armata romană a ieșit victorioasă, iar o parte a teritoriului locuit de geto-daci a devenit provincia *Dacia Romană*.

Figura 5.
Rămășița capului de pod, pe malul românesc al Dunării

DE REȚINUT

a. Sub conducerea lui Burebista, statul dac a fost organizat ca o monarhie cu caracter militar.

b. Decebal a refăcut unitatea statului dac și a încercat să reziste în fața expansiunii romane.

c. Înfrângerea dacilor și moartea lui Decebal au dus la sfârșitul statului dac.

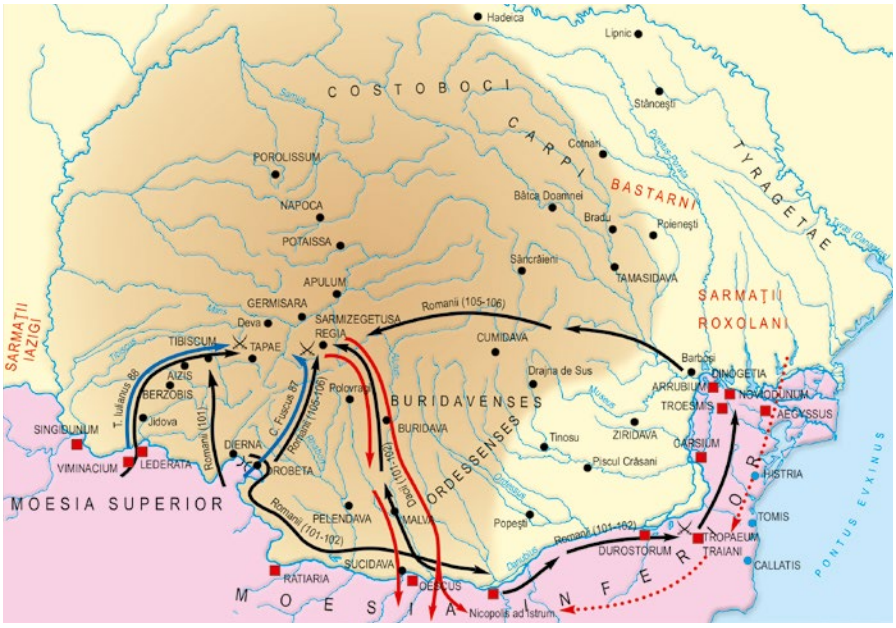

Figura 6. Războaiele daco-romane

- Principalele locuri de înfruntare între daci și romani
- CARPI — Triburi dacice
- BASTARNI — Alte triburi
- Podul lui Traian
- Teritoriul aflat sub autoritatea lui Decebal
- Așezări și cetăți dace
- Localități și castre pe teritoriul roman
- Orașe grecești
- Atacul dacilor împotriva Imperiului Roman (85–86)
- Atacuri romane asupra dacilor în vremea lui Domitian (87, 88)
- Atacuri romane spre Tapae (101)
- Atacul sarmaților roxolani și al burilor (101–102)
- Marșul armatelor romane ale lui Traian împotriva lui Decebal și a aliaților lui (101–102, 105-106)
- Atacul lui Decebal asupra trupelor romane după bătălia de la Tapae (101–102)

ACTIVITĂȚI

1. Compară harta de la pagina 82 cu harta de mai sus. Precizează două diferențe privind granițele regatului dac în cele două perioade istorice.

2. Menționează două provincii romane din vecinătatea regatului condus de Decebal.

3. Numește capitala statului dac în timpul lui Decebal și alte două cetăți de apărare din apropierea acesteia.

4. Citește sursele de mai jos și rezolvă cerințele.

A. „Ajungând în fruntea neamului său, care era istovit de războaiele dese, getul Burebista l-a înălțat atât de mult prin exerciții, abținere de la vin și ascultare față de porunci încât în câțiva ani a făurit un stat puternic și a supus geților cea mai mare parte a populațiilor vecine. Ba încă a ajuns să fie temut și de romani." (Strabon, *Geografia*)

B. „Decebal, temându-se ca romanii, după victoria lor, să nu ajungă până la reședința sa regală, puse să fie tăiați de ramuri arborii din împrejurimi și înfipse arme în trunchiurile lor cu gândul ca dușmanii, înspăimântați de această priveliște, care apărea ca o oștire gata de atac, să se retragă. Ceea ce s-a și întâmplat." (Cassius Dio, *Istoria romană*)

a. Precizează, pe baza sursei A, două modalități prin care Burebista a reușit să creeze un stat puternic.

b. Menționează, pe baza sursei B, strategia utilizată de Decebal. Explică, în aproximativ trei rânduri, motivul pentru care Decebal a aplicat această strategie.

5. Portofoliu

Accesează linkul *t.ly/ltOU*.
Realizează o bandă desenată, în care să reprezinți trei scene de pe Columna lui Traian care te-au impresionat.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Basoreliefurile de pe Columna lui Traian din Roma *(figura 7)* reprezintă un izvor important pentru istoria românilor.**
- **Monumentul Tropaeum Traiani de la Adamclisi amintește de confruntările dintre Decebal și Traian din primul război daco-roman.**

Figura 7. Scenă de pe Columna lui Traian, Roma, Italia

RECAPITULARE

1. Recitește lecțiile despre geto-daci. Completează, pe caiet, informațiile solicitate în schema de mai jos.

Geto-dacii	
origine	zona de locuire
↓	
Modul de viață	
ocupații	credințe
↓	
Regatul dac	
Burebista	Decebal

2. Citește sursele de mai jos și rezolvă cerințele.

A. „Traian construi peste Istru un pod de piatră *(figura 8)*, pentru care nu știu cum să-l admir îndeajuns. Minunate sunt și celelalte construcții ale lui Traian, dar acesta este mai presus de toate acelea. Stâlpii, din piatră în patru muchii, sunt în număr de douăzeci; înălțimea este de o sută cincizeci de picioare, în afară de temelie, iar lățimea de șaizeci. Ei se află, unul față de altul, la o distanță de o sută șaptezeci de picioare și sunt uniți printr-o boltă. [...] Traian se temea că, după ce îngheață Istrul, să nu se pornească război împotriva romanilor rămași dincolo și construi acest pod, pentru ca transporturile să se facă cu ușurință peste el."

(Dio Cassius, *Istoria romană*)

B. „Traian trecu Istrul pe acest pod; și a purtat război mai mult cu chibzuială decât cu înfocare, biruindu-i pe daci după îndelungi și grele strădanii. El însuși dădu multe dovezi de pricepere la comandă și de vitejie, iar oștenii trecură împreună cu dânsul prin multe primejdii și dădură dovadă de vrednicie."

(Dio Cassius, *Istoria romană*)

a. Menționează, pe baza sursei A, un motiv pentru care a fost construit podul peste Istru.

b. Precizează conflictul militar la care se referă sursa B.

c. Descrie, în aproximativ cinci rânduri, podul peste Istru, folosind două informații din sursa A.

d. Numește arhitectul care a realizat podul la care fac referire sursele date.

Figura 8. Podul construit de romani peste Dunăre (reconstituire)

3. Asociază termenii din coloana A cu explicațiile corespunzătoare din coloana B.

A	B
1. comati	a. așezare dacică fortificată
2. dava	b. „cei de neam bun"
3. tarabostes	c. oameni liberi

4. Numește edificiile din imaginile alăturate. Realizează pentru fiecare o prezentare după modelul dat mai jos.

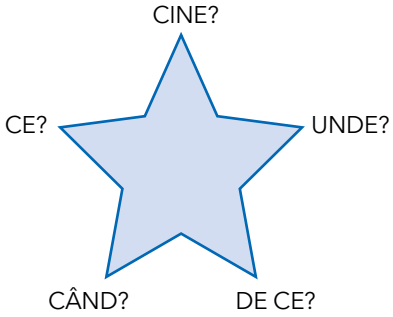

EVALUARE

I. Scrie în ordine cronologică următoarele date din istoria geto-dacilor: 102, 89, 106, 44 î.H., 103. Asociază fiecărei date evenimentul istoric corespunzător.

4 p + 5 × 4 p = 24 de puncte

II. Transcrie textul de mai jos și completează fiecare spațiu cu termenul corespunzător din lista dată.

Geto-dacii făceau parte din neamul … . Ei au fost amintiți cu numele de … în izvoarele grecești și cu numele de … în izvoarele romane. Primul rege al geto-dacilor a fost … . El a fost sprijinit de marele preot … . Unitatea statului dac a fost refăcută în timpul lui … . El a fost înfrânt de împăratul roman … .

Lista termenilor: *Burebista, celți, daci, Decebal, Deceneu, Domițian, geți, traci, Traian, Vezinas*.

3 p × 7 = 21 de puncte

III. Caută, în aritmogriful de mai jos, denumirile cetăților dacice și notează-le pe caiet.

6 x 5 p = 30 de puncte

B	I	X	Q	C	O	S	T	E	Ș	T	I	D
S	A	R	M	I	Z	E	G	E	T	U	S	A
O	T	R	M	C	Z	E	G	E	T	U	S	A
M	C	Z	E	G	E	T	Ț	A	I	P	O	N
B	Ă	N	I	Ț	A	I	B	R	G	C	N	K
E	P	I	A	T	R	A	R	O	Ș	I	E	B
W	Â	I	Ă	V	F	S	A	R	U	B	M	P
B	L	I	D	A	R	U	P	D	C	E	S	A
M	N	S	Â	P	D	C	I	D	A	R	U	U
Ă	A	B	L	I	D	A	D	R	B	U	G	S

IV. Citește cu atenție sursa și rezolvă cerințele.

„Daco-geții aveau și aplecare spre frumos […]. S-au păstrat ornamente și figuri sculptate în piatră, turnate în bronz, bătute cu ciocanul în fier și argint, scrijelite în os, adâncite în pasta vaselor. Sunt remarcabile fibulele (un fel de ace de siguranță) ornamentale, aplicele de argint, inelele și brățările [...] ceramica pictată și smălțuită a daco-geților."

(Ioan-Aurel Pop, *Istoria românilor pentru elevi*)

1. Menționează, pe baza sursei, o însușire a daco-geților.
2. Numește, din sursă, două obiecte realizate de daco-geți și menționează materialele utilizate pentru realizarea acestora.
3. Precizează, pe baza sursei, o caracteristică a ceramicii daco-geților.

Se acordă 15 puncte, distribuite astfel:
(1.) 3 puncte
(2.) 9 puncte
(3.) 3 puncte

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

Grilă de autoevaluare

I. 44 î.H. – moartea lui Burebista; 89 – pacea dintre Decebal și Domițian; 102 – pacea dintre Decebal și Traian; 103 – începutul construcției Podului de la Drobeta; 106 – cucerirea Daciei de către romani. **II.** *tracilor, geți, daci, Burebista, Deceneu, Decebal, Traian.* **III.** *Costești, Sarmizegetusa, Bănița, Piatra Roșie, Blidaru, Căpâlna.* **IV.** 1. Exemplu: *aveau și aplecare spre frumos.* 2. Exemplu: *obiecte: ornamente și figuri, fibule ornamentale, aplice; materiale din care erau realizate: piatră, bronz, fier, aur, argint.* 3. Exemplu: *pictată, smălțuită.*

UNITATEA VII

CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

„Islamul n-a călătorit numai prin armele sale. El a dat civilizației Occidentului câteva din cele mai frumoase moșteniri ale sale. [...] Cucerirea orașului Toledo, în 1085, va marca o cotitură decisivă a acestei istorii, intensificând mișcarea de traducere a lucrărilor arabe în latină și în ebraică. [...] Astfel se naște o imensă febrilitate care va atinge mai ales filosofia, astronomia, medicina." (André Miguel, *Islamul și civilizația sa*)

1. APARIȚIA ISLAMULUI. CREDINȚA MUSULMANĂ. EXPANSIUNEA MILITARĂ ȘI CULTURALĂ A ISLAMULUI

CUNOȘTINȚE

În această unitate vei afla cum a luat naștere o nouă religie monoteistă și care a fost importanța acesteia în dezvoltarea civilizației islamice. Vei descoperi rolul lui Mahomed în întemeierea credinței musulmane și în crearea statului arab. Vei învăța despre expansiunea militară și culturală a Islamului, precum și despre contribuția civilizației arabe la îmbogățirea patrimoniului culturii universale.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților din această unitate, vei localiza pe harta istorică Peninsula Arabiei și direcțiile de expansiune a musulmanilor. Vei plasa pe axa timpului principalele momente în apariția și răspândirea credinței islamice. Vei lucra cu termeni și surse istorice pentru a descrie rolul civilizației arabe la dezvoltarea culturii universale.

16 iulie 622 *Hegira*	632 începutul expansiunii militare	639–710 cucerirea Africii de Nord	661–750 dinastia Omeiazilor	711 începutul cuceririi Peninsulei Iberice	750–1258 dinastia Abbasizilor

PROFETUL MAHOMED

Se retrăgea adesea pe Muntele Hira din apropierea orașului Mecca. Acolo i s-a arătat îngerul Gabriel, care i-a dezvăluit mesajul divin. Mahomed a fost convins că Allah l-a ales pentru a transmite oamenilor noua învățătură.

Mahomed este „vizitat" de Arhanghelul Gabriel, care îi „dicteaza" Coranul.

Apariția Islamului. Credința musulmană. Expansiunea militară și culturală a Islamului

Apariția Islamului. Religia islamică a apărut în secolul al VII-lea, în Peninsula Arabiei. Ținutul, în mare parte deșertic, era locuit de triburi nomade, care se ocupau cu păstoritul și comerțul. Drumurile pentru caravane care străbăteau zona au favorizat dezvoltarea orașelor Mecca și Yathreb. Mecca era și centrul religios al arabilor, care erau politeiști. Aici s-a născut Mahomed, întemeietorul credinței islamice sau musulmane. Negustorii din oraș nu au acceptat noua religie și l-au silit pe Mahomed să se refugieze la Yathreb (Medina). Aici a atras mai mulți credincioși, a organizat o armată și a cucerit Mecca. Noua religie a contribuit la unificarea triburilor arabe într-un singur stat.

Credința musulmană. Noua credință susține existența unui Dumnezeu unic *(Allah)*, care a transmis mesajul prin intermediul ***profetului*** Mahomed. Cartea sfântă a Islamului este Coranul, care cuprinde învățăturile lui Mahomed și îndatoririle de bază pe care orice credincios trebuie să le îndeplinească. Viața unui ***musulman*** se desfășoară în ritmul unui calendar lunar de 354 de zile, având ca punct de plecare ***Hegira***. Lăcașurile de rugăciune se numesc *moschei*. Acestea au fost folosite, de-a lungul timpului, ca locuri de judecată, școli și adăposturi pentru pelerini.

Expansiunea militară și culturală a Islamului. Urmașii lui Mahomed, ***califii***, au cucerit Siria, Palestina și Egiptul, organizând Marele Califat Arab. Sub dinastia Omeiazilor, arabii au ajuns la frontierele Indiei și, din nordul Africii, au trecut în Spania, stabilind capitala la Damasc, Siria. În timpul dinastiei Abbasizilor, au fost cucerite noi teritorii (Sicilia, Creta), iar capitala a fost mutată la Bagdad. Califii Abbasizi au introdus limba arabă în administrație, au susținut învățământul și activitatea de traducere. Astfel, operele fundamentale ale științei și filosofiei grecești și orientale au fost transmise Europei prin intermediul limbii arabe. Biblioteca din Bagdad a devenit un important centru de cercetare, unde învățații arabi au perfecționat cunoștințele de astronomie *(figura 1)*, matematică, medicină, filosofie, preluate de la popoarele cucerite. Arhitectura arabă s-a remarcat prin motive geometrice și vegetale (arabescuri), precum și arcade care susțineau sălile moscheilor și ale palatelor.

Figura 1. Al-Biruni, cel care a explicat formarea eclipsei de lună din 17 septembrie 1019.

DE REȚINUT

a. Mahomed este întemeietorul religiei islamice, apărută în secolul al VII-lea, în Peninsula Arabiei.

b. *Coranul* cuprinde învățăturile lui Mahomed și îndatoririle de bază ale credincioșilor musulmani.

c. Urmașii lui Mahomed au cucerit teritorii întinse din Asia, Africa și Europa, în care au răspândit cunoștințe și practici preluate de la popoarele cucerite.

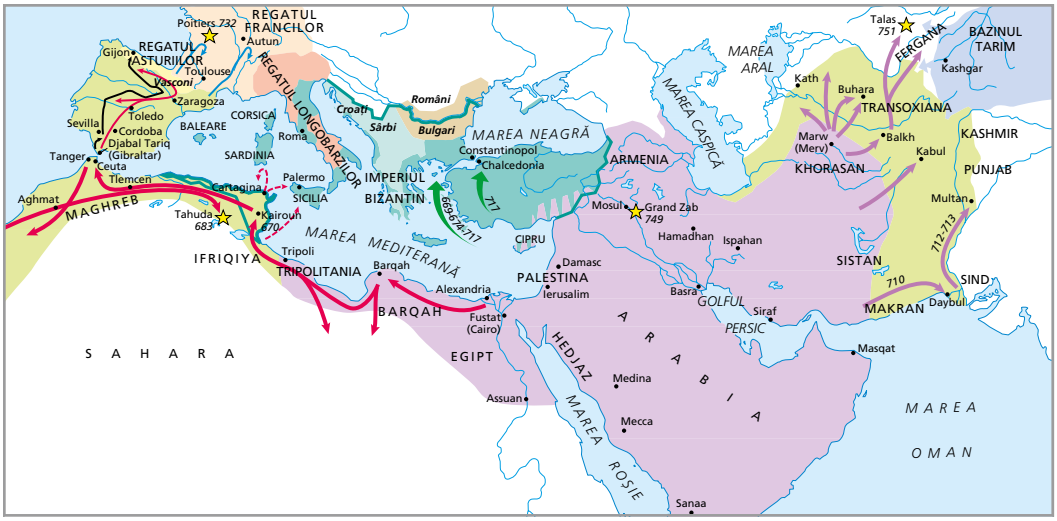

Figura 2. Expansiunea Islamului în vremea Omeiazilor

- Domeniul Omeiazilor în 661
- Cuceririle Omeiazilor
- Înaintarea musulmanilor spre est
- Înaintarea musulmanilor spre vest

Cucerirea Spaniei

- Tariq ibn Ziyad (711-714)
- Musa ibn Nusayr (712-714)
- Invaziile arabe în regatul franc
- Incursiuni arabe pe coastele Siciliei și ale Sardiniei

- Zone disputate între bizantini și musulmani
- Imperiul Bizantin în a doua jumătate a secolului al VII-lea
- Imperiul Bizantin în 750
- Protectorat chinez în timpul dinastiei Tang (618-907)

- Atacurile flotei și armatei arabe împotriva Imperiului Bizantin
- *Sârbi* Popoare
- Bătălii

ACTIVITĂȚI

1. Analizează harta de mai sus și localizează:
- orașele Mecca și Medina;
- teritoriile cucerite în timpul primilor califi;
- teritoriile cucerite în timpul Omeiazilor.

2. Analizează următoarele afirmații ale lui Mahomed. Asociază fiecăreia câte o regulă de comportament.

a. „Nu e credincios acela care mănâncă până se satură, în timp ce vecinul său rămâne flămând alături de el."

b. „Binecuvântarea hranei este de a-ți spăla mâinile la început și după mâncare."

c. „Nu acel care-l aruncă pe jos pe altul este mai puternic, ci acela care-și controlează mânia."

Cele cinci îndatoriri de bază ale credincioșilor musulmani

1. **Shahadah** mărturisirea de credință
2. **Salah** cele cinci rugaciuni zilnice (obligatorii), cu fața spre Mecca
3. **Zakah** contribuția la bunăstarea celorlalți (milostenia)
4. **Sawn** postul anual în perioada Ramadanului
5. **Hajj** pelerinajul la Mecca (în a douăsprezecea lună a calendarului islamic)

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Credința islamică este una dintre cele mai răspândite religii de pe glob.**
- **Utilizăm în limbajul curent cuvinte de proveniență arabă, precum: *almanah, bumbac, bazar, cafea, carafă, magazin, sirop, zahăr*.**

VOCABULAR

- **Calif = locțiitor; conducător politic și religios.**
- **Hegira = (din arabă, *fuga*) 16 iulie 622, data plecării lui Mahomed din Mecca la Medina (orașul profetului).**
- **Islam = (în limba arabă, *pace, supunere*) credința în Allah.**
- **Musulman = practicant, credincios în Islam.**
- **Profet = predicator, trimis al lui Dumnezeu pentru a transmite mesajul divin oamenilor.**

ȘTIAI CĂ...

...în limba arabă, Mahomed înseamnă *Cel demn de laudă*, iar Coran – *lectură, recitare*?

...legea islamică *(Sharia)* interzice consumul de băuturi alcoolice și carnea de porc, jocurile de noroc și cămătăria? Lucrurile permise se numesc *halal*, iar cele interzise, *haram*.

...*Ramadan* este a noua lună din calendarul musulman? În post, credincioșii se abțin de la consumul de alimente și apă de la răsăritul până la apusul soarelui. La sfârșitul postului, sunt pregătite mâncăruri speciale, iar copiii primesc cadouri.

...unele fructe (precum caisele, gutuia, rodia, pepenele galben, citricele) provin din regiunile arabe?

RECAPITULARE

1. Citește cu atenție sursa și analizează imaginea alăturată.

„Până la apariția **Islamului**, locuitorii **Arabiei** erau **politeiști**. Cele mai importante orașe/centre comerciale erau **Mecca** și **Yathreb**, Mecca fiind în același timp centrul religios al tuturor arabilor din peninsulă, prin **templul Kaaba** *(figura 3)*. În acest templu erau așezate statuile tuturor divinităților tribale. Din obligația **pelerinajului** la templul Kaaba, locuitorii din Mecca obțineau mari avantaje materiale, fiind invidiați de restul locuitorilor peninsulei."

(Lumea arabă)

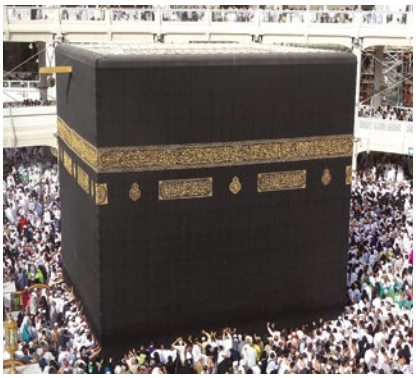

Figura 3. Kaaba (Piatra Neagră) – cel mai sfânt loc al musulmanilor. Este înconjurată de Moscheea Sfântă din Mecca.

2. Pornind de la informațiile din lecție, explică înțelesul termenilor marcați în sursa dată. Alcătuiește cu fiecare termen un enunț corect din punct de vedere istoric.

Contribuții ale învățaților din lumea arabă la dezvoltarea științelor

Domenii	Mari învățați
Astronomie	Al-Biruni
Filosofie	Ibn Rojd (Averroes)
Matematică	Al-Horezmi
Medicină	Ibn Sina (Avicenna)

3. Caută informații la bibliotecă sau pe internet depre rolul fiecăruia dintre învățații din tabel în perfecționarea științelor. Completează, pe caiet, tabelul cu încă o rubrică, în care vei nota rolul pe care l-a avut fiecare personalitate.

Figura 4. Avicenna – nume latin, pe numele arab – Ibn Sina, savant persan, autor al lucrării „Canonul de medicină".

Figura 5. Averroes (Ibn Rojd), considerat ultimul mare filosof arab din Evul Mediu. A influențat filosofia europeană.

Influențe ale arhitecturii arabe în Europa

4. Compară cele două imagini de mai jos și precizează două caracteristici comune. Explică, în aproximativ cinci rânduri, prezența influențelor arhitecturii arabe în Spania.

a. Caută la biblioteca școlii și pe internet alte două monumente de arhitectură arabă aflate pe lista Patrimoniului UNESCO.

Figura 6. Moscheea din Cordoba, Spania

Figura 7. Palatul Alhambra din Granada, Spania

EVALUARE

I. Desenează, pe caiet, o axă a timpului după modelul dat. Plasează pe axă următoarele evenimente istorice, în ordine cronologică:

Hegira; moartea lui Mahomed; Dinastia Abbasizilor; Dinastia Omeiazilor; cucerirea orașului Mecca.

3 p × 5 = 15 puncte

II. Citește afirmațiile de mai jos și notează, pe caiet, în dreptul fiecăreia A, dacă este adevărată și F, dacă este falsă.

5 p × 5 = 25 de puncte

1. Expansiunea arabă s-a desfășurat pe trei continente. A F
2. La începutul existenței lor, arabii erau monoteiști. A F
3. Prima capitală a statului arab a fost orașul Bagdad. A F
4. Coranul este cartea sfântă a Islamului. A F
5. Califii erau urmașii lui Mahomed. A F

a. Rescrie enunțurile notate cu F, astfel încât să fie adevărate.

5 p × 2 = 10 puncte

III. Citește cu atenție sursa de mai jos și rezolvă cerințele.

Se acordă 24 de puncte, distribuite astfel:
(1.) 12 puncte (4 p × 3)
(2.) 4 puncte
(3.) 8 puncte (4 p × 2)

„Se afirmă uneori că cea mai importantă contribuție științifică a Abbasizilor a fost înființarea unui institut pentru traduceri și cercetări originale [...]. Se crede că acest institut ar fi jucat pentru arabi același rol ca Museionul și Biblioteca din Alexandria pentru greci. [...] Știința arabă nu s-a limitat la Bagdad, ci s-a răspândit spre vest în Egipt, Spania și Maroc, și spre est în Persia și Asia Centrală. Nu doar arabii și-au adus contribuția, ci și persanii, evreii [...]. Ei aparțineau civilizației arabe și scriau în arabă (sau cel puțin în alfabetul arab). Limba arabă avea pe atunci în științe statutul pe care îl are azi engleza."

(Steven Weinberg, *Lumea explicată*)

1. Numește, din sursă, trei spații istorice în care s-a răspândit știința arabă.
2. Precizează, din sursă, o instituție de cultură greacă.
3. Menționează, pe baza sursei, alte două popoare care au contribuit la civilizația arabă.

IV. Elaborează, în aproximativ zece rânduri, un text istoric în care să utilizezi corect următorii termeni: *musulman, Kaaba, Medina, Mecca, moschee, pelerinaj, Profet, Ramadan*.

2 p × 8 = 16 puncte

Grilă de autoevaluare

I. *Hegira, cucerirea orașului Mecca, moartea lui Mahomed, Dinastia Omeiazilor, Dinastia Abbasizilor*. **II.** a. 1. A; 2. F; 3. F; 4. A; 5. A. b. Exemplu: 2. F: *La începutul existenței lor, arabii erau politeiști*. **III.** 1. Exemplu: *Egipt, Maroc, Asia Centrală* etc. 2. Exemplu: *Biblioteca din Alexandria*. 3. Exemplu: *persanii, evreii*.

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

UNITATEA VIII

EUROPA MEDIEVALĂ

„Datoria omului medieval era aceea de a rămâne acolo unde l-a pus Dumnezeu. A te înălța era semn de trufie, a te coborî, un păcat rușinos. Trebuia respectată organizarea societății dorită de Dumnezeu, iar aceasta corespundea principiului ierarhic. [...] În plan social și politic, omul medieval trebuie să asculte de superiori; de prelați, dacă este cleric; de rege, de senior, de șefii comunali, dacă este laic. [...] Marea virtute intelectuală și socială cerută omului medieval a fost, pe baze religioase, ascultarea." (Jacques Le Goff, *Omul medieval*)

1. **FORMAREA POPOARELOR EUROPENE**
2. **ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ**
3. **EUROPA CREȘTINĂ ÎN MILENIUL I**
4. **VIAȚA COTIDIANĂ ÎN EVUL MEDIU**
5. **STATELE MEDIEVALE: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German**

CUNOȘTINȚE

În această unitate, vei afla cum au luat naștere popoarele europene, inclusiv poporul român. Vei ști cum a influențat creștinismul modul de organizare a societății medievale și viața cotidiană a oamenilor. De asemenea, vei face cunoștință cu noi forme de guvernare a statului și de purtare a războiului. Prin studiile de caz, vei aprofunda alte aspecte ale civilizației medievale și vei aprecia contribuția acesteia la îmbogățirea patrimoniului culturii universale.

COMPETENȚE

Prin rezolvarea activităților propuse în această unitate, vei reuși să plasezi pe axa timpului evenimente importante din istoria Europei medievale. Vei localiza pe hartă marile migrații și principalele grupe de popoare europene. Vei analiza informațiile din sursele istorice, inclusiv resurse multimedia, pentru a descrie modul de organizare a societății medievale și rolul Bisericii în viața oamenilor. Vei alcătui biografii ale personalităților istorice și vei descoperi rolul acestora în derularea evenimentelor din Evul Mediu.

527-565 domnia lui Justinian	800 încoronarea lui Carol cel Mare ca împărat roman	1054 Marea Schismă	1096-1270 cruciadele	1330 bătălia de la Posada (Țara Românească)	1453 cucerirea Constantinopolului

CÂNTECUL NIBELUNGILOR

Legenda spune că, în Țara Nibelungilor, Soarele nu putea pătrunde. Aici, piticii nibelungi păzeau o comoară magică, dar blestemată. Viteazul prinț Siegfrid a reușit să pună mâna pe comoară și pe Balmung, sabia făurită de zei. Epopeea *Cântecul Nibelungilor* cuprinde vechi legende, dar și întâmplări reale din timpul migrației neamurilor germanice.

Turnul Nibelungilor, Germania

Formarea popoarelor europene

La începutul ***Evului Mediu***, în valuri și în etape diferite, populațiile migratoare au ocupat foste teritorii romane din jurul Mării Mediterane și din Europa. Printre motivele migrației se numără scăderea resurselor de hrană, răcirea climei, atracția exercitată de orașele romane sau presiunea altor populații. După locul de origine, triburile ***migratorilor*** se împart în două mari grupe: europeni, care locuiau la granițele Imperiului Roman, și populații din Asia Centrală.

Neamurile germanice au locuit în nordul, centrul și estul Europei. Din secolul al V-lea, au ocupat întinse teritorii din Imperiul Roman de Apus. În funcție de zona în care s-au așezat și de conviețuirea cu autohtonii, au rezultat noi popoare și familii de limbi. Austriecii, germanii, olandezii și alții au ca strămoși vechile triburi germanice. Francii, ostrogoții, vizigoții s-au așezat în teritorii puternic romanizate. Ei au adoptat cultura și civilizația populației autohtone, dând naștere popoarelor și limbilor romanice. În nordul Europei, triburile vikingilor ***(normanzii)*** au contribuit la formarea danezilor, suedezilor și a norvegienilor.

Neamurile slave s-au deplasat, sub presiunea triburilor asiatice, și au ocupat teritorii în centrul, estul și sudul Europei. Aici, au întemeiat state proprii și au dat naștere popoarelor europene vorbitoare de limbă slavă din zilele noastre.

Triburile originare din Asia Centrală, precum hunii și avarii, au întemeiat stăpâniri de scurtă durată. Triburile bulgarilor au cucerit teritorii din Imperiul Roman de Răsărit (Bizantin) sau locuite de slavi. Ei au fost asimilați de populația mai numeroasă a slavilor, dar au dat numele poporului bulgar. Ungurii au migrat din Asia, stabilindu-se în Câmpia Panonică, unde au pus bazele unui stat durabil. Înaintarea lor spre vestul Europei a fost oprită de germani, în anul 955.

DE REȚINUT

a. Migrația popoarelor a dus la apariția a noi popoare și limbi în Europa.

b. Limbile romanice (dezvoltate din limba latină), cele germanice și slave sunt vorbite de majoritatea popoarelor europene.

VOCABULAR

- **Evul Mediu = perioada de aproximativ o mie de ani, care se întinde din preajma anului 500 până în jurul anului 1500.**
- **Migratori = populații care se deplasau de pe un teritoriu pe altul; grecii și romanii îi numeau barbari, deoarece nu le aparțineau etnic și cultural.**
- **Normand = nume sub care erau cunoscute popoarele care trăiau în Peninsula Scandinavă și insulele înconjurătoare.**

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Perioada marilor migrații rămâne o sursă de inspirație pentru literatură și arta cinematografică.**

Figura 1. Marile migrații și urmările lor

ACTIVITĂȚI

1. Localizează, pe hartă, traseul urmat de populațiile migratoare. Completează, pe caiet, un tabel după modelul de mai jos.

Migratori	Zona în care s-au așezat
ostrogoți	
huni	
franci	*Galia*
anglo-saxoni	

2. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Cum germanii nu locuiesc în orașe este lucru destul de cunoscut. Ei nu suferă nici casele să fie una lângă alta, ci stau despărțiți și risipiți, după cum le-a plăcut un izvor, un câmp ori o pădurice. […] Pământurile de arătură le iau în stăpânire după numărul lucrătorilor […] și apoi le împart între ei, după cinstea fiecăruia […]. Felul cel mai de cinste al învoirii lor este încuviințarea prin zăngănitul armelor. […] Lepădarea scutului este cea mai mare rușine: celui înfierat cu pata aceasta nu-i este îngăduit nici să stea în față la jertfe, nici să intre în sfat."

(Tacitus, *Despre originea și țara germanilor*)

B. „[...] Nici unul dintre ei nu ară, nu atinge un mâner de plug, căci ei nu au nicio locuință, ci sunt lipsiți de casă și în afara legii, călătorind permanent cu căruțele, care reprezintă casa lor; de fapt, ei par a fi oameni întotdeauna pe fugă. Acest neam [...] de nesupus, fiind mânat de o dorință arzătoare de a prăda bunurile altora, a continuat să jefuiască și să masacreze toate popoarele din vecinătatea lui."

(Ammianus Marcellinus, *Istorii. Despre huni*)

a. Numește populația migratoare la care face referire sursa A și menționează o trăsătură a acesteia.

b. Precizează o trăsătură a populației la care face referire sursa B.

c. Descrie, în aproximativ cinci rânduri, modul de viață al migratorilor, folosind informații din ambele surse.

ȘTIAI CĂ...

...conducătorii vikingilor erau înmormântați împreună cu navele lor?

...*Rusalcile*, adică stafiile fetelor nemăritate la vechii slavi, stau la baza Rusaliilor, sărbătoare veche creștină, când sunt prăznuite 50 de zile de la Înălțarea Domnului?

...francii înseamnă, în traducere, „cei liberi sau cei curajoși"?

...tezaurul „Cloșca cu puii de aur", descoperit la Pietroasa, în anul 1837, ar fi aparținut vizigoților?

Împăratul Traian.

TRAIAN ȘI DOCHIA

Se spune că Traian, împăratul Romei, s-a îndrăgostit de Dochia, sora (sau fiica) lui Decebal, și a încercat să o convingă să meargă la Roma. Dochia l-a refuzat și s-a transformat în stană de piatră. Această poveste emoționantă este „scrisă" în piatră, pe Columna lui Traian.

Etnogeneza românească

Formarea poporului român. Poporul român este rezultatul unui proces istoric desfășurat între secolul I î.H. și secolul al VIII-lea d.H. ***Etnogeneza*** românească a început odată cu influența romană la Dunăre și transformarea Daciei în provincie imperială. Romanizarea geto-dacilor este **prima etapă** în procesul de formare a poporului român. După retragerea armatei și a administrației romane din Dacia, populația daco-romană s-a confruntat cu invaziile migratorilor. Dintre populațiile migratoare care au traversat fosta provincie romană Dacia, slavii au avut cea mai mare influență. Din secolul al VII-lea, ei s-au așezat în număr mare la sudul Dunării și au separat populația daco-romană de ***romanitatea orientală***. **A doua etapă** în procesul de formare a poporului român a însemnat asimilarea slavilor rămași la nordul Dunării de către autohtonii daco-romani.

Formarea limbii române. Limba română face parte din grupul limbilor romanice, alături de franceză, italiană, spaniolă și portugheză. Caracterul latin este dat de structura gramaticală și fondul principal de cuvinte. Din limba geto-dacilor s-au păstrat, în limba română, în jur de 160 de cuvinte. Cele mai însemnate împrumuturi provin din limba slavilor, care au îmbogățit vocabularul limbii române, fără a modifica latinitatea acesteia.

Figura 2. Inscripție descoperită în ruinele fostei capitale a Daciei romane, Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

DE REȚINUT

a. Romanizarea daco-geților și asimilarea slavilor de către populația daco-romană sunt cele două etape în formarea poporului român.

b. Caracterul romanic al limbii române constă în structura gramaticală și fondul principal de cuvinte *(lexic)*.

c. Așezarea masivă a slavilor la sudul Dunării a determinat separarea daco-romanilor de romanitatea orientală.

VOCABULAR

- Etnogeneză = **procesul istoric de formare a unui popor și a limbii sale.**
- Romanitatea orientală = **spațiu ce reunește toate populațiile din partea de răsărit a Imperiului Roman, vorbitoare de limbă latină.**

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Limba română este vorbită, în toată lumea, de 28 de milioane de persoane, din care 24 de milioane o au ca limbă maternă.**

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„Toate popoarele romanice din Europa își datorează existența unei duble asimilări. Mai întâi se produce asimilarea elementului autohton de către elementul roman. [...] Rezultatul colonizării și al romanizării este, pretutindeni, același: apariția unor sinteze romanice (ibero-romanii, galo-romanii, daco-romanii). [...] A doua asimilare a constat în «topirea» unor elemente migratoare în masa populațiilor romanice. În esență, este vorba de așezarea diferitelor neamuri germanice în Italia, Galia și Hispania și a unor grupuri de slavi în Dacia."

(I. A. Pop, Th. Nägler, *Istoria Transilvaniei*)

a. Precizează, pe baza sursei, cele două etape în formarea popoarelor romanice.

b. Menționează alte două popoare din Europa, la formarea cărora au contribuit neamurile germanice.

2. Limba română

CUVINTE	
de origine daco-getică	mânz, mistreț, mazăre, brad, mătură, buză, pânză, bordei, măgură, mal, a arunca, a păstra, a răbda
de origine latină	om, soră, frate, părinte, fiu, fiică, bun, frumos, cruce, înger, a boteza, a ara, a semăna, grâu, secară, orz, ceapă, ridiche, pom, măr, berbec, ied, cal, iarbă, arc, săgeată, coif, spadă
de origine slavă	boier, maică, târg, plug, corabie, ceas, prieten, vreme, ceată, rai, stareț, voinic

a. Utilizând informațiile din organizatorul grafic de mai sus și cunoștințele de istorie din clasa a IV-a, scrie un text cu caracter istoric, de aproximativ 12 rânduri, despre viața de zi cu zi a românilor. Vei utiliza câte trei cuvinte din fiecare rubrică a tabelului.

ȘTIAI CĂ...

...limba română are dialecte? Acestea sunt vorbite la sudul Dunării de către aromâni *(figura 3)*, meglenoromâni și istroromâni.

3. Răspunde la întrebările referitoare la etnogeneza românească, prin completarea unui organizator grafic după modelul dat.

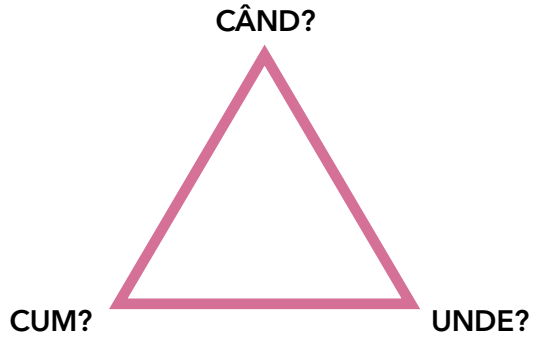

4. Limbile romanice

LIMBA	ORIGINEA LATINĂ A LIMBILOR ROMANICE				
	CUVINTE				
Latină	pater	nox	bonus	vita	mater
Franceză	père	nuit	bon	vie	mère
Italiană	padre	notte	buono	vita	madre
Română	tată	noapte	bun	viață	mamă
Spaniolă	padre	noche	bueno	vida	madre

a. Caută, în dicționarele din bibiliotecă sau online, alte cinci cuvinte după modelul din tabel.

b. Accesează surse online *(dexonline.ro)* și precizează trei nume românești (de apă, de localitate și de persoană) împrumutate din limba slavă.

Figura 3. Biserică aromână, Albania

CAVALERII MESEI ROTUNDE

Legenda spune că regele Britaniei, Arthur, înarmat cu *Excalibur*, sabia sa, a purtat multe războaie împotriva saxonilor. La reședința sa de la Camelot se afla *Masa Rotundă*, care aduna cei mai de seamă cavaleri din regat. Exista un singur loc liber, destinat aceluia care ar fi găsit *Sfântul Graal*, pocalul din care a băut Iisus Hristos la *Cina cea de Taină*.

Europa creștină în mileniul I

Marea Schismă. Împărțirea Imperiului Roman a dus la formarea a două mari centre de cultură creștină. În Apusul Europei, Biserica a fost singura instituție care a supraviețuit căderii Romei. Conducătorii germani au întemeiat regate, au trecut la creștinism și au primit sprijinul episcopilor în organizarea statului. Fără granițe stabile și slăbite de lupte interne pentru putere, multe regate romano-barbare (vandal, vizigot, ostrogot, longobard) au fost cucerite de vecini. Cele mai durabile formațiuni politice au fost întemeiate de anglo-saxoni, în Britania, și de franci, în Galia.

În Răsăritul Europei, Imperiul Bizantin era un stat puternic. Împărații se considerau de origine divină și controlau Biserica din Constantinopol. Ei erau recunoscuți de către regii barbari drept urmași ai împăraților romani. Prin încoronarea lui Carol cel Mare, regele francilor, ca împărat roman, episcopul Romei a dobândit o mare influență în Apusul Europei. Rivalitatea dintre Constantinopol și Roma s-a accentuat în timpul misiunilor de creștinare a slavilor. Ca urmare, a început lupta pentru întâietate asupra lumii creștine. Neînțelegerile de natură religioasă și diferențele politice dintre Apus și Răsărit au provocat Marea Schismă (1054), care a separat definitiv creștinismul în Biserica ortodoxă (Constantinopol) și Biserica romano-catolică (Roma).

Răspândirea creștinismului. Populațiile migratoare au fost creștinate prin activitatea ***misionarilor*** *(figura 4)* și prin întemeierea de mănăstiri. Misionarii înfruntau pericole pentru a răspândi credința creștină în regiuni îndepărtate din Europa. Mănăstirile au fost centre de producție agricolă, spitale pentru bolnavi și săraci, adăposturi pentru pelerini, centre de cultură. Până la inventarea tiparului, călugării copiau texte pe care le ilustrau cu frumoase miniaturi.

Figura 4. Misionarii Metodiu și Chiril

VOCABULAR

- **Misionar = persoană care răspândește o credință religioasă în alte regiuni.**
- **Vitraliu = plăci de sticlă colorată sau pictată folosite la ferestre, în special la biserici.**

DE REȚINUT

a. În anul 1054, Marea Schismă a divizat creștinismul în două mari ramuri: ortodoxia și romano-catolicismul.

b. Mănăstirile au fost centre de producție, loc de refugiu pentru pelerini și centre de cultură.

ÎN ZILELE NOASTRE

- **Popularitatea de care se bucură creștinismul se datorează, în parte, eforturilor de răspândire a credinței de către misionari în Evul Mediu.**

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Pentru a evita căderea în zona de influență a Occidentului, slavii din Europa Centrală au acceptat creștinismul din mâinile bizantinilor (misiunile lui Chiril și Metodiu) și dependența ecleziastică de Constantinopol. Misionarii occidentali au reluat inițiativa […] influența germană a pătruns în Polonia, Boemia și Ungaria."

(Istoria universală. Evul Mediu)

B. „În principiu, toți călugării [...] trebuiau să știe citi și scrie. «Regulile» monastice prevedeau obligativitatea predării scrisului și cititului, un număr de ore zilnic dedicate lecturii, existența unei biblioteci și copierea de manuscrise."

(Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*)

C. „Doi frați de la Salonic, învățați și evlavioși, Chiril și Metodiu, inventaseră un alfabet care să se potrivească limbilor slave [...] *limba slavonă*. Acestuia i se va zice mai târziu *alfabetul chirilic* [...]. E alfabetul cu care mai scriu și azi bulgarii, sârbii și rușii."

(Neagu Djuvara și Radu Oltean, *Cum s-a născut poporul român*)

a. Precizează, pe baza sursei A, centrul religios de care depindeau slavii.

b. Menționează, din sursa B, două activități desfășurate de călugări.

c. Numește doi misionari menționați atât în sursa A, cât și în sursa C.

2. Portofoliu

Caută, la bibliotecă, cartea *Arthur și Cavalerii Mesei Rotunde* – repovestire pentru copii. Realizează o suită de benzi desenate în care să ilustrezi o întâmplare de la curtea regelui Arthur *(figurile 5 și 6)*.

Figura 5. Clădirea istorică Great Hall

Figura 6. Masa rotundă a Regelui Arthur

Figura 7. Codex Aureus

ȘTIAI CĂ...

...în limba greacă, termenul *mănăstire* înseamnă *loc retras, izolat*? Când Benedict de Nursia a întemeiat mănăstirea Montecassino, din Italia, a impus călugărilor să respecte regula *Roagă-te și muncește (Ora et labora)*.

...biblioteca Batthyaneum din Alba Iulia deține o parte a *Evangheliarului de la Lorsh*? Acest valoros manuscris este cunoscut sub numele de *Codex Aureus (figura 7)*, deoarece este scris cu litere de aur pe foi de pergament.

CREȘTINAREA FRANCILOR. CAROL CEL MARE

- **481-511, domnia lui Clovis (Chlodovech)**
- **732, Carol Martel îi înfrânge pe arabi la Poitiers.**
- **751–768, domnia lui Pepin cel Scurt**
- **768–814, regele Carol cel Mare (Charlemagne)**
- **843, Tratatul de la Verdun – a consfințit divizarea Imperiului Carolingian**

Clovis a cucerit provincia romană Galia și i-a unit pe franci într-un regat creștin puternic. Carol Martel a oprit înaintarea arabilor în Europa, iar fiul său, Pepin, a devenit primul rege din dinastia Carolingienilor. Pentru a obține sprijinul Bisericii, el a oferit Papei un teritoriu în centrul Italiei. Carol cel Mare a transformat regatul franc într-un imperiu creștin. Granițele statului se întindeau din nordul Spaniei până la Dunăre și din nordul Italiei până la Elba. A fost încoronat ca *împărat roman* în 25 decembrie 800, la Roma, de către Papa Leon al III-lea. Capitala Imperiului a fost stabilită la Aachen (Aix-La-Chapelle), iar limba latină a devenit limba de comunicare în biserică și administrație. Carol a sprijinit cultura și a chemat la curtea sa mari învățați, filosofi și arhitecți. Alcuin de York a condus *Școala Palatină* și a reorganizat sistemul de învățământ din imperiu. Reformarea scrierii a permis copierea multor manuscrise antice. După moartea lui Carol cel Mare, imperiul s-a destrămat în trei regate: Franța, Germania și Italia.

Nume: Carol cel Mare
Data și locul nașterii: 2 aprilie 742 (?)
Decedat: 28 ianuarie 814, Aachen (Aix-la-Chapelle)
Tatăl: Pepin cel Scurt
Mama: Bertrada de Laon
Urmaș: Ludovic cel Pios
Nepot: Roland (modelul cavalerului medieval, *Cântecul lui Roland*)
Pasiuni: arta războiului, vânătoarea, înotul
Obiectiv: refacerea unității Imperiului Roman de Apus sub conducerea sa.
Realizări: a înființat *Școala Palatină*

Figura 8. Tronul lui Carol cel Mare, Catedrala Aachen

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„El cultiva cu pasiune artele liberale și, arătându-le o profundă cinstire celor care le predau, îi copleșea pe aceștia cu onoruri. Pentru studiul gramaticii, el a luat lecții cu diaconul Petru din Pisa […]. Pentru celelalte discipline, maestrul său a fost Alcuin, omul cel mai învățat din acele vremuri […]. Voia să transcrie foarte vechile poeme barbare în care erau cântate istoria și războaiele vechilor regi. Schiță, de altfel, o gramatică a limbii naționale."

(Eginhard, *Viața lui Carol cel Mare*)

a. Precizează, pe baza sursei, două dintre preocupările lui Carol cel Mare în domeniul educației.

b. Numește, din sursă, doi învățați din timpul lui Carol cel Mare.

c. Realizează, pe baza informațiilor din lecție și a celor de pe internet, un text de aproximativ zece rânduri, privind contribuția lui Carol la dezvoltarea culturii medievale.

ȘTIAI CĂ...

...minuscula carolingiană este o scriere caligrafică? Inovația a constat în trecerea de la scrierea romană cu majuscule la una cu litere mici, de mână.

...Carol cel Mare este cel care a ordonat ca trandafirul să devină plantă de cultură?

...Regele Clovis I a fost cel care i-a creștinat pe franci, în 498?

IMPERIUL BIZANTIN

Figura 9.
Imperiul Bizantin la moartea lui Iustinian (565)

- Imperiul Roman de Răsărit la urcarea pe tron a lui Iustinian *(527)*
- Cuceririle lui Iustinian
- Teritoriu disputat între Iustinian și Imperiul Sassanizilor
- Atacurile perșilor sassanizi
- Imperiul Sassanizilor ☆ Bătălii
- ***Suebi*** Popoare

Monedă de aur cu chipul împăratului Iustinian

- **330, întemeierea Constantinopolului**
- **527–565, domnia lui Iustinian**
- **867–1056, dinastia Macedoneană**
- **1204, cucerirea Constantinopolului de către cruciați**
- **1261, restaurarea Imperiului Bizantin**
- **1453, căderea Constantinopolului**

Iustinian I
Nume: Flavius Petrus Sabbatius Justinianus
Anul și locul nașterii: 482, Tauresium
Decedat: 11 noiembrie 565, Constantinopol
Soție: Teodora
Obiectiv: refacerea unității Imperiului Roman
Realizări: Codul lui Iustinian, Biserica San Vitale din Ravenna (547), Biserica Sfânta Sofia din Constantinopol (537)

După căderea Romei, Imperiul Roman de Răsărit și-a continuat existența aproape un mileniu. Prosperitatea s-a datorat rutelor comerciale, care legau Orientul de Occident, armatei și administrației eficiente. Împăratul se considera „moștenitorul" Imperiului Roman și stăpânul lumii creștine. Treptat, s-au impus limba și cultura greacă, fiind numit Imperiul Bizantin după vechea colonie greacă Bizantium. Sub împăratul Iustinian, au fost recucerite teritoriile romane din nordul Africii, Italia și sudul Spaniei *(figura 9)*. Capitala, Constantinopol, a devenit un oraș bogat, cu edificii impresionante. După moartea lui Iustinian, granițele au fost supuse atacurilor populațiilor migratoare (longobarzi, arabi, slavi, bulgari). Imperiul a renăscut sub împărații din dinastia Macedoneană, dar luptele pentru ocuparea tronului l-au slăbit. Cucerirea și jefuirea Constantinopolului de către cruciați a însemnat o grea lovitură. Imperiul a fost restaurat, dar cu granițe reduse la teritoriile capitalei. În pofida rezistenței, Constantinopolul a fost ocupat de turcii conduși de sultanul Mahomed al II-lea.

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursa de mai jos și rezolvă cerința.

„Constantinopol, situat între Asia și Grecia este capitala Imperiului de Răsărit și cel mai nobil oraș din lumea romană. […] Astfel, când am ajuns acolo și m-am uitat în jur am rămas uluit […]. Multe cum nu mai văzusem niciodată, adică biserici de marmură, fără număr, decorate în interior cu aur, acoperite pe dinafară cu plumb; palate de marmură și ele cu acoperiș de plumb; […] iar unele din ele stârnesc nesfârșit admirația, teatrul pe care grecii îl numesc Hipodrom și Biserica Hagia Sofia."

(Descriere a Constantinopolului de un călător anonim în Jonathan Harris, *Constantinopol. Capitala Bizanțului*)

a. Imaginează-ți că ajungi la Constantinopol în vremea împăratului Iustinian. Pornind de la informațiile din sursa dată și de pe internet, descrie, în aproximativ o pagină, unul dintre monumentele menționate.

CÂNTECUL LUI ROLAND

Armata franceză din care făcea parte și Roland, nepotul lui Carol cel Mare, a fost atacată în trecătoarea Ronceveaux (Pirinei). Roland a căzut în luptă, apărându-și seniorul. A devenit eroul unui poem care povestește faptele de arme ale lui Carol cel Mare și ale cavalerilor săi.

Viața cotidiană în Evul Mediu

Feudalismul – libertate și dependență. În Apusul Europei, declinul economic, războaiele și amenințarea invaziilor au dus la apariția feudalismului. Sistemul s-a întemeiat pe relații de dependență, bazate pe proprietatea asupra pământului – ***feudă***. Cel care acorda feuda se numea ***senior***, iar cel care o primea, ***vasal***. Între cei doi se stabileau obligații reciproce. Regele era stăpânul întregului teritoriu și senior suprem. El acorda feude reprezentanților bisericii și nobililor în schimbul sprijinului militar. Feudalii au beneficiat de ***privilegii***, printre care dreptul de a controla viața oamenilor de pe domeniile lor. Societatea medievală a fost împărțită și organizată în trei ordine: 1. ***clerul***, 2. nobilii și cavalerii, 3. țăranii și locuitorii orașelor.

Economie și tehnologie. Creșterea producției agricole s-a obținut prin mărirea suprafețelor și îmbunătățirea tehnicilor de lucru: rotația culturilor, plugul greu cu roți, îngrășăminte naturale. Oamenii creșteau animale pentru lucrările agricole, alimentație și materia primă necesară unor meșteșuguri. Moara de apă *(figura 10)* și moara de vânt au fost folosite și în prelucrarea resurselor naturale: sare, piatră de construcție, fier. Sistemul de înhămare a animalelor de tracțiune și potcoava de fier au dus la creșterea producției și a schimbului de mărfuri.

Figura 10.
Moară de apă medievală, Franța

Viața cotidiană. Viața oamenilor a depins de condițiile de mediu și s-a diferențiat în funcție de poziția ocupată în societate. Perioadele de dezvoltare economică au fost întrerupte de războaie, foamete și boli. Așezările au luat naștere în jurul terenurilor agricole și al bisericii. Familiile erau numeroase, hrana zilnică fiind pâinea, legumele și peștele. Omul medieval își organiza viața în funcție de marile sărbători religioase și de ritmul activităților agricole *(figura 11)*.

Figura 11.
Ceas și calendar medievale, Praga

VOCABULAR

- **Cler = (din greacă, *klerikos* – om al bisericii) totalitatea preoților.**
- **Feudă = lot de teren aflat în proprietatea unui rege sau a unui nobil; *fief*.**
- **Privilegii = avantaj, favoare, scutire de obligații.**
- **Senior = stăpânul unui domeniu feudal, asupra căruia își exercita autoritatea.**
- **Suzeran = mare senior de care depindeau alți seniori.**
- **Vasal = cel care datora fidelitate și avea obligații față de senior, în schimbul unui beneficiu.**

DE REȚINUT

a. În vârful piramidei feudale se afla monarhul (împărat, rege, principe), iar toți feudalii (clerul, nobilii, cavalerii) erau vasalii acestuia.

b. Invențiile tehnice au dus la creșterea producției și dezvoltarea comerțului.

c. Războaiele, foametea și bolile au influențat viața oamenilor.

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Casa lui Dumnezeu, pe care oamenii o cred una, este deci împărțită în trei: *unii se roagă, alții se luptă, alții,* în sfârșit, *muncesc*. Aceste trei părți care coexistă nu suferă să fie despărțite: slujbele aduse de una sunt condiția împlinirilor celorlalte două […]."

(Episcopul Adalbert din Laon)

B. „Țăranii mănâncă tot fasole, bob, varză, gulii, ceapă, turte, napi, pâine. Orezul venit prin intermediul arabilor este mai întâi cultivat în Castilia, în Andaluzia și în Catalonia. La marile ocazii, țăranii mănâncă și animale din curtea de păsări, ouă, lapte prins, pește sărat. […] Seniorii sunt singurii autorizați să vâneze cocori, cerbi, mistreți, căprioare, dropii. Elitele europene consumă acum multe mirodenii a căror comercializare e dominată de negustori arabi, care le aduc la Veneția, Genova, Barcelona, Marsilia. […] Oamenii se pricep tot mai bine în conservarea alimentelor; se folosesc diverse substanțe și tehnici de conservare: sarea, oțetul și uleiul."

(Jacques Attali, *Istoriile alimentației. Ce va să zică a mânca?*)

a. Numește, din sursa A, cele trei stări din societatea medievală și precizează motivul pentru care acestea nu puteau fi despărțite.

b. Analizează schema de mai jos și menționează locul ocupat de fiecare în societate.

c. Numește, din sursa B, un produs adus de arabi în Europa.

d. Precizează, pe baza sursei B, două alimente consumate de țărani și două alimente consumate de nobili.

e. Menționează, pe baza sursei B, două substanțe folosite pentru conservarea alimentelor.

ȘTIAI CĂ...

...în Evul Mediu, profund religios, hrana era considerată mai bună cu cât era mai aproape de cer, de Dumnezeu? Erau preferate fructele, deoarece creșteau în arbori, apoi legumele cu rădăcini în pământ (spanacul și salata) și la urmă rădăcinoasele (morcovi, ceapa și usturoiul). Pentru carne erau preferate păsările care zburau, apoi puii, rața, gâsca, vita, oaia și, în final, porcul.

Structura societății feudale

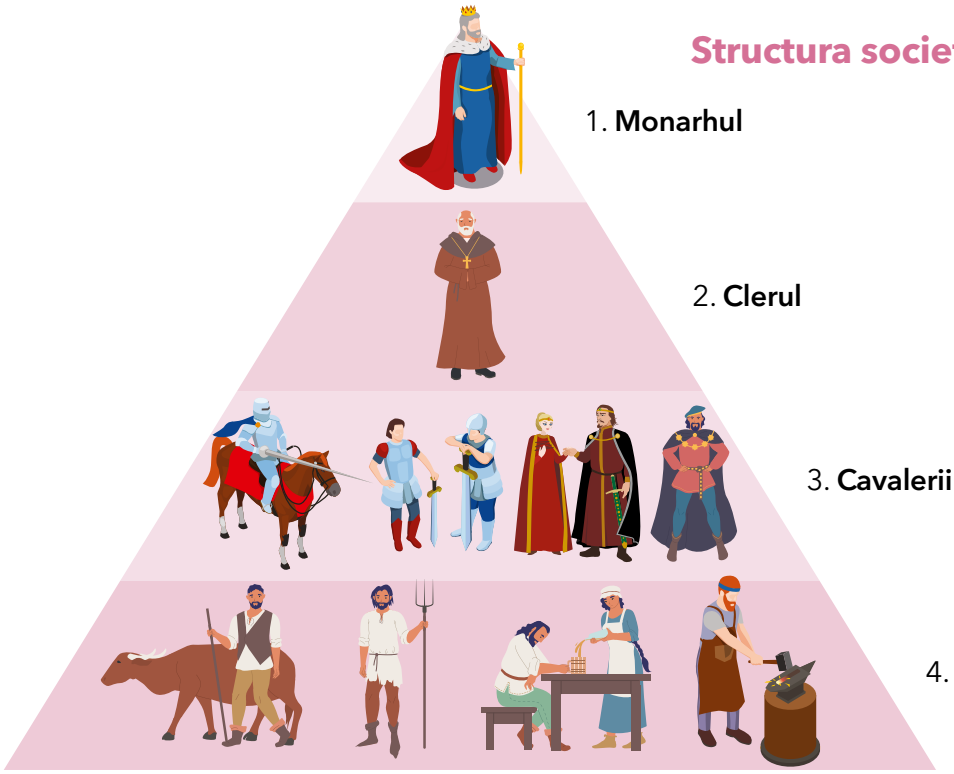

DOMENIUL FEUDAL

Un domeniu feudal cuprindea castelul *(figura 12)*, pământurile seniorului (terenuri arabile, vii, mori, iazuri, pășuni, păduri) și gospodăriile țărănești. Terenurile agricole erau lucrate de către slujitorii castelului și țăranii dependenți. La rândul lor, țăranii primeau de la stăpânul domeniului loturi de teren cu drept de folosință, pentru care aveau obligații în produse și bani.

Castelul era simbolul puterii și bogăției unui senior. Construit, la început, pentru a controla teritoriul cucerit, mai târziu a devenit centrul domeniului feudal și loc de refugiu în caz de pericol. Castelul putea fi ridicat pe o înălțime sau înconjurat de un șanț cu apă pentru a rezista asediilor. Soldații supravegheau din turnurile de apărare împrejurimile, podul mobil și poarta de intrare. Donjonul a servit ca locuință pentru nobil și familia sa. Aici, erau camerele de dormit, biblioteca, săli pentru ceremonii, iar la parter bucătăria. În curtea interioară, se găseau locuințele slujitorilor, ateliere, hambare, depozitul de arme, grădina de legume și grajdurile pentru animale.

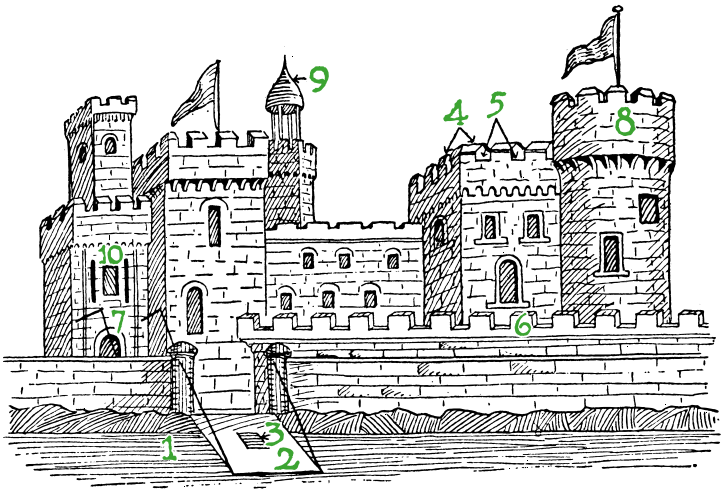

Figura 12. Castel medieval

1 – șanț cu apă
2 – pod mobil
3 – poartă
4 – parapet
5 – deschizături
6 – stâlp
7 – grilaj de metal
8 – donjon
9 – turnuleț
10 – blazon

ȘTIAI CĂ...

...termenul *castel* este derivat din cuvântul latin *castellum* și înseamnă *cetate, fortăreață*?

...cel mai vechi castel medieval din lume, care se păstrează, este *Krak des Chevaliers*? A fost construit de Cavalerii Ioaniți, în Siria de astăzi.

...*Windsor* este cel mai vechi și mai mare castel din Europa și singurul locuit neîntrerupt de peste 900 de ani? Este una din reședintele monarhului britanic.

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„Dacă nu era cu adevărat sclav, șerbul medieval nu era nici un om liber. Îi era interzis să devină călugăr sau preot. Nu putea da în judecată, nici să dispună liber de bunurile sale. Nu era recrutat în serviciul de oaste [...]. Nu putea să se miște liber, fiind legat de senior printr-o legătură personală, apoi de pământ. [...] Seniorul putea, după bunul plac, să-i impună șerbului munci de tot felul – corvezi și dări."

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

a. Pornind de la sursa dată și de la informațiile din lecțiile anterioare, completează un organizator grafic, după modelul alăturat.

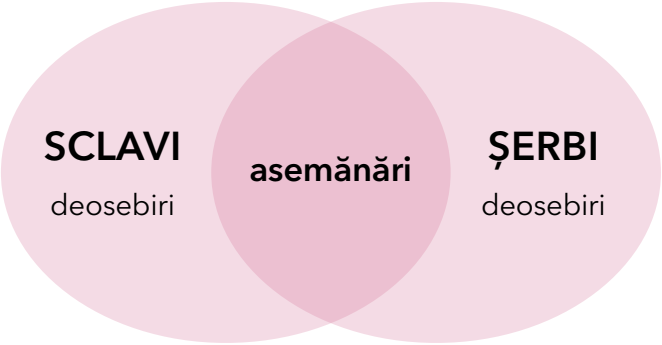

ORAȘUL MEDIEVAL – SPAȚIUL AL LIBERTĂȚII

Orașul - spațiu al libertății. Creșterea populației, inovațiile tehnice au stimulat producția și comerțul. Unele orașe antice au devenit importante centre administrative și religioase. Noi așezări urbane ***(burguri)*** au fost întemeiate la intersecția drumurilor comerciale, pe cursul râurilor sau pe malul mărilor. Deseori, acestea se aflau în apropierea castelului unui senior, care le oferea protecție. Centrul orașului era dominat de piață și catedrală. Meșteșugarii și negustorii au format majoritatea locuitorilor, fiind organizați pe străzi și asociații cu interese comune. Meșteșugarii s-au organizat în asociații care să le apere interesele, numite ***bresle***, iar negustorii, în ***ghilde***. Cu timpul, au obținut de la seniori dreptul de a avea reguli proprii privind schimbul de mărfuri, producția meșteșugărească și organizarea apărării.

Orașele italiene și orașele germane. Orașele italiene și germane *(figura 13)* s-au administrat singure și s-au îmbogățit din comerț, producția de textile și afaceri bancare. Acestea au format alianțe cu scopul protejării intereselor economice. Orașele italiene au controlat schimbul de mărfuri din Orient către Occident. ***Hansa*** a reunit orașele germane, care făceau negoț cu Anglia și nordul Europei prin Marea Baltică. Progresul economic a favorizat un nou mod de viață, dezvoltarea învățământului și a culturii.

Figura 13. Orașul medieval Hamburg, Germania

VOCABULAR

- Burg = **așezare întărită, oraș medieval (*burghez* a desemnat, inițial, locuitorul unui oraș medieval).**
- *Hansa* (Liga hanseatică) = **uniune comercială și politică a orașelor germane de la Marea Baltică și Marea Nordului.**

ȘTIAI CĂ...

...una dintre îndatoririle orășenilor era apărarea orașului? Fiecare locuitor era dator să aibă un echipament format din coif, lance și platoșă. În caz de incendii, oamenii erau treziți prin strigăte și tragerea clopotelor.

...în Sibiu a fost atestat, în anul 1292, primul spital de pe teritoriul actual al țării?

ACTIVITĂȚI

1. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerinței.

„Cercetările efectuate au identificat mai multe căi de înfiripare urbană cum ar fi, de exemplu, cea de transformare a unei așezări rurale în oraș, a unei așezări situate în apropierea unei exploatări miniere, în apropierea sau la confluența unor drumuri comerciale, la un vad sau la un pas carpatin, nașterea unui oraș dintr-o piață sau târg periodic; un rol important în acest proces l-au avut și unele puncte strategice prevăzute cu fortificații, îndeplinind și rosturi politice, în jurul cărora s-au dezvoltat, în decursul unui răstimp mai mult sau mai puțin îndelungat, așezări cu caracter urban."

(Istoria românilor, vol. III)

a. Precizează, pe baza sursei, două locuri favorabile întemeierii de orașe medievale în spațiul românesc.

Figura 14. Sighișoara, oraș medieval din România

CAVALERISM ȘI ONOARE

Cavalerii erau luptători instruiți de la vârsta de șapte ani în arta războiului. Dacă nobletea se căpăta prin naștere, a fi cavaler însemna o lungă perioadă de pregătire. **Pajul** învăța regulile vieții de la curte, să călărească și să mânuiască arme simple. **Scutierul** deprindea meșteșugul armelor cavalerești (spada, lancea, scutul, buzduganul) și arta stăpânirii calului de luptă *(destrier)*. La împlinirea vârstei de 21 de ani, printr-o ceremonie solemnă, tânărul primea spada de la senior. **Codul cavalerilor** cuprindea reguli de comportament în luptă și în societate. Printre cele mai apreciate virtuți s-au numărat onoarea, curajul, împărțirea dreptății, respectul față de femei. Războaiele aveau loc primăvara și vara, iar cavalerii petreceau mult timp în bătălii sau antrenamente. Echipamentul de luptă al cavalerului, caii și armura erau costisitoare, iar participarea la ***turnir*** *(figura 15)* reprezenta și o sursă de câștig.

Echipamentul cavalerului

Figura 15. Turnir în Evul Mediu (reconstituire)

VOCABULAR

➤ Turnir = **competiție medievală din Occident în care cavalerii se confruntau cu armele și își arătau îndrăzneala și îndemânarea.**

ȘTIAI CĂ...

...obiceiul salutului militar își are originea în Evul Mediu? Pentru a fi recunoscuți și a saluta regii, cavalerii ridicau vizorul armurii.

...*Cântecul lui Roland*, care descrie lupta lui Carol cel Mare împotriva musulmanilor, este primul și cel mai cunoscut cod cavaleresc din Evul Mediu?

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Armele, simbolul și expresia mândriei militare, erau furnizate de ordin și, în aparență, erau comune și practice. [...] Fiecare cavaler dispunea de o cămașă de zale, o tunică de zale, un coif, o suliță, o lance, un scut, un buzdugan, o tunică militară, o cămașă matlasată [...] și o cămașă lungă de pânză, purtată peste una mai scurtă, care reprezenta lenjeria de corp."

(Barbara Frale, *Templierii*)

B. „Și nimenea pe vremea aceea n-ar fi fost atât de îndrăzneț încât să încalece pe cal înainte de a fi intrat în rândurile cavalerilor. [...] Li se cerea să fie buni cu toată lumea, în afară de ticăloși, milostivi față de cei bolnavi, gata să-i apere pe cei nevoiași și să-i dea în vileag pe tâlhari și ucigași, buni judecători, fără ură și fără părtinire."

(Jacques Boulenger, *Romanele Mesei Rotunde*)

a. Precizează, pe baza sursei A, două elemente de vestimentație și două tipuri de arme.
b. Menționează, pe baza sursei B, două calități care se înscriau în codul cavalerilor.
c. Asociază fiecărei calități menționate o regulă de comportament din zilele noastre.

CRUCIADELE

- **1071, bizantinii au fost înfrânți la Manzikert de către turcii selgiucizi**
- **1095, Papa Urban II îndeamnă la cruciadă**
- **1187, Saladin recucerește Ierusalimul**
- **1202, Papa Inocențiu III lansează a patra cruciadă**
- **1291, recucerirea portului Accra de către musulmani**

Sub pretextul eliberării *Țării Sfinte*, ocupate de turcii selgiucizi, la chemarea Papei s-au mobilizat mulți credincioși. Pe lângă motivația religioasă, ***cruciadele*** au avut cauze politice, economice și demografice (creșterea populației). Nobilii au dorit să obțină noi domenii, negustorii, controlul comerțului cu mirodenii din Mediterană, țăranii, o viață mai bună, iar cavalerii, faimă și avere. Papalitatea a urmărit refacerea unității Bisericii creștine sub controlul său. Între secolele al XI-lea și al XIII-lea, au fost organizate opt cruciade, primele patru fiind mai însemnate.

Scopul cruciadelor nu a fost atins. Statele creștine întemeiate în Orient au fost recucerite de musulmani. Jefuirea și cucerirea Constantinopolului a dus la ruptura definitivă a unității creștine. Cu toate acestea, între Orient și Occident s-au intensificat schimburile comerciale. Europenii au intrat în contact cu știința și civilizația islamică, lărgindu-și orizontul de cunoaștere.

VOCABULAR

➤ **Cruciadă = nume dat expedițiilor militare organizate de creștinii occidentali împotriva musulmanilor pentru eliberarea Ierusalimului. Participanții s-au numit *cruciați*, deoarece aveau cusut pe haine semnul crucii.**

ȘTIAI CĂ...

...în 1212, a început o „cruciadă a copiilor", un eveniment care îmbină detalii reale cu legende?

...ultima cruciadă (1270) a fost condusă de regele Franței, Ludovic al IX-lea supranumit „Cel Sfânt", care a murit într-una din lupte?

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Au fost construite două mari ordine religioase militare: cel al Ospitalierilor, oamenii acelui spital pe care creștinii l-au deschis la Ierusalim pentru îngrijirea pelerinilor bolnavi, și cel al Templierilor [...] cu scopul de a supraveghea drumurile. Și unul și celălat, dar mai ales al doilea, au primit în rândurile lor călugări-soldați de toate națiile, luptători excelenți, dar și excelenți bancheri, care vor acumula bogății imense, putere și glorie."

(Jean-Paul Roux, *Istoria războiului dintre Islam și Creștinătate*)

B. „Pelerini și negustori au adus din Asia Mică și Pământul Sfânt gustul pentru stofe și obiecte prețioase, practica unor noi culturi (orez, bumbac, fructe exotice) și cunoașterea unor noi tehnici: cârma, busola, numerația. Moravurile ele însele vor fi ușor schimbate, gustul luxului, al hainelor scumpe, al vieții ușoare luând locul austerității și durității existenței feudale."

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

a. Numește, din sursa A, două ordine militaro-călugărești. Precizează scopul pentru care a fost înființat fiecare dintre acestea.

b. Menționează, pe baza sursei B, trei schimbări în modul de viață a europenilor, ca urmare a cruciadelor.

Figura 16. Ordinele militaro-călugărești

CATEDRALE ȘI UNIVERSITĂȚI

- 859 – Universitatea al-Qarawiyyin
- 1088 – Universitatea din Bologna
- 1348 – Universitatea din Praga

Figura 17. Catedrala Notre-Dame, Paris

Catedralele. La început, bisericile au fost locuri de rugăciune și adăposturi în caz de primejdie. Zidurile erau groase, ferestrele mici, iar bolta amintea de vechile construcții romane. Din secolul al XII-lea, orașele s-au întrecut în a construi catedrale. Noile edificii au turle ascuțite, bolți suprapuse, ferestre cu vitralii prin care pătrunde lumina. Decorațiile prezintă povești biblice și au rol educativ.

Universitățile au apărut în marile orașe, în secolele al XI-lea și al XII-lea. Inițial, materiile predate au fost teologia, filosofia și matematica. Apoi s-au introdus medicina, astronomia și științele juridice. Predarea era orală, iar cursurile s-au bazat pe textele autorilor antici. Examenele erau organizate ca dezbateri. Universitățile au atras studenți de pretutindeni. Cei care doreau să studieze filosofia sau teologia mergeau la Paris, iar pentru medicină, la Salerno și Montpellier. Universitatea din Oxford era renumită pentru matematică și astronomie, iar cea din Bologna, pentru științele juridice.

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „În ce privește Facultatea de Arte, care constituie temeiul celorlalte, hotărâm: ca aspiranții la bacalaureat și la licență să fie obligați să poarte, când se duc la școală, robă pentru cursuri, [...] ca învățăceii ce asistă la cursurile numitei Facultăți să se așeze pe pământ în fața dascălilor lor, și nu pe bănci sau scaune [...] pentru ca tinerii să fie feriți de orice prilej de vanitate [ambiție]."

(Reforma Regulamentului de funcționare a Universității din Paris, 1366)

B. „În anul Domnului 1348, împăratul Carol a întemeiat la Praga școala generală a teologiei, dreptului canonic, medicinii și artelor. [...] Și această universitate a fost împărțită pe patru «națiuni»: boemiană, bavareză, poloneză și saxonă. Cu fiecare zi, într-un chip minunat, ea creștea sub conducerea unui singur rector al universității. "

(D. Dumitrescu, coord., *Culegere de surse istorice. Antichitate. Lumea medievală*)

a. Menționează, pe baza sursei A, două reguli pentru studenți.

b. Precizează, pe baza sursei B, trei domenii de studiu.

2. Imaginează-ți că ești student la o universitate medievală. Folosind și informațiile din sursele date, descrie, în aproximativ zece rânduri, viața ta de student, având în vedere:

a. domeniul de studiu și motivația alegerii;

b. o regulă pe care o apreciezi;

c. o regulă cu care nu ești de acord.

ȘTIAI CĂ...

...termenul catedrală vine de la cuvântul latin *cathedra*, care înseamnă *tron, scaun episcopal*?

...unele dintre cele mai frumoase catedrale în stil gotic din Europa sunt: Notre-Dame din Paris (Franța), Cologne (Germania) și Sevilla (Spania)?

...în spațiul românesc, cea mai veche construcție în *stil romanic* este Biserica Sf. Mihail din Cisnădioara? Biserica Neagră din Brașov și Sf. Mihail din Cluj sunt cele mai cunoscute catedrale în *stil gotic*.

FECIOARA DIN ORLÉANS

La 13 ani, Ioana d'Arc a început să audă „vocea lui Dumnezeu", care i-a cerut să meargă în ajutorul regelui Franței, Carol al VII-lea. Fiind convinsă că misiunea ei este de a elibera Franța de sub ocupația Angliei, a insuflat încredere soldaților, luptând alături de ei. A fost arestată și condamnată la moarte prin ardere pe rug, în 1431.

Statele medievale: Franța, Anglia, Imperiul Romano-German

Franța și Anglia. Între secolele al XI-lea și al XV-lea, în unele state din apusul Europei a avut loc procesul de unificare teritorială. Monarhia s-a impus ca principala instituție a statului, limitând puterea marilor seniori (nobili, Biserică). Regii Franței, Filip al II-lea August și Filip al IV-lea cel Frumos, s-au preocupat de consolidarea autorității și mărirea domeniului regal. Reprezentanții orașelor au sprijinit monarhia și au făcut parte din Adunarea Stărilor Generale, convocată în 1302, de către Filip al IV-lea cel Frumos.

În anul 1066, Wilhelm, ducele Normandiei, a cucerit Anglia și a supus nobilii englezi. Henric al II-lea Plantagenet a continuat ***politica de centralizare*** și a mărit domeniul regal deținut în Franța. Puterea monarhiei a slăbit sub urmașii săi. În 1215, regele Ioan Fără de Țară a recunoscut vechile drepturi ale clerului, nobilimii și ale orășenilor bogați, prin documentul *Magna Charta Libertatum*. Reprezentanții acestora au format Parlamentul.

Războiul de 100 de ani. Rivalitatea dintre Franța și Anglia a dus la declanșarea Războiului de 100 de ani. Cauzele conflictului au fost competiția economică dintre cele două țări și pretențiile regilor Angliei la tronul Franței. În 1429, orașul Orléans a fost eliberat de soldații francezi conduși de Ioana d'Arc. Englezii au fost obligați să părăsească Franța, păstrând doar orașul Calais.

Imperiul Roman-German. Otto I al Germaniei a urmărit refacerea unității Imperiului Roman. În anul 962, a fost încoronat ca împărat la Roma, statul creat numindu-se *Sfântul Imperiu Roman de Neam German*. Lupta dintre papalitate și împărații germani a dus la creșterea puterii principilor, care au obținut dreptul de a alege împăratul. Orașele germane nu au susținut acțiunea împăraților de unificare a teritoriului, fiind interesate de comerțul extern.

VOCABULAR

- Centralizarea politică = **procesul de limitare a puterii feudalilor în favoarea monarhului.**
- Imperiul Romano-German = **a fost un stat care cuprindea mai multe popoare din Europa centrală.**

DE REȚINUT

a. Centralizarea politică a fost favorizată de reducerea importanței domeniului feudal, dezvoltarea orașelor și dotarea armatelor regale cu arme de foc.

b. Unificarea și centralizarea politică au impus autoritatea monarhului, legi și instituții unice pe întreg teritoriul statului.

c. Războiul de 100 de ani (1337-1453) a fost un lung conflict purtat între monarhia franceză și cea engleză.

ȘTIAI CĂ...

...în timpul Războiului de 100 de ani a fost folosit pentru prima dată praful de pușcă în scopuri militare? Tunul era alimentat cu praf de pușcă, care era introdus cu ajutorul unei săgeți din fier.

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursele de mai jos și răspunde cerințelor.

A. „Către 1500, harta politică a Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană era complexă, un mozaic de teritorii dinastice și ecleziastice, cu orașe libere imperiale și castele ale cavalerilor imperiali independenți [...]. Aceste teritorii erau supravegheate de împărat."

(Mary Fulbrook, *O scurtă istorie a Germaniei*)

B. „Lunga domnie a lui Filip II [August] este marcată și de o întărire a puterii regale. Din ce în ce mai mult, suveranul caută să-și mărească autoritatea asupra vasalilor și să limiteze influența marilor feudali. El se sprijină pe burghezia orașelor, favorizând mișcarea de eliberare urbană și obținând, în schimb, bani și soldați pentru armata sa."

(Serge Berstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

C. „Cucerirea Angliei în 1066 de către Wilhelm, ducele Normandiei, a fost punctul de plecare al unui important proces de consolidare a monarhiei engleze. Conducerea exercitată de regii normanzi ai Angliei s-a sprijinit pe un text extraordinar, Domesday Book, care prezenta un inventar precis și amănunțit al bunurilor coroanei engleze."

(Jacques Le Goff, *Evul Mediu și nașterea Europei*)

a. Precizează, pe baza sursei A, teritoriile aflate pe harta Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană.

b. Menționează, pe baza sursei B și a sursei C, o asemănare și o deosebire privind modul de organizare a celor două state.

Harta și cronica Războiului de 100 de ani

- 1346, victoria englezilor la Crecy
- 1347, englezii au ocupat orașul Calais
- 1415, victoria englezilor la Azincourt
- 1429, soldații conduși de Ioana d'Arc eliberează orașul Orléans
- 1453, victoria francezilor la Castillon. Sfârșitul războiului

Domeniul regal la urcarea pe tron a lui Filip al VI-lea de Valois (1328)
Achiziția din 1338
Fiefurile regelui Angliei în 1338
Frontierele regatului francez
Zonă de influență engleză
Asediul și cucerirea orașului Calais de către Eduard al III-lea
Marșul lui Eduard al III-lea (1346)
Bătălii

STUDIU DE CAZ

LUMEA ROMÂNEASCĂ ȘI STATELE MEDIEVALE ÎN SECOLELE XIV-XV. TÂRGOVIȘTE ȘI SUCEAVA

- **1330, Basarab I a întemeiat statul independent Țara Românească**
- **1359, Bogdan I a întemeiat statul medieval Moldova**
- **1386–1418, domnia lui Mircea cel Bătrân**
- **1457–1504, domnia lui Ștefan cel Mare**

Formarea statelor medievale românești s-a realizat prin unificarea micilor formațiuni politice (***cnezate, voievodate,*** „țări") sub o conducere unică. Curtea domnească era locul din care domnii conduceau țara, ajutați de mitropolit și boieri.

Cetatea de scaun a Țării Românești a fost stabilită de Mircea cel Bătrân la ***Târgoviște*** *(figura 18)*. Orașul era situat într-o poziție avantajoasă, fiind străbătut de drumul comercial care lega orașele de la Dunăre cu Transilvania. Sub urmașii săi, s-au ridicat zidurile de apărare, case și biserici.

Principala reședință domnească a Moldovei a fost ***Suceava*** *(figura 19)*. Construită în timpul lui Petru I Mușat, curtea a fost refăcută în timpul lui Ștefan cel Mare. El a sporit capacitatea de rezistență a fortificațiilor exterioare, iar șanțul cu apă a fost extins. Între zidurile puternice se aflau capela, locuința domnească, depozitele de alimente și muniții.

VOCABULAR

- **Cnezat = uniune de sate, condusă de un cneaz.**
- **Domn = stăpânul întregii țări și al supușilor (derivat din limba latină *dominus*). Domnia a fost instituția centrală a Țării Românești și a Moldovei.**
- **Voievodat = uniune de cnezate, condusă de un voievod, cu atribuții militare.**

ȘTIAI CĂ...

...pentru a descrie întemeierea Țărilor Românești, cronicarii au utilizat termenul *descălecat*? Acesta înseamnă *așezare statornică, întemeiere de țară*.

...București, capitala de astăzi a României, a fost atestată documentar pentru prima dată într-un hrisov al lui Vlad Țepeș din 1459?

Figura 18. Ruinele curții domnești de la Târgoviște

ACTIVITĂȚI

1. Realizează câte o fișă de personalitate pentru Mircea cel Bătrân, respectiv Ștefan cel Mare, menționând:

a. țara în care a domnit;
b. perioada domniei;
c. câte două bătălii;
d. câte două biserici ctitorite;
e. o operă literară sau un film în care este reflectată personalitatea fiecărui domnitor.

2. Portofoliu

Accesează site-urile oficiale ale primăriilor municipiilor Târgoviște și Suceava. Selectează informațiile necesare și realizează un pliant de prezentare a fiecărui oraș, după următoarea structură:

Târgoviște

Suceava

- anul întemeierii;
- date privind așezarea geografică;
- perioada în care a fost reședință domnească;
- menționarea a două obiective istorice din secolele XIV-XV;
- imagini ale obiectivelor istorice menționate;
- un alt motiv pentru care orașul ar trebui vizitat.

Figura 19. Curtea domnească de la Suceava

DIVERSITATE CULTURALĂ ÎN LUMEA ROMÂNEASCĂ: BRAȘOV ȘI CLUJ

Între secolele al IX-lea și al XIII-lea, teritoriul Transilvaniei a fost cucerit de regatul Ungariei și organizat ca voievodat. Pentru consolidarea stăpânirii, regii maghiari au colonizat aici sași și secui, încercând impunerea catolicismului în zonele locuite de români. Înrudiți cu maghiarii, secuii au avut mai ales atribuții militare, apărând granițele sud-estice ale statului. Sașii erau de neam germanic și au avut un rol deosebit în susținerea comerțului și în dezvoltarea orașelor. Ei s-au bucurat de privilegii și depindeau direct de regalitatea maghiară. Primind statutul de *orașe libere regești*, Brașov și Cluj au devenit importante centre meșteșugărești și comerciale. Au beneficiat de scutiri de taxe pentru mărfurile vândute, au avut dreptul la o conducere proprie și la ridicarea de fortificații pentru apărare. În Cluj au existat în jur de 20 de turnuri, întreținute și apărate de breslele meșteșugarilor (Bastionul Croitorilor *(figura 20)*, Bastionul Pantofarilor, Turnul Lăcătușilor etc.). Orașul Brașov a fost centrul schimbului de produse între Orient și Occident, având strânse legături cu Țara Românească și Moldova.

Figura 20. Bastionul croitorilor, Cluj-Napoca

ȘTIAI CĂ...

...prima mențiune documentară a Clujului datează din anul 1173? Așezarea a apărut sub numele de Clus, care în limba latină înseamnă *închis între dealuri*. Denumirea orașului în limba germană este *Klausenburg*, iar în limba maghiară, *Kolozsvar*.

...Brașov a fost menționat pentru prima dată în 1245, sub numele de *Corona*? Ulterior, numele orașului în limba germană a fost *Kronstadt*, iar în limba maghiară, *Brasso*.

ACTIVITĂȚI

1. Citește sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

„Corona sau Brașovul, oraș vestit prin mărfurile turcești, e așezat între munții cei mai frumoși și întărit bine cu ziduri, șanțuri și fortificații, are trei suburbii aflătoare pe trei văi deosebite, din care pe una o locuiesc bulgarii, pe cealaltă ungurii și pe a treia sașii. Este renumit peste celelalte orașe în vremea de acum prin studiile liberale. S-a clădit acolo de curând Biblioteca, neîntrecută vreodată de o alta mai vestită, după risipirea Bibliotecii din Buda a lui Matia [Corvin]. [...] Aproape toată partea ce rămâne din acest loc până chiar printre strâmtorile munților o ocupă românii [...]."

(Bogdan Murgescu, coord., *Istoria României în texte*)

a. Numește, din sursă, trei populații care locuiau în orașul Brașov.

b. Folosind informațiile din sursă și de pe site-ul oficial al primăriei municipiului Brașov, completează un organizator grafic după modelul alăturat.

2. Portofoliu

Folosind informațiile de pe internet, realizează un poster de prezentare a orașului medieval Cluj, după următorul plan:

- anul întemeierii;
- date privind așezarea geografică;
- originea etnică a locuitorilor;
- menționarea a două obiective istorice din perioada medievală;
- imagini ale obiectivelor istorice menționate;
- o sărbătoare comună și o sărbătoarea specifică fiecărei comunități etnice.

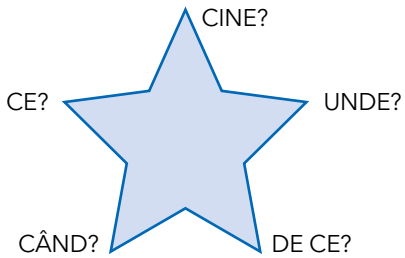

RECAPITULARE

Să ne amintim

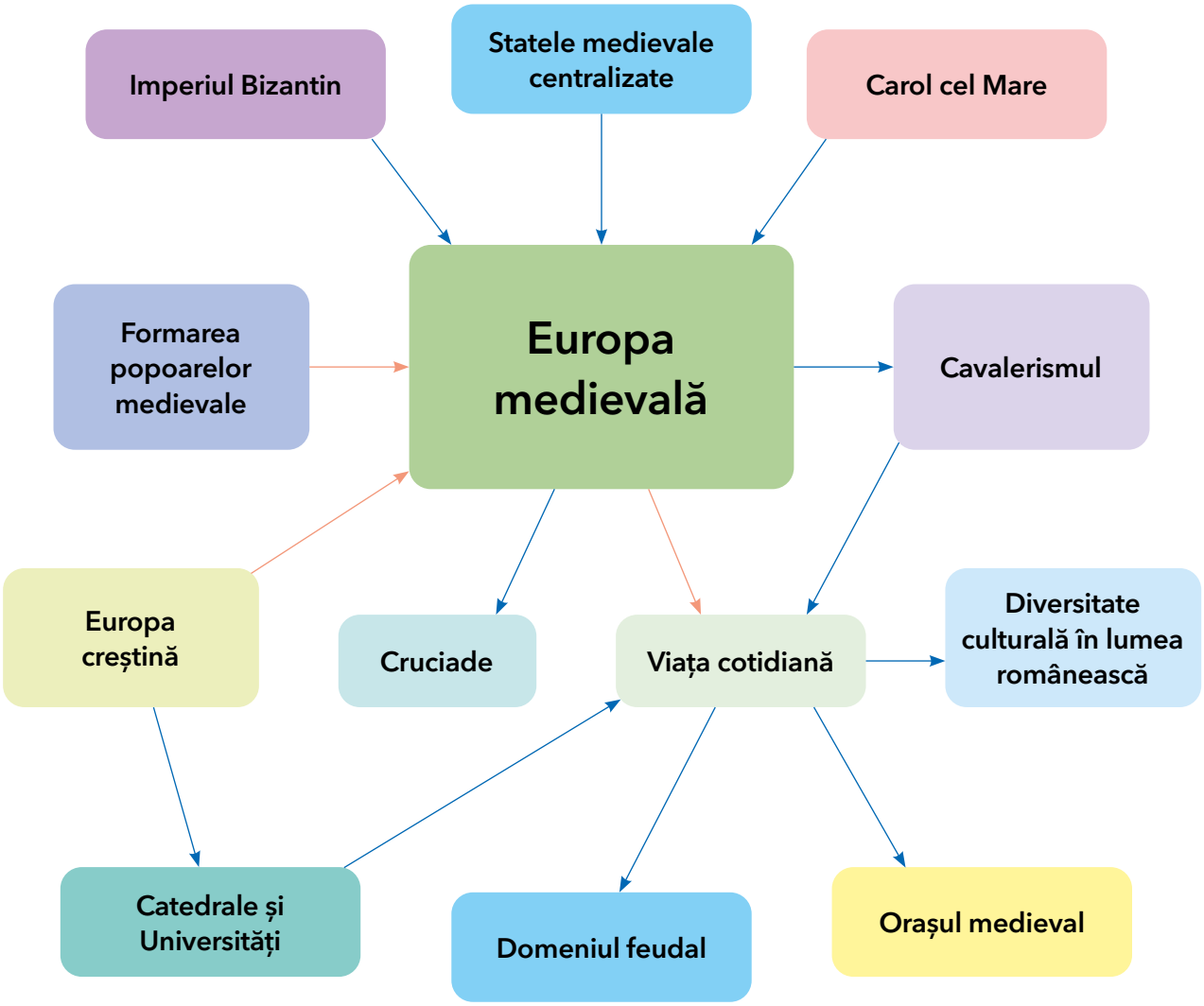

PROIECT DE ECHIPĂ

1. Formați echipe de trei-patru elevi.

2. Fiecare echipă va alege o temă din schema dată și va pregăti o prezentare sub forma unui poster sau pliant.

3. Prezentarea va conține informații importante legate de subiectul ales, imagini și hărți (unde e cazul).

4. Informațiile pot fi preluate din lecții, dar și din surse suplimentare de informare (cărți, enciclopedii, surse online etc.).

5. Veți fi evaluați conform fișei de mai jos.

Atitudinea față de activitate	DA	NU
Manifestă interes față de sarcina de lucru.		
Urmează pașii indicați.		
Cere sprijin dacă are nevoie.		
Colaborează cu colegul de echipă.		
Acceptă și alte puncte de vedere.		
Își asumă responsabilități.		
Realizează sarcina dată până la capăt.		

EVALUARE

I. Scrie, pe caiet, corespondența dintre personalitățile din coloana A și faptele istorice din coloana B:

4 p × 5 = 20 de puncte

A	B
1. Carol cel Mare	a. războiul de 100 de ani
2. Iustinian	b. convocarea Stărilor Generale
3. Ioan fără de Țară	c. Sfânta Sofia
4. Filip IV cel Frumos	d. Școala Palatină
5. Otto I cel Mare	e. *Magna Charta Libertatum*
	f. împărat romano-german

II. Alege varianta corectă de răspuns pentru fiecare dintre afirmațiile de mai jos.

4 p × 5 = 20 de puncte

1. Întemeietorul statului medieval Moldova a fost:
a. Basarab I. b. Mircea cel Bătrân. c. Bogdan I. d. Ștefan cel Mare.

2. Orașul Târgoviște a fost capitala statului medieval:
a. Țara Românească. b. Dobrogea. c. Moldova. d. Transilvania.

3. În urma cuceririi Transilvaniei de către maghiari între secole IX-XIII, aceasta a fost organizată ca:
a. cnezat. b. principat. c. ducat. d. voievodat.

4. Francii erau de origine:
a. asiatică. b. germanică. c. romanică. d. slavă.

5. În cadrul societății medievale, cel care acorda feuda se numea:
a. cavaler. b. cler. c. senior. d. vasal.

III. Citește cu atenție sursele de mai jos.

Se acordă 25 de puncte, distribuite astfel:
(1.) 5 puncte
(2.) 5 puncte
(3.) 12 puncte
(4.) 3 puncte

A. „Populația agrară trăia în special adunată în sate lipsite de fortificații sau, dimpotrivă, protejate de ziduri sau construcții de apărare, de unde pleca în zori să muncească pe câmpurile din jur, să culeagă fructe din păduri, să ducă turmele la pășune, să vâneze sau să pescuiască. [...] Țăranii furnizau, în piețele din sate sau din orașe, produse provenite din creșterea păsărilor și animalelor de pe lângă casă, fructe proaspete și uscate, brânză, lapte, produse din păduri, mici obiecte de artizanat.”

(Jacques Le Goff, *Omul medieval*)

B. „Omul din Evul Mediu ducea o viață simplă și monotonă. Chiar dacă era un om liber, care putea să meargă și să vină după plac, rareori își părăsea ținutul unde trăia. Pe atunci nu existau cărți tipărite și, dacă se găseau câteva manuscrise rare, erau păstrate în mănăstiri. Ici și colo, o mână de călugări inteligenți învățau pe copii cititul, scrisul, și socotitul. Dar știința, istoria și geografia erau îngropate sub ruinele orașelor grecești și romane.”

(Hendrik Willem van Loon, *Istoria omenirii*)

1. Precizează, pe baza sursei A, o caracteristică a așezărilor în care trăiau țăranii.
2. Numește, din sursa B, locul în care erau păstrate manuscrisele.
3. Menționează, din sursa A, două activități desfășurate de țărani și două produse pe care le vindeau.
4. Precizează, pe baza sursei B, o caracteristică a omului medieval.

IV. Elaborează, în aproximativ, o jumătate de pagină un text istoric în care să utilizezi următorii termeni: *cavalerism, Constantinopol, cruciade, creștinism, papalitate*.

15 puncte

V. Privește cu atenție tabloul lui Pieter Bruegel cel Bătrân numit *Jocuri pentru copii*. Imaginează-ți că ești în piața publică a orașului medieval din imagine. Scrie o povestire de o jumătate de pagină în care să descrii jocurile copiilor din acest tablou celebru.

10 puncte

Grilă de autoevaluare

I. 1. d; 2. c; 3. e; 4. b; 5. f. **II.** 1. c; 2. a; 3. d; 4. b; 5. c. **III.** 1. Exemplu: *sate lipsite de fortificații, protejate de ziduri sau construcții de apărare.* 2. Exemplu: *mănăstirea, mănăstiri.* 3. Exemplu: *să muncească pe câmpurile din jur, să culeagă fructe din păduri, să ducă turmele la pășune, să vâneze sau să pescuiască;* Exemplu: *produse provenite din creșterea păsărilor și animalelor de pe lângă casă, fructe proaspete și uscate, brânză, lapte, produse din păduri, mici obiecte de artizanat.* 4. Exemplu: *ducea o viață simplă și monotonă, rareori își părăsea ținutul unde trăia.*

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

RECAPITULARE FINALĂ

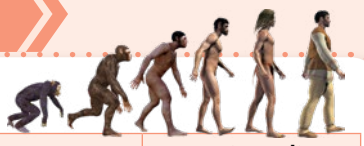

I. PREISTORIA

Perioadă istorică	Tipuri umane	Economie	Societate	Artă și credințe religioase
Paleolitic (Epoca veche a pietrei)	*Homo habilis* *Homo erectus* *Homo sapiens*	- unelte și arme din piatră cioplită; - vânătoarea și culesul; - descoperirea focului.	- comunități nomade mici (ceata, ginta); - apariția limbajului.	- picturi rupestre.
Neolitic (Epoca nouă a pietrei)	*Homo sapiens*	- unelte și arme din piatră șlefuită și perforată; - cultura plantelor, creșterea animalelor, meșteșuguri casnice (olăritul, torsul și țesutul).	- comunități sedentare (triburi).	- cultul fertilității; - monumente megalitice.
Epoca metalelor	*Homo sapiens sapiens*	- unelte și arme din bronz și fier; - schimbul de produse (troc), moneda.	- aristocrație și producătorii de bunuri.	- cultul soarelui; - politeism.

II. ORIENTUL ANTIC

Pe baza informațiilor din manual, menționează, pe caiet, numele a cinci conducători politici din Orientul antic. Asociază fiecărui nume un fapt/eveniment istoric pentru care este cunoscut.

Numele conducătorului	Faptul/evenimentul istoric pentru care este cunoscut
Kefren	
	Marele Zid Chinezesc

III. CIVILIZAȚII ANTICE DIN EUROPA (GRECII, ROMANII, GETO-DACII)

Proiect de grup

a. Formați grupe de câte trei-patru elevi.
b. Fiecare grupă va alege un popor studiat și va pregăti o prezentare, conform modelului dat.
c. Prezentarea fiecărei grupe poate fi sub forma unui poster, a unei broșuri, a unei prezentări PowerPoint sau a unei hărți conceptuale.

IV. CIVILIZAȚIA ISLAMICĂ

Mod de guvernare

Mahomed a unificat triburile arabe cu ajutorul credinței islamice.

Urmașii săi au pus bazele *Marelui Califat Arab*.

Cultură și tehnologie

- algebra, filosofie, medicină, astronomie;
- mari progrese în inginerie și agricultură.

Credințe

- inițial, politeism;
- religie monoteistă: *Islamul*.

V. EUROPA MEDIEVALĂ

A. MIGRAȚIA POPOARELOR

Migrația popoarelor
secolele al III-lea - al XIII-lea

germanice
anglii
alamanii
bavarezii
burgunzii
francii
gepizii
longobarzii
ostrogoții
saxonii
vandalii
vikingii (normanzii)
vizigoții

slave
- **de apus**
- **de sud**
- **de răsărit**

Asia centrală
hunii
avarii
bulgarii
ungurii (maghiarii)
pecenegii
cumanii
tătarii

B. VIAȚA COTIDIANĂ ÎN EVUL MEDIU

Domeniul feudal	• cuprindea pământurile seniorului, castelul și gospodăriile țărănești; • castelul: simbolul bogăției și al puterii unui senior; • locuințele țăranilor erau simple, construite din lemn sau pământ și iluminate cu opaițe; • țăranii aveau obligații în muncă, produse și bani față de seniori.
Orașul medieval	• înconjurat de ziduri puternice, tip fortăreață; • centrul era dominat de catedrală și piața de mărfuri; • străzi înguste, rar pietruite, case construite pe înălțime; • meșteșugarii s-au organizat în bresle, iar negustorii, în ghilde.

C. Completează, pe caiet, organizatorul grafic alăturat, cu alte trei caracteristici ale stilurilor arhitectonice precizate. Menționează câte un edificiu din Europa, respectiv din spațiul românesc, pentru fiecare stil.

Stilul romanic
boltă semicirculară

Stilul gotic
arcul frânt (ogiva)

D. Caută informații, la biblioteca școlii sau pe internet, referitoare la ***Tapiseria de la Bayeux***. Completează, pe caiet, organizatorul grafic de mai jos cu informațiile solicitate.

Sursa	Prim-plan	Fundal
	Personaje *Wilhelm Cuceriorul și cavalerii săi*	Simboluri din benzile laterale ale tapiseriei *Animale (lei și vulturi - simbolul regalității), plante*
	Acțiunea întreprinsă	Legenda și limba în care este scrisă
	Costumație și obiecte	Corelația dintre fundal și prim-planul imaginii
Tapiseria de la Bayeux este o pânză brodată cu o lungime de cca 70 m, care descrie evenimentele din timpul cuceririi Angliei de către regele Normandiei, Wilhelm. De aceea, mai este cunoscută sub numele de *Pânza Cuceritorului*.		

E. STATUL MEDIEVAL

FĂRÂMIȚARE FEUDALĂ

(secolele al IX-lea – al XI-lea)

- ***Monarhii slabe:*** autoritate nominală a monarhului;
- ***Marii seniori*** dispun de armată, strâng impozite, împart dreptatea;
- ***Domeniul feudal:*** agricultura era ocupația de bază;
- ***Oamenii depind de seniorii*** sau de conducătorii locali;
- ***Cavalerii:*** rol important în menținerea ordinii interne și externe (apărare).

CENTRALIZARE POLITICĂ

(secolele al XI-lea – al XIV-lea)

- ***Monarhii puternice:*** dispun de domeniu regal;
- ***Restrângerea puterii marilor seniori;***
- Crește rolul ***orașului:*** se dezvoltă producția meșteșugărească și schimbul de mărfuri;
- ***Oamenii se supun autorității monarhului*** și legilor emise de acesta;
- ***Armata regală:*** dotată cu arme de foc; soldați plătiți (mercenari).

F. Analizează imaginea alăturată. Pornind de la informațiile din lecții și din alte surse, realizează, pe caiet, în zece rânduri, o prezentare a modului de viață în societatea medievală, având în vedere:

a. două categorii sociale reprezentate în imagine;

b. rolul avut de fiecare în societatea medievală;

c. câte un fapt istoric în care au fost implicate;

d. o modalitate de petrecere a timpului liber.

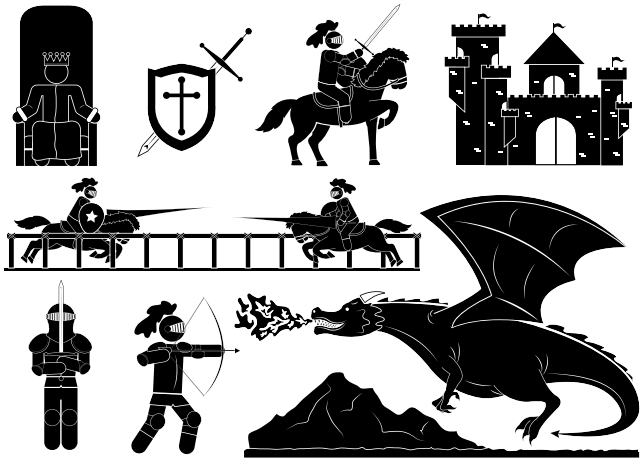

G. În Evul Mediu, religia creștină a reprezentat elementul central al oricărei comunități. În imaginea alăturată, este ***Biserica Sfântul Nicolae Domnesc de la Curtea de Argeș***. Caută informații pe internet și descrie, în zece rânduri, edificiul după următorul plan:

CINE?	**CÂND?**
UNDE?	**DE CE?**

H. Completează, pe caiet, schema de mai jos cu informațiile istorice corecte.

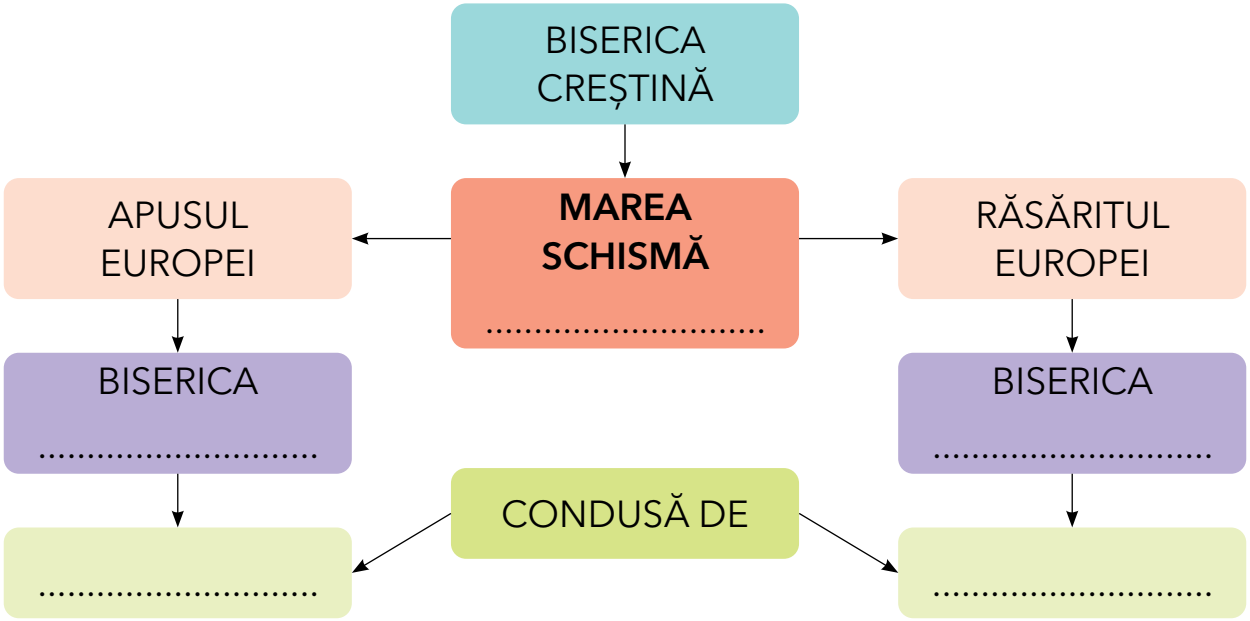

I. Portofoliu.

Am ajuns la finalul aventurii noastre din acest an școlar. Realizează un afiș, poster sau o broșură despre un spațiu istoric studiat, care ți-a plăcut cel mai mult, având în vedere:

- harta istorică;
- două evenimente/fapte istorice care au avut loc în spațiul ales;
- două personalități (politice sau culturale);
- o construcție publică/un monument, cu menționarea a două motive pentru care l-ai ales.
- o legendă sau o povestire istorică;
- surse consultate (cărți, enciclopedii, site-uri online etc.).

EVALUARE FINALĂ (1)

I. Completează, pe caiet, enunțul din tabel cu informațiile corespunzătoare din listă.

10 puncte

Preistoria	
începe cu …	**și se încheie cu …**
primele unelte de metal; *primii oameni;* *prima operă literară scrisă;* *apariția scrisului.*	*primele unelte de metal* *primii oameni* *prima operă literară scrisă* *apariția scrisului*

II. Analizează imaginile de mai jos. Notează, pe caiet, activitățile ilustrate de fiecare imagine.

10 p × 3 = 30 de puncte

III. Completând rebusul istoric, vei descoperi, pe **coloana A – B**, numele unui popor studiat.

5 p × 9 + 5 p = 50 de puncte

Orizontal

1. Mare preot; a sprijinit acțiunea de unificare a triburilor dintre Carpați și Dunăre.
2. *Cei de neam bun*.
3. A avut multe conflicte cu romanii.
4. Oameni liberi.
5. Renumită reședință regală.
6. A lăsat primele informații despre locuitorii spațiului carpato-dunărean.
7. Împărat roman; a oferit, în anul 89 d.H., un tratat de pace avantajos.
8. Divinitate supremă.
9. *Cel dintâi și cel mai mare rege dintre regii Traciei*.

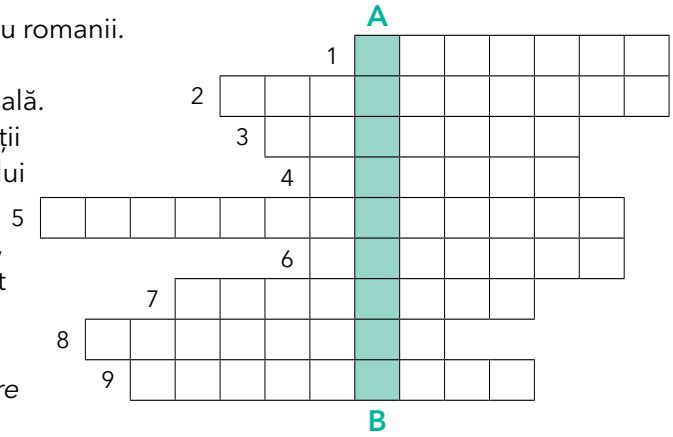

Grilă de autoevaluare

I. Exemplu: *Preistoria începe cu primii oameni și se încheie cu apariția scrisului.* **II.** A. – picturi rupestre; B. – olărit; C. – metalurgie. **III. A – B** – daco-geții.

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

EVALUARE FINALĂ (2)

I. Scrie, pe caiet, un tabel după modelul alăturat. Selectează din lista dată activitățile care corespund fiecărei epoci și notează-le în coloana corespunzătoare.

3 p × 4 + 3 p × 4 = 24 de puncte

Oamenii din Paleolitic	Oamenii din Neolitic
Au construit primele locuințe.	Au construit primele locuințe.
Locuiau în adăposturi naturale.	Locuiau în adăposturi naturale.
Erau sedentari.	Erau sedentari.
Cultivau plante.	Cultivau plante.
Erau nomazi.	Erau nomazi.
Au domesticit animale.	Au domesticit animale.
Au descoperit focul.	Au descoperit focul.
Au realizat primele picturi rupestre.	Au realizat primele picturi rupestre.

II. Citește cu atenție sursa de mai jos și răspunde cerințelor.

Se acordă 36 de puncte, distribuite astfel:
(1.) 10 puncte
(2.) 10 puncte
(3.) 8 p × 2 = 16 puncte

„La apogeul său, în timpul domniei lui Traian, la începutul secolul al II-lea, Imperiul Roman era unul dintre cele mai mari pe care le văzuse lumea. […] Roma controla și o vastă suprafață maritimă, care se întindea de la Marea Nordului, prin Mediterana, până la Marea Neagră și partea de nord a Mării Roșii. […] Roma avea puterea nu numai să cucerească, ci să și integreze cuceririle […], după cum atestă porturile, drumurile, podurile și apeductele care rezistă din Antichitate."

(Jonathan Holslag, *O istorie politică a lumii*)

1. Numește împăratul roman la care face referire sursa.
2. Precizează, pe baza sursei, o mare controlată de către Imperiul Roman.
3. Menționează, pe baza sursei, două tipuri de construcții realizate de romani.

III. Analizează cu atenție harta de mai jos și precizează:

5 p × 2 + 5 p × 2 + 5 p × 2 = 30 de puncte

1. două spații istorice în care s-au format popoare romanice;
2. două spații istorice în care s-au format popoare germanice;
3. două spații istorice în care s-au stabilit neamurile slave.

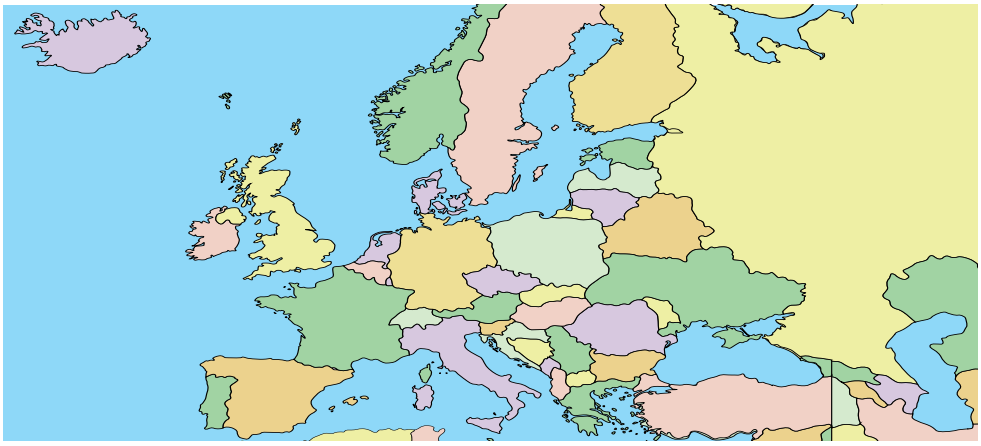

Notă: *Se acordă 10 puncte din oficiu. Total 100 de puncte. Toate subiectele sunt obligatorii.*

Grilă de autoevaluare

I. Exemplu: *Paleolitic: locuiau în adăposturi naturale, erau nomazi, au descoperit focul, au realizat primele picturi rupestre. Neolitic: au construit primele locuințe, erau sedentari, cultivau plante, au domesticit animale.* **II.** 1. *Traian;* 2. *Marea Mediterană.* 3. Exemplu: *drumuri, poduri, apeducte.* **III.** Exemplu: *Peninsula Italică, Peninsula Iberică;* 2. Exemplu: *Insulele Britanice, Peninsula Scandinavă;* 3. Exemplu: *Peninsula Balcanică, centrul Europei.*

Programa școlară poate fi accesată la adresa: http://programe.ise.ro.

ISBN: 978-630-6526-02-4
9 786306 526024
www.edituracorint.ro

CORINT LOGISTIC